

szlovákiai magyar írók folyóirata

OLIVAS





Nemzeti
Kulturális
Alap

5. évfolyam, 3. szám
Felelős kiadó: Hodossy Gyula
Főszerkesztő: H. Nagy Péter
Szerkesztő: Vida Gergely
Grafikai és képszerkesztő: Juhász R. József
Korrektor: Tóth Ozsvald Zsuzsa
Munkatárs: L. Varga Péter (Budapest)
Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5, 92901
Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: opuslap@gmail.com
Nyomta: Print Invest Magyarország-H Zrt., Győr
Egyes szám ára: 2,60 euró. Éves előfizetés: 14 euró
Megrendelhető a kiadó címén
Regisztrációs szám: EV 3714/09

Dvojmesačník, V. ročník, 3. číslo
Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku
Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479
Sídlo spoločnosti: Laurínska 2, 815 08 Bratislava, IČO 30806372
Vydavateľ: Gyula Hodossy
Šéfredaktor: Péter Nagy, H.
Redaktor: Gergely Vida
Grafický a obrazový redaktor: József R. Juhász
Korrektor: Zsuzsa Tóth Ozsvald
Spolupracovník: Péter Varga, L. (Budapešť)
Redakcia: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 1. posch. 5, 92901
Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: opuslap@gmail.com
Tlač: Print Invest Magyarország-H Zrt., Győr
Cena jedného čísla: 2,60 euro
Celoročné predplatné: 14 euro
Registračné číslo: EV 3714/09
ISSN: 1338-0265



Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR
program Kultúra národnostných menšín 2013

szlovákiai magyar írók folyóirata

OPUS

M E G J E L E N I K K É T H A V O N T A

Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága, Pozsony
Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479

TARTALOM

Kortárs amerikai költők Gágyor Péter fordításában

Maya Angelou: A férfiak; New York-i ébredés; A csodálatos nő	2
Stephen Dunn: Vers a nem-olvasóknak...; A barlang allegóriája	5
James A. Emanuel: Horgászó költő	8
Ray Gonzales: Felőtté válás	10
Sherman Alexie: Útmutató a legnagyobb amerikai indián regény megírásához; E világ dolgaihoz vonz a bánat; Tánc ünnepe a világ peremén	12
William Stafford: Rettető fiatal barátainak; A felolvasás rítusa; Vita után	16

Fikciók

Szalay Zoltán: Károlyszalonna	18
Szunyog Zsuzsa: Jill és Joe Hollywoodban	24
Kötter Tamás: Egynek, kettőnek, mindegyiknek ...	29
Mester Györgyi: Babett	35
Baka L. Patrik: A Tündérkirálynő	38
Vojakovič Cyntia: Ki az úr a kocsmában?	54

Minták

Juhász Gergely: A mémelmélet érvényesülési lehetőségei a társadalmi kommunikációban I. [tanulmány]	57
--	----

Hegedűs Norbert: Időtlen történetek.

A narrativitás mint a nyelvi kommunikáció szervezőelve Neil Gaiman Amerikai istenek c. regényében [tanulmány]	65
H. Nagy Péter: Párhuzamos mintázatok. Felhőatlasz [kommentár]	73
Hegedűs Orsolya: Onomasztika és hermeneutika. Név és értelem Terry Pratchett Korongvilág-regényeiben [tanulmány]	75

Palimpszeszt

Csehy Zoltán: „A férfisságot énekelem”. A férfiszépség érzéki polivalenciája Berda I írójában [tanulmány]	80
Németh Csilla: A perverzió kritikája? (Restif de la Bretonne: A nagy francia ágy) [esszé]	89
Rácz Gergő: Motörhead, Schopenhauer, kék Camel, avagy hogyan épül a Halálcsillag (Cserna-Szabó András: Szíved helyén épül már a Halálcsillag) [kritika]	92
Baka L. Patrik: A pad pedig tizennégy parkban áll (Keserű József: Az össze nem függő parkok) [kritika]	95
Szombathy Bálint: Örök frissesség és megújulás. drMáriás Béla munkáihoz [bemutatószöveg]	98

Munkatársaink	100
----------------------------	-----

A férfiak

(Men)

Még fiatal voltam, és szokásom szerint
a függöny mögül bámultam ki az ablakon.
Ott jártak az utcán a piás pasasok, öreg
és a fiatal férfiak hoztak mustárillatot.
Néztem őket. A férfiak valahová siettek.
Pedig tudták, hogy az ablakban állok.
Tizenöt éves voltam,
és a férfiakra vágytam,
Ha megálltak volna ablakom alatt,
vállaik mellmagasságban...
de a kabátok tovaúsztak,
és egyre messzebb lobogtak,
Ó istenem!

Egy nap majd a tenyerükön hordanak,
óvnak, mint a legutolsó lány tojást.
Később szigorúbbá válnak a szavak.
Az első szorongatás, a gyors ölelés után,
mikor még kissé minden lány, védtelen.
Majd jön a fájdalom. Félsz is tán
és előrántod mosolyod, lélegzeted elakad.
Agyadba vad robbanás...
És a lobbanó gyufa feje elporlad...
és combodon a valami lecsurog,
a nedved és összepecsételi cipőidet.
Így fordul a Világ rendre,
újra kívánod az ízét száraz nyelvedre,
de tested kapuja becsapódik. Örökre.
És nincs kulcsod.
Marad az ablak,
magába szívja az agyat.
A függöny leng, mögötte sétáló férfiak.
Valamit tudnak.
Valahová mennek.
De én mindig csak állok,
csak állok és bámulok.

Talán.

A csodálatos nő

(Phenomenal Woman)

Csinos nők eltűnődnek titkomon,
se szép, se divatos nem vagyok.
Amikor erről szólok,
füllentésnek vélik.
És hiába mondom:
hogy csupán a kitért karjaim íve,
a csípőm ringása,
a lépésem ritmusa,
és az ajkam rajza az, ami vonz.

Nő vagyok,
s ez maga a csoda,
tán égi tünemény –
igen, ez volnék én.

Ha belépek egy szobába,
ajkamon hűvös mosoly.
A férfiak, a pasik
felállnak, vagy térdre esnek,
nyüzsögnek, csúsznak-másznak,
dallamosan zsong a méhraj.
És hiába mondom:
az égő tűzű szemem,
a ragyogó fogam, táncosan lépő
lábam,
és ringó derekam az, ami vonz.

Nő vagyok,
s ez maga a csoda,
tán égi tünemény –
igen, ez volnék én.
A férfiak méláznak,

nem sejtik, mi vonzza őket,
hiába próbálgatják,
nem fejtik meg rejtett titkom.
Nem látják, hiába mutatom,
nem sejtik lényem báját.
És hiába mondom:
a hátam márványa,
a mosolyom ragyogó napja,
a harangozó keblelem hintája
és a viselkedésem az, ami vonz.

Nő vagyok,
s ez maga a csoda,
tán égi tünemény –
igen, ez volnék én.

Most végre megérted,
miért nem hajtom le a fejem,
nem rikoltozok, nem is kiáltok,
a hangos szavakat sem kedvelem.
Csodáld lépteim táncát,
és feszítsen meg a büszkeséged.
Mert hiába mondom:
a gondos szeretet,
a cipőm dobverésébe,
hajfűrtjeim libbenésébe,
ez mind a gondos tenyerembe vonz.

Nő vagyok,
s ez maga a csoda,
tán égi tünemény –
igen, ez volnék én.

New York-i ébredés

(Awaking in New York)

Akaratos függöny ring,
leng az ablakon,
szeráfiumra cserélik álmaikat
az alvó gyermekek.
A metró szíjaiba
megkötözve ébred a város,
cipeli a reggelt.
Az ágyban riadtan nyújtózom,
akár egy hajnali
hadijelentés valahol,
csak heverészek kuszán,
óvatlan és kéretlen.

Sántaiskola, 1988



STEPHEN DUNN

Vers a nem-olvasóknak kik érthetően elfoglaltak s nincs idejük hogy olvassanak

(Poem For People That Are Understandably Too Busy To Read Poetry)

Relaxálj. Nem tart soká.
És ha mégis, ha ezek a verssorok
fárasztanak, akkor szundíts el,
vagy nézd a TV-t, ha szavaim unod.
Ott a kártya, keverd össze a lapokat,
ez a vers sok mindent elvisel,
a vers sérthetetlen, bántásokat
nem észlel, a költőkben rejtezik,
és most én is messze vagyok.
Nos, rajta! Kezdjük el,
a verset bármikor előkaphatod,
olvasd úgy, mintha melodráma volna,
lehetne, ha te akarod,
lehet benne vérengzés,
vagy ha jobban kedveled, gyilok,
és nyisd ki a szemed
túl a járdán, amott
egy ember áll s lába remeg...
Már semmi sem lehet
többé úgy mint volt,
ez már a te költeményed.
Tudom, sok a dolgod a hivatalban
és idegeidre mennek a gyerekek,
vagy mindig csak a szex jár az eszedben,
ahogy ott egymáson heverték
a partin, nyitott ruhában,
és az ágyra dőlő részek
odébb hiába tuszkolnak...
Ugye, már nem is akarod,
hogy folytassam a verset.
Tudom, mindenki mindig mást remél,
de tudd, az egész családotért
szól ez a költemény,
és a vízesésen Budvar sör csorog,

míg a hónaljokban dezodor pisszen,
minden olyan, mint te,
az üzekedők már felöltözve,
egymástól elköszönve
és én nem tudom, kell-e
még a versem kínálta zene,
de az már biztos, hogy
te sem lehetsz meg nélküle.
Oly nyilvánvaló minden,
az üzekedők nem futnak össze
többé az életben,
itt talán csak a zene segít,
de sosincs zene, mikor az egyik
vagy a másik csak ott vár az utcasarkon.
Szépüljön hát ez a vers,
és majd megszépül az élet,
én őszintén kívánom
és akarom, hogy nézd meg e verset,
mikor kifogysz a nyugtatókból
és gyomrodban táncolnak az idegek
amikor az kell, hogy valaki hozzád szóljon...
Ha akarsz, én ott leszek,
mint a kellemes hang a kagylóban,
sok minden lesz ez a vers neked.
Ne kínálj semmit e versemért,
ingyen adom neked,
nem mond többet önmagánál,
ha felolvassák a szöveget.
Tartsd otthon a házádban,
vagy a táskádba tedd,
és ha közben nem aludtál el
és az unalomtól sem vagy eszméletlen,
a versem arra kér, hogy neved
Neved ki a versemet
és önmagadat is,
neved ki a világ összes verseit,
Rajta.
Rendben. Elárulom neked,
mire képes a költészet.

Képzeld , hogy hernyó vagy,
Tudom, ez egy szörnyű képzet,
és a vállad hirtelen miccen egyet,
és ettől végig gyönyörű lesz az életed.

A barlang allegóriája **(Allegory Of The Cave)**

Egyre mászott az erős vakító fény felé
alant tekintett és már látott
hozzászokott a szeme

társai rabságát láthatta
amiben eddig még hihetett
hirtelen változott át hamisra

előbb a napfény majd a huszadik század
s mindenre ráterült az erőszak árnyéka
hősként már csak az elszánt tudat maradhat

de vissza az igazsághoz – ez volna a bátorság
ha innen a barlang fedezékéből
jönne egy a harsogó dühöngő ordítás

a háborgások megrendítő hírverése
ó mily visszhang – mondanák a rabok:
itt hol kényelmesek a lakok és kellemes a zene

majd betűzve írva közérthető prózában
végül papírcetlikén terjesztve
és a rabok elolvasnák a szavakat a félhomályban

éreznék-e és értenék-e amit olvasnak
ez nem vicc – mondanák a többiek
ez apám haláláról szólt – tán így az egyik rab

a biztos semmiben már senki nem lehet
zavart az egész kusza embersereg
végül az imátlan imákban eltévelyeg

JAMES A. EMANUEL

Horgászó költő

(Poet As Fisherman)

Most, szó szerint horgászom,
horgászom a szavakra is – ha mondom,
s néha nincs kapás – egy fél igazi hal sincs.

Fogtam ugyan pár ficánkoló apróhalat
(sárga sügért, kék kopoltyújú apró naphalat),
könnyedén tekergettem az orsót a napon
s kihúztam a halat a partra a zsinóron.
Majd mind megettük a tíz ujjunkkal
és nevetgélünk itt, az ismerős rendetlen fövényen.

Távoli vizek nagy halairól álmodoztam.
Michiganben horgomra akadt egy karomnyi ponty,
a horgászzsinór oly vékony volt,
csóválta is a fejét a haverom:
„Ezt elszakítja, biztos. Elviszi a zsinórt is és elmegy.”
Negyed óra hosszat fárasztottam a halat,
húztam a szák felé oda-vissza,
hagytam, egy szótagnyit csupán, hogy menjen az útján,
majd vissza, míg végül a fűvön csapkodott.
Méretes hal volt, remek fogás, hasonló azóta sem akadt.
Ez hármunkat is jóllakatott (mindenkit másként).
Új stratégiák kellenek: kapás, beakasztás, zsinórvezetés, nyéltartás.

Jól csinálom ezt, én a nagy horgász
egy ezüstös, csinos „Dardevil” csali a horogra,
így horgászom nyár közepén tavi pisztrángra.

Próbálkoztam délidőben, még a vizet is hőmérőztem,
a kapás, az idő, a helyszín minden megfelelt szabálynak.
Ez volna a mesteri horgászat.
Ó a feledhetetlen isteni trófea,
a birodalmi izmos nyelvhal Minnesotában,
vagy a ritka szép kanadai csuka...

Az agyonnyálazott, tönkre olvasott könyvet
a horgászbothoz támasztom
és így, könnyű szívvel horgászom.

Az eredmény,
ami végül marad,
a tudás, a stratégiák, a tapasztalat...
hisz' én csak keveset tudok
a halak borsónyi agyáról – úszni tud minden hal
és már a fantom szavakra sem gondolok,
melyekkel a vízparthoz folyton idecsalogat.

Akváriumban, 1989



Felnőtté válás

(Adult)

Egy alma, egy pohár tea, ez volna minden.
A hegy, a penész, a kötény nagyanyámon
és a látvány: a kisbaba emelte barna fejét,
hogyan szabaduljon a fekete méhektől.
Rossz volt ez a századvég,
sosem nyílt fel iránta a keblem.

Kibújtak a földből a hangoskodó huzalok.
Nagyapám akkor hozzám hajolt, már ötvennégy éve halott –
hogyan még utoljára lásson.
Csontból faragtuk szerszámainkat.
A neves tizenhetedik századi költő hajtincse a könyvben.
Egy foszladozó biblia és más könyv nincsen.
Alagútban rohanó emlékeim a semmiből tűnnek elő.

Egy szárnyas kutya és egy mágus macska.
Érzelmek és verejték.
A robotoló ember elkékvült mellkasa
meg a nő bokája, ki éppen sört iszik.
A férfi árnyéka, őt Carlosnak hívták
csupasz vállára hajolt a lány és susogott.

Az idősebbik fiúnak José a neve, éhes volt.
Bátyja, Ramón keményen robotolt.
A viszály és a szeretet burjánzott.
Tépett munkanadrágok,
sáros megkeményedett kesztyűk,
a zsebükben elveszett a gyűrótt kétdolláros.
Meztelen lábbal kapirgálja a lány csupasz hátát,
és ez már a negyedik doboz sör.
Az élet ez a családi parasztház,
ételnek levágott csirkecsontok között.
A kertben megöltek két férfit a kaktuszbokrok.
A zöld kaktusz álomba temet – és beleestek.

A zöld kaktusznedvek, a zöld földindulás
a kaktusz zöld húsa felpuffasztotta nyelvüket,
a dagadó álomból halál lett.
Majd a kerti locsolócsővel mosták le a vért,
és ott lebegett a szemétkuka felett a sok veréb.
A hátsó síkátor a részegektől és kutyaszartól búzlótt.
Madártollak potyogtak, értelmezhetetlen üzenetek.

A szomszéd templomban vége sincs prédikációk
és őrjögő fekete arcok tömege.
A ház sarka mögött egy fiatal kölyök lapult meg,
s egy hajtincset rejtett középiskolás évkönyvébe,
de elfeledte, pedig, éppen az életet kereste volna.
A nyárfáról kövek potyogtak, megsérült a zongora,
a fűz belepte az egész udvart
és apró gypotlabdákat szórt a talajra.

Árnyak, vonatok, váladékok, ördögszekér, jég.
Üres parkolók, néhány sebes térd,
baseball kesztyű és az a fickó, ki elsőnek ér a célba.
A félelem, a rettegés és a menekülő vágyak szaga,
de a szagokról ilyen listát már senki sem írta.

A fiú emlékei elkallódtak, a félelem veszejtette el.
Az öreg ház, a nyakad beletekeredett a rózsafüzérbe
kinn az úton hever
az elgyűrt kutya teteme,
és hátad mögül egy kiáltás szólít,
maradj csendben és gyere bel!
Senki sem emlékszik a történetek végére,
mikor a férfiak hajókat ácsoltak,
és semmi sem változott, csak harcba szálltak.
Jogod van, hát panaszkodj és várj még egy századot.

Sérült álmok és tüzek,
magányos zongorák és olajlámpások.
A gerincvelődben feszülő szándékok,
de ki áll ki az ablakba, ki hirdeti meg,
egyszerű volna az ügy,
késlekedjünk még egy századot?

Útmutató a legnagyobb amerikai indián regény megírásához

(How to Write the Great American Indian Novel)

Legyen minden indián tragikus jellem, s ez látszódjon a karjain, orrán, szemén, mozdítsa tragikum a kezét, meg az ujjait, amikor keze a tragikus ételéhez ér.

Hősünk legyen legalább félvér: félig fehér, félig indián, és nomád-lovas törzsből származzon, és ha magányos, gyakran törjön fel belőle a sírás.

Ha hősünk indián nő, akkor legyen gyönyörű, mint egy karcsú penge és szeressen egy fehér férfit, de nagyon, ha mégis egy indiánt szeretne,

akkor a hősnőnk legyen félvér és származzon egy lovas-nomád törzsből. De ha ez az indián nő egy fehér férfit szeretne, akkor a férfi karjain a bőr

legyen oly halovány és fehér, s a bőrén a lüktető vérerek kék rajzolatban és akadjon el a férfi lélegzete, amikor a ruhátlan hősnőnk eléje toppan

és bámulja hosszan barna bőrét. Hasonlatként a természetből vegyen képeket, legyen: harmat, fű, barnuló dombok, tiszta víz és szél és termékeny völgyek.

Ha a víz netán mégis zavaros volna, az feltétlen valamilyen titokra utal, tudjuk, minden indiánnak titka van, s ezt lassan kell feltárni és óvatosan.

De az indián titok, ugye vad és a vihar kitörhet, ó, mily hirtelen támad az indián férfi, ki viharok ifjú szülötte, s mint egy dühöngő vadállat

megöli szerelmét, a fehér nőt. Mégis mindegyik fehér nő szeretne magának egy indián férfit. Így megy ez. A fehér nők színlelve

undorukat a farmeros, trikós indián férfival szemben, titkolva, epedezve, álmodozva gondolnak a félvér lovas-nomád indiánra.

Az indián férfiak, mint a lovak, oly büdösek. Ha kigombolják nadrágjukat, a fehér nő képzeljen el dús termő mezőket, megtrágyázott szántókat.

És gyilkosság is kell, meg öngyilkosság, és kell egy megerőszakolás, vagy kísérlet, kell a töménytelen alkohol vedelése, az autó, a száguldás.

Az indiánok látomásai kihagyhatatlanok. Látomásai vannak a fehéreknek is, ezek természetesen ugyanolyanok, hiszen ők meg egy indiánt szeretnek.

Ettől a fehér szereplő is majdnem indián. Legalábbis félvér, hiszen az indián mindig ott lapul lelke titkos mélyén.

És már ő is lovas-nomád törzs fia, igen, az ő lelkében is lapul a harcos, sőt ez már a legindiánabb indián, akit a fehér férfi a lelkében hordoz.

Az indián nő ereje gyógyító, de ha fehér asszony lelkében lakik ez az erő, gyógyító hatalma, bizony, gyakran komplikálódik.

A fehér nőben rejtezhet egy indián férfi is. És rejtezhet fehér férfiban egy indián nő. De ez tán ritka eset.

És mindenki elszántan tanul a lovas-nomádokról, és ha kell, mindenki félvér, és mindenki küzd, és mindenki a bűnök bocsánatát várja, és mindenki remél.

Kellenek a megszületendő gyermekek, indiánok és fehérek, mert a lényeket elmondja a fájdalom, meg a gyermeki szeretet.

És indián lesz minden fehér ebben a leendő, legnagyobb amerikai regényben, és ott lesz végre minden indián is, de már csak a szellem szerepében.

E világ dolgaihoz vonz a bánat

(Grief Calls Us to the Things of This World)

„A hajnali légben hemzsegnek az angyalok”

Richard Wilbur

Rátekintek a fürdőszoba kékszínű telefonjára,
hát igen – ez egy ötszillagos szálloda.

Tépelődöm, kit tárcsázzak fel? Vívezeték-szerelőt,
Bél-gyógyászt, Urológust vagy egy Tisztelendőt?

Kihez szóljon a hívásom ennyi lehetőség közül?
Ké legyen az első hívás? Apám mellett döntök végül.
Meglépődik majd, hogy telefon van a fürdőszobámban.
Hazahívok, és Anyám veszi fel. „Halló, anya, Apával

szólnék pár szót, ha lehet... A francba!” – s elakadt anyám szava
– az ember így felejt, egy éve, hogy temettük – „Elnézést Anya!”

„Hogyan ment ki a fejből?” „Ez már csak ilyen” – válaszol.
„Én ma megtöltöttem kávéval a bögréjét a reggelizőasztalon

ez ma reggel történt, neki is terítettem,
mint ahogy huszonhét évig, minden reggel.

És sokáig fel sem tűnt, hogy lám csak, tévedek
s ott volt a csésze délután is...” Anyám nevet.

Tartsunk végre kis szünetet is, elvárják az angyalok
és hiába szürkék ezek a leghétköznapibb napok

el kell, hogy énekeljük a feledékenység dicsőítő himnuszát,
mert az angyalok hideg szárnyaikkal lelkünket csapdossák.

Ó azok az angyalok, terhüktől megroggyan a térdünk,
azok a kibaszott angyalok, akiket hátunkon cipelünk.

Ó az égből hulló angyalok, kik örökkön törbe csalják lelkünk,
és rabság, préda, könyörgés a sorsunk, míg porrá nem leszünk.

Tánc ünnepe a világ peremén

(The Powwow at the End of the World)

Azt mondjátok, meg kell bocsátani, hát legyen bocsánat.
Majd, ha egy indián asszony vállal nekidőlt a gátnak, a Nagy Coulee duzzasztó gátnak és a gát ledől. Azt mondjátok nekem, hogy mondjam ki: kell a bocsánat hát mondanám is, ha az áradat a Nagy Coulee duzzasztótól végig gátakat döntene, minden gátat lefelé a folyón, míg oly sokan mondják nekem, hogy kell a bocsánat, hát legyen, mondanám. Ha az áradat végig sodorna a Columbia folyón és az ölébe csobbanna a Csendes óceánnak, és a tenger vize is áradna. Oly sokan mondjátok, hogy kell a bocsánat hát lenne bocsánat – ha az óceánban a lazacok várnának és a lazac az első édes cseppjét nyelné már a megduzzadt óceánnak. lenne bocsánat, és a lazacok szembe fordulnának az árnak a folyónak, s a torkolatnál már szembe úsznának a Columbiának és úsznának az elárasztott városok, átszakadt gátak, elhagyott házak Hanford reaktorai. Azt mondjátok nekem, hogy kell a bocsánat. Ha a Spokane folyó torkolatában lazacok úsznának hol e folyó vize a Columbiával folyik össze, ott úsznának a lazacok, majd szembefordulnának a sodrásnak, az árnak és beúsznának a rezervátum titkos öblébe, ahol én várnék. Sokan azt mondjátok, hogy kell a bocsánat. Hát lenne! Ha a lazac a vízből kiugrana, és repülne a víz felett az éji légben és tüzes nyilat hajítana és a bokor lángolna mellettem és fényében minden indián hazatalálna. Azt mondjátok nekem, hogy meg kell bocsátanom, hát ha így lenne a tűz körül majd összejönnének az indiánok végre és a lazac három mesét mesélne, az első története elmondaná, hogyan imádkozzunk, a másik majd nevetésre hívna minket, a harmadik megtáncoltatna. És majd sokan mondanák nekem hogy kell a bocsánat, hát megbocsátanék majd tánc közben Itt a világ peremén, a tánc ünnepén együtt a népemmel.

WILLIAM STAFFORD

Rettegő fiatal barátaimnak

(For My Young Friends Who Are Afraid)

Utazzátok be azt az országot
azt amit szemetek sarkában letek
és botladozó lábaitok alatt, ott
hol mély a levegő, ott van egy mozzanat
honnan majd hozzám vagy hozzátok
egy magas, talán suhanó hang utat
talál félelmében. Ezt az országot
lelkünkben cipeljük, ez a vándorlásnak
örök kísérője, mégis tartunk tőle
de ez az ország örökre megmarad
megtartón és áldottan befogad magába
ez mindannyiunk élete és világa.

A felolvasás rítusa

(A Ritual To Read To Each Other)

Nem olyanak ismersz, amilyen vagyok
Nem olyanak ismerlek, amilyen vagy
ez világunk sikeres közhelye – mit mások is már kitaláltak
s utunkon rossz isteneket követve, nem látunk csillagot

Törékeny értelmünk sok apró árulása
egy vállvonással megtöri a sort és a rendet
és ordítózza hajkurássza ki a megroppant gátra
a szörnyűséges a tévedő, tomboló gyermeket

Az elefántok farkukba kapaszkodva illegnek a porondon
pedig a cirkuszban sehol sincsenek árnyas ligetek
e kegyetlen parádét minden rossz példájának mondom
és ezt látjuk mindannyian, mégsem tudjuk bűnözésnek.

Kell lennie szavaknak, mik valahol meglapulnak
távoli árnyékban, kies tájon és szólani akarnak
ne hülyítsük egymást, fontoljuk végre meg
hisz életünk ünnepei sötétségbe vesznek

Oly fontos a vigyázók, virrasztó ébersége
ha megszakad a gondolat, mély álomba esünk
ami egyértelmű: az igen, a nem és a talán – jelzése
elvész és sűrül a sötét és oda lesz a lelkünk

Vita után

(After Arguing)

*egy vélemény ellenében, mely szerint
a művészet elégedetlenségből születik*

Megsúgom mindenkinek: Visszajövök!
A sötétben köszirtre kapaszkodom
a szikla omlik sokáig hallgatom
lezuhan a szurdokba ájul a csobbanás
elvész a hegyi patakban – vad szél fú
feledném cibálását, de oldalba vág
kicsit kívár majd erősen odaver: kifáraszt...

Emlékszem mondták: nehéz lesz
felmászok egy kis szélvédett búvóhelyhez
kezemmel csapkodom a kőperemet
horzsolt kézzel billegek előre-hátra
némán kacagok az éjszakában
Ezt is elértem! Mert én mászni szeretek
szeretem a vonzást a súlyos terhet
és susogva beszélek a sziklaszirtekhez
az izmaim lazulnak és feszülnek
dolgoznak majd rövidet pihennek
várnak az új hajszára. A földre csapok
a talaj morzsái felrepülnek a csillagok
mellé: Ezt is elértem! Ezt is elértem!

Gágyor Péter fordításai Hodek Mária nyersfordításai alapján



SZALAY ZOLTÁN

Károlyszalonna

A történet, amelyet az alábbiakban elmesélek, tulajdonképpen teljesen banálisan és jelentéktelenül is alakulhatott volna, ha nem torkollik abba a váratlan végkifejletbe, amire a történet főhőse számíthatott a legkevésbé. Mielőtt belefognánk magába a történetbe, szólnunk kell néhány szót emberünkről, aki a leírandó furcsa események középpontjában áll.

Emberünk egyetemistaként került a városba, szinte észre sem vette, s már bekebelezte őt az itteni szmog és örület, elnyelte a végeérhetetlen tülekedés, rámeredt a város örökös vicsora. Még egyetem alatt elkezdett dolgozni az egyik irodalmi lapnál, tanulmányai befejezésével pedig hivatalosan is szerkesztőnek szegődött, kis fizetésért, nem túl merész ambíciókkal. A lapot szinte senki sem olvasta, szerzői inkább a dilettánsok közül kerültek ki, még ha emberünk ezen verejtékezve próbált is változtatni. A főszerkesztő azonban mindig keresztülhúzta a terveit; ezenkívül mást tulajdonképpen nem is tett. A lapot emberünk találta ki, ő veszekedett a szerzőkkel, a kiadóval, a terjesztőkkel, a pályázati kuratóriumokkal, s mikor végre összeállt volna valami ígéretes, jött a főszerkesztő, megcsóválta a fejét, és megálljt intett. Így ment ez.

Embertörténetes eset megtörténtkor harmincas évei elején járt, bár jóval idősebbnek nézett ki. Erősen hullott a haja, ráadásul egyenetlenül, a bal halántékán és a feje búbján a legerőteltesebben. Ezért aztán általában idétlen sapkákat viselt; kalap nem illett volna a fejére, ezt legalább belátta, a sapkáját azonban még a kávéházakban is a fején tartotta. Havonta felkereste a fogorvosát, mert fantomfájdalmakat észlelt, s ezekre a felesleges vizitekre költötte fizetése legnagyobb részét. Meg a gyógycseppekre, amelyekből vagy féltucatnyit szedett rendszeresen, nem törődve a mellékhatásokkal; az egyikről éjszaka álmatlanság gyötörte, a másiktól nappal járás közben is elaludt. Megutálta a kedvenc gyermekkori ételeit, a testsúlya ingadozott, ízületei olyan rendszeresen fájdtak meg, ahogy a nőknél a menzesz érkezik. Szeme is romlani kezdett, de szemüveget nem volt hajlandó hordani; arca mindazonáltal megmaradt olyan kölyökarcnak, amivel még mindig sikereket tudott elérni a nőknél. Ha ivott, vicces is tudott lenni, és akadt a baráti körében elég maca, akiket alkalomadtán az ujjá köré csavarhatott.

Most már elárulhatom: Park Károlynak hívták. Nem volt kibékülve a nevével, több okból sem. Szerette hajtogatni, kivált kissé kótyagosan, hogy egy ilyen névvel sosem lehetne belőle irodalmi hős: hiszen



ki ad manapság beszélő neveket a szereplőinek? Ráadásul, nála ezt a beszélő nevet még csak dekódolni sem lehet, az egész tehát szerzői kudarc, semmi más. De ez csak az egyik oka volt a vizsgyolásának. Még inkább zavarta, hogy mássalhangzó-torlódásos nevet adtak neki a szülei, akiknek, parasztivadékok lévén, semmi érzékük nem lehetett a nyelvhez. Goethe, amikor a *Warheit und Dichtung* címét *Dichtung und Warheitra* változtatta, egy egész művészetfilozófiát alapozott egy mássalhangzó-torlódás kiiktatására; ő meg benne kell hogy éljen egy ilyen funkciótlanul csúf nyelvi szerkezetben, amely állandó belső feszültséget hordoz magában.

Egy olcsó, füstös kávéházba járt esténként, a Kiplingbe, ahol általában elfuserált művészek tanyáztak, és egymást fikázták fáradhatatlanul. Ha egyikük kiugrott a vécére, már dőltek is rá a szittkok, bugyogtak elő a pletykák, amelyek sosem voltak ártalmatlanok. Park Károlynak megvolt a maga asztaltársasága, ahova rosszfogú költők és prózaírók tartoztak, akik megvetették a kritikusokat, és soha nem fejeztek be egyetlen művet sem.

Park Károly számára ez volt a kiegyensúlyozottság, így tudott létezni. Talán fel tudta volna dolgozni azt is, amire október 16-án került sor, ha az események később nem vesznek bizarr fordulatot.

Október tizenhatodika borongós délutánján egy prózaszöveget szerkesztett, egy kivénhedt író munkáját, aki, bár már vagy hatvan éve jött fel vidékről a fővárosba, még mindig nem bírt elszakadni paraszti gyökereitől, s képtelen volt másról írni, mint a szépséges falusi nyári estéről. Hát legyen, legyintett ilyenkor Park Károly, és olvasott. Ezúttal alig akadt meg, a szöveg nyugodtan hömpölygött a maga ordenaré túlríságában, míg nem ráakadt egy helyre, ahol megállt az olvasásban. „Birok Árpád pedig akkor megmarkolván ósdi, még dédöregapjától, a híres-neves Mikó Lacótól örökölt, az idő repedezett élű vasfoga által ugyancsak megrágicsált nyelű, ám máig kifogástalan élű bicskáját, kanyarított egy jókorát az előtte heverő sonkadarabból.” Ebbe bele lehetett kötni, az vitán felül állt, de Park Károly reménytelennek találta a stílust birizgálni, inkább megpróbált a szerző agyával gondolkozni, és bejelölte a „sonkadarabból” szót, hogy helyette „szalonnavégből”-t javasoljon. Biccentett egyet, majd elégedetten hátradőlt. Ezek után már csak apró elütésféléket korrigált a szövegben.

Nem lepődött meg különösebben, amikor megkapta a szerző reakcióját a szerkesztői javaslatokra. Azt gondolta, az öregnél valami áramszünet állhatott be, amiért a margóra, a „szalonnavégből” mellé egy sornyi kérdőjelet írt. Vagy csak egyszerűen nem tudja mire vélni, hogy Park Károly belenyúl a tiszteletre méltó idős mester remekművébe. Park Károly felsóhajtott, majd e-mailben küldött egy pár soros magyarázatot, miszerint a szalonna sokkal természetesebben illeszkedik a felvázolt helyzetbe, mint a sonka. Majdnem odaírta, hogy ha már közhelyvárat építünk, válogassuk meg az építőkockákat, de visszafogta magát. El is feledkezett volna az esetről, ha nem érkezik meg villámgyorsan a válasz az öregtől: na de mi az a szalonnavégből? Park Károly most már ugyancsak ráncolta a homlokát, és vagy húszszor egymás után elolvasta ezt az egy mondatot. Visszatért a szöveghez, nézegette a saját írását, szalonnavégből, elütés nélkül, pontosan írta le, akkor meg mit nem ért a vén szivar? Mégiscsak írt egy újabb levelet, nagyjából megismételte a korábbi, csak kissé jobban körülírta, a szalonnafogyasztás szerinte jellemzőbb a szövegben előforduló szereplőkre és közegükre, mint a sonka fogyasztás. Még le sem írta, máris kételyek lepték el, mire alapozza ezt az állítást, vajon nem esznek-e ugyanannyi sonkát a parasztok, mint szalonnát, vagy akár többet? Mért kötött bele valójában ebbe a mondatba? Ebbe az egyetlen szóba? Töprengés közben azonban, szinte önkéntelenül, elküldte a levelet.

A vén író egy napig váraoztatta. Másnapi levelében annyit írt, tényleg utánagondolt annak, amit Park Károly javasolt, s még könyveiben is utánanézett a kérdésnek, de nem

talált semmi hasznavehető, semmi fogódzót, s mivel valóban a paraszti kultúra bennfentes ismerőjének tudja magát, örömeire szolgálna, ha Park Károly segítene neki felszámolni a tudásán tátongó sötét lyukakat. Azaz: árulja már el, honnan szedte ezt a szót, hogy szalonna?

Park Károly kimeredt szemmel bámulta a monitort. Ez az öreg a bolondját járatta vele. Pedig sosem volt humorérzéke, vajon épp most, nyolcvan felül fedezte fel magában? Vagy végül ez is megháborodott, ahogy a nemzedéktársaival már időben, évekkel öelőtte megtörtént? Pedig őt eddig a legtisztább elméjüként, a legnagyobb munkabírásként, a legszívósabbként emlegették. S mondataiból most is józanság áradt, nem úgy tűnt, mintha köd lepte volna el a tudatát. Akkor hát mi lelte?

Park Károly elhatározta, félreteszi az ügyet, egy darabig nem fog vele foglalkozni. A szövegben meghagyta a sonkát, nem fog ő felesleges dolgokon hajba kapni senkivel. Amikor azonban egyik délután beugrott az egyik bevásárlóközpontba, nem tudta megállni, hogy ne nézzen körül jó alaposan a húsárúreszlegben. Vérebként kajtatott a szalonnák után, mindent körbejárt, feltúrt, átkutatott, de nem talált sehol egy nyamvadt darabkát sem. Végül rákérdezett a dologra az egyik fáradt arcú raktárosnál, aki fojtott dühvel mordult rá, hogy az van, ami ki van rakva, és hátat fordítva még hozzátette, hogy hülyéskedjen az öreganyjával.

Park Károlyt furcsa, idéetlen izgalom ragadta magával, s nem bírt semmi másra gondolni, mint hogy végre a nyelvkönyvei társaságában legyen. A helyesírási szabályzat, az értelmező kéziszótár és a szinonimaszótár mindig ott volt az asztalán, s hazaérvén végigsimította rajtuk a kezét, majd elsőként a helyesírási szabályzat szótárát lapozta fel. Szégyellte magát némileg, de nem bírt mit kezdeni a fojtogató türelmetlenséggel. Sz betű. Szállong, szalma, szalon... s a következő: szaltó mortále. Utána: szalvéta, szám, számár. Szalonna sehol. Átolvasta még egyszer, majd még egyszer. Még egy tucatszor. Végiglapozta, átnézte a húsféléket, megtalálta a sonkát, szalámit, oldalast, lapockát, mindent. A szalonna hiányzik. Hibás kiadvány, van ilyen. Csakhogy a szalonna hiányzott az értelmező kéziszótárból és a szinonimaszótárból is, s amikor kapkodva bepötyögte a google keresőjébe a betűket: sz a l o n n a, kiugrott, a találatok száma: 0. Meghült benne a vér egy pillanatra. Tényleg valami baj van a fejével? Nem, a google tévedhet, hisz állandóan hülyét csinál az emberből. Beírta újra, majd beírta más keresőbe, beírta szótárba, sehol semmi. Beírta a bacont, beírta a Specket. Így sem. Beírta minden nyelven, ahogy emlékezett rá, de semmi. Ült az íróasztalánál, és úgy el volt kámpicsorodva, mint egy kisfiú, akitől elvették a játékát.

Felbontott egy sört, megtett egy-két kört a lakásban oda-vissza, majd elhatározta, elfelejti, dolgozni fog, vagy tévét néz, mindegy, csak ne kelljen erre gondolnia. Nem sikerült: minduntalan azon járatta az agyát, hol nézhetné még meg. Melyik könyvét lapozza fel, ahol biztos megtalálja. Nem jutott eszébe semmi, kimerült, lefeküdt.

Kóválygó fejjel ébredt, s a kóválygás nem akart alábbhagyni egész nap. Amikor a biztróban, ahova ebédelni járt, leült mellé Pernóczy Márk, régi ismerőse, egyetemi évfolyamtársa, csak úgy mellesleg megemlítette neki, úgy megenne valami szalonnásat. Hogy mi van, kérdezett vissza csámcsogva Pernóczy Márk. Semmi, legyintett Park Károly. Tett még néhány próbát. A főszerkesztőnek azt mondta, ha ma este hazamegy, jól belakik szalonnából. A főszerkesztő értetlenül nézett rá, de nem szólt semmit, csak harakolt, ahogy szokott, odament az iroda sarkában lévő mosdóhoz, és beleköpött.

Park Károly alig tudta türtőztetni magát. Furcsa viselkedéséget érzett, leginkább a részegséghez tudta hasonlítani, de az egészben volt valami utánozhatatlanul irritáló. Amit sosem tett, az utcán leszólított egy átlagos külsejű, harmincas, barna bőrkabátos fic-

kót, és azt mondta neki, nem tudja-e, hol lehet a környéken jófajta szalonnát kapni. A fickó úgy nézett rá, mint egy egzotikus állatra. Park Károly, ahogy hazafelé sétált, benézett minden útba eső élelmiszerüzletbe, szupermarketbe, és szinte lihegve kutatót a polcok között. Eközben igyekezett úgy tenni, mintha valójában nem érdekelné a dolog. Egy apróság, amivel le akarja foglalni magát ezeken az unalmas őszi estéken. Semmi több.

Volt egy vidéki házuk, igazából Park Károly nagybátyjáié, Park Arnoldé, de neki is volt hozzá kulcsa, egy Sók nevű faluban. Igazi tornácos parasztház volt, a hátulja már kissé dűledező, de az eleje még lakható. Nagybátyjáiék ritkán jártak le, Park Károly még ritkábban. Most előkereste a kulcsokat, megnézte a menetrendet. Jót tenne egy kis vidéki levegő, gondolta.

De nem ment le. Kiment inkább a Kiplingbe, kissé berúgott, és elhatározta, hogy elfelejti. Persze még megkérdezte egyik lepcsés pofájú, részeges ismerősét, Tóth Bencét, hogy lehet, hogy ebben a nyomorult városban nem árulnak valamirevaló szalonnát. Tóth Bence felröhögött, szalonnát, kérdezte, ez meg miféle költemény? Sok-sok pálinkát ittak aznap este, és Tóth Bence minden egyes alkalommal rácsapott a pincérlány fenekére, ahogy elhaladt mellettük. Éjfél után, amire még sosem volt példa, kijött a tulaj, és rájuk förmedt, hogy visszafoghatnák magukat. Tóth Bence visszaszólt neki, de nem lehetett kivenni, mit, Park Károly meg, nem akarván balhéba keveredni, kisompolygott. Még így sem szabadult meg azonban a viszketéstől.

Leveleket írt, nyelvészeknek. Ismerek-e egyáltalán ezt a szót. A főszerkesztőtől szabadságot akart kérni, képtelen volt hozzányúlni a szövegekhez, most már abban sem volt biztos, van olyan, hogy kiglancolt, lepedék, birsalma, pöröly. Végül nem volt rá szükség, a lap nem kapott támogatást, a főszerkesztő annyit mondott, kívárnak, de lehet, átmennek kéthaviba. Park Károlynak jól jött a válság. Könyvtárba járt, lexikonokat böngészett. Húskészítményeket kutat, mondta a könyvtárosnak, akinek a szeme sem rebbent. Különösen a szalonnafajták érdeklik. Erre a szemüveges, száraz arcú nő felnézett, és biggyesztett egyet az ajkával. Maga tudja, mondta nyeglén. Park Károly kiszáradt szájjal lapozta a könyveket, ott volt a disznó minden egyes porcikája, mind pontos névvel ellátva, de a szalonna hiányzott. Zsírreteg, ennyire jutott.

Az egyik nyelvészprofesszor válaszolt a levelére. Szinte látta maga előtt, Bogdán Leventének hívták, biztos hosszú, gubancos szakála van, és olyan maszatos szemüvege, hogy nem lát ki rajta, csak megsejti maga előtt a betűket. Nem találja helyénvalónak Park Károly eszmefuttatását, írta Bogdán Levente, a „szalonna” szó aligha lehetne szláv eredetű, és nem jelenthet „sózott húst”, semmiféle kutatás nem igazolja ezt a feltevést. Egyetlen dologra tud gondolni, írta a professzor, hogy Park Károly szalonnája a „szalon” szóból eredne, de ebben meg nincs semmi logika, hiszen azt írja, a disznó bőre alatti vastag zsírretegre használatos a kifejezés, így egyáltalán semmi kapocs nincs a „szalon” szó jelentésével, sőt, mintha épp egy ellentétes közegből származó tartalommal lenne dolgunk. Így másra nem tud következtetni, zárta levelét Bogdán Levente professzor, mint hogy egy unalmas tréfáról van szó, és örülne, ha senki nem zargatná őt ilyesmivel.

Park Károly feje a mellkasára hanyatlott. Egyedül maradt a világban a szalonnájával. Van egy szó, ami csak az övé. De mit kezdjen vele? Ahelyett, hogy élvezhetné, kétségbe ejti. Pedig milyen egyszerű lenne kiverni a fejéből.

Ekkor azonban közbejött egy furcsa eset, ami új mederbe terelte az eseményeket. A Z. utcában zajlott le a dolog, ahol a Kipling kávézó is volt, s nem messze Park Károly lakása. A Z. utca nem volt rendkívüli hely, de meglehetősen forgalmas. Volt a közelben egy Tesco, néhány kisbolt, manikűrös, szexshop, meg persze olcsó kávéházak. Ögylegtek az utcán az emberek, akkor, azon a hétköznapi délutánon is, amikor Park Károly hir-

telen felvetette a fejét, csak úgy véletlenül. Akkor bukkant fel a meztelen férfi, jött a járdán, mint bárki más, ugyanolyan merev, unalmas faarccal, mint a többiek, de az arca nem ért véget ugyanott, mint a többieknek. Az egész teste egy csupasz arc volt. Kiterítette eléjük, a finomrózsaszín bőrét, teljesen fedetlenül. Nesztelenül lépkedett, nem nézve senkire, úgy surranva át a járókelők sűrűjén, akár egy felettébb méltóságteljes patkány a szemétkupacon. Látszott, ahogy a hideg kissé csípi a bőrét, pirosas foltocskák virítottak rajta, de talán épp erre mondják, hogy kicsattan az egészségtől. Rá-ránéztek az emberek, de nem álltak meg, rohantak tovább, csak Park Károly torpant meg, nem tudta, mit tegyen, utána akart kapni, megérinteni, megállítani, legalább egy szót váltani vele. Végre egy ember, akinek van teste, gondolta Park Károly. Addig nézte a két kerek farpofáját, míg el nem tűnt a színes kabátok forgatagában. Nem beszélt róla senki, nem említették a Kiplingben sem, Park Károly pedig senkinek nem hozakodott elő a történettel.

Másnap leutazott vidékre.

Az első útja a kocsmába vezetett. Kevés embert ismert a faluban, de néhány feles után beindult a barátkozás. Az újonnan érkezők bizalmatlanul méregették, nem akarták elhinni, hogy egy ilyen piperkőc tud inni és turházni. Nehezen indított, először csak tapogatózott, azt kérdezgette, milyen volt az idei termés, sikerült-e mindent betakarítani. Próbált úgy beszélni, ahogy a helybeliek, kék helyett kík, valóban helyett nídma. Gyerekkorában ők is így beszéltek odahaza, de az egyetem alatt kikopott belőle ez a nyelv. Most idegennek érezte, legalábbis az ötödik felesig. Volt egy Miska nevű traktorista a társaságban, akinek nagyon megtetszett a fővárosi szerkesztő úr, még vacsorára is meg akarta őt invitálni. Ekkor érkezett el a megfelelő pillanat, Park Károly előrukkolt. Csak ha van nálatok egy kis finom szalonnácska. A Miska nevű felröhögött, jó hosszan, majd rácsapott egy embereset Park Károly vállára, hogy az majdnem ott esett össze. A nevetésében, a csapásában nem volt sok barátságosság, sokkal inkább burkolatlan fenyegetés. Ne gyere nekünk ezekkel a városi szavaiddal, öcsém, mennydörögte, mert itt így nem lehet haverkodni.

Nem haverkodott tovább. Kitámolygott a kocsmából, a vállára vetette soványka tarisznyáját, és megindult a dérepte útszéli gyepon a nagybátyjáiék háza felé. Kutyaugatás remegett a levegőben, és disznószagot vélt érezni valamelyik udvar mélyéről. Mi van, ha holnap épp disznóölés lesz valahol a faluban? De minden annyira sivárnak és élettelennek tűnt, hogy le kellett tennie erről a reménykedésről. A nagybátyjáiék házának udvarán rettenetes rendetlenséget talált, régi biciklik és kistraktorok egymás hegyén-hátán, apró egerek szaladgáltak a lába körül, a sarkokban barátságatlan, villogó szemű macskák gubbasztottak. Hátravonult, hogy megbizonyosodjon róla, megvan még a régi füstölő. Valóban, a rozzant fatákolmány, ahol gyerekkorában az öregapja szalonnát szokott füstölni, ha nem is teljes pompájában, de ott állt a helyén. Végre kis könnyebbség szállta meg, mosolyogva pillantott a rögös földre, ahol elvadult tökindák kúsztak, s ahogy rájuk lépett, sárga nyák csorrant ki belőlük. Odabent rémséges hideg volt, a falak repedésein keresztül süvített a huzat, a szobasarkokban jól meghízott pókok tanyáztak. A spájjban a befőttesüvegekben tömény penész úszott, a polcok üresen ásitóztak. Talált azonban a sarokban egy üveget, benne maró szagú pálinka. Gondolkodás nélkül meghúzta, s mintha minden agysejtjét egyszerre rándította volna össze egy bődületes áramütés. Kinyújtotta a kezét, a tenyerét szemlélte, látta, ahogy egyre színtelenebb lesz, fehér, mint a kósza pernye. Vette az üveget, s a konyhában kiválasztotta a legélesebb kést: felismerte, ezzel szokták azokon a régi disznóöléseken a szalonnát metélni. Magában ismételtette: szalonna, szalonna, szalonna. A konyhában állva meghúzta még néhányszor az üveget, mindannyiszor érezte, ahogy pofán találja egy kíméletlenül pontos, kőkemény ököl. Kibújít vastag kötött pulóveréből, majd levette ingét, kihúzta nadrágövét, és ledobta nadrágját. Aprócska, pontfényvel világító rovarokat

látott előtűdulni a sarkakból, a szekrények mögül, a falak repedéseiből. Lehúzta a zokniját, és megszabadult az alsónadrágjától is, a konyha közepén állt, ivott, majd a majdnem fené-
kig ürített üveget az asztalra tette. Hangosan zihálva markolta meg a kést; amikor a bőréhez ért, egy töredéknyi pillanatra megtorpant, de nem visszakozott. Szabályos téglalap alakú heget ejtett a hasfalán, kissé a bal oldalon, a vér bágyadtan buggyant ki, s ő nem érzett valódi fájdalmat. Akkor sem, amikor a hasába mélyesztette a kést, hogy elszabdálja a makacs inakat. Nehezen ment, a vér habzott és fröcsögött mindenfelé, vicsorogva erőlködött, transzírozta szét a húsát, és remegő kézzel markolta leffegő hasfalát. Elsőre nyamvadt húscsapatnak tűnt, amit a kezében szorongatva a konyhacsap felé indult, csak amikor leöblítette, nyerített fel röviden, örömeiben. Kirúgta az ajtót, és kisántikált az udvarra, odabentről halkán sipítóva néztek utána a mindent előzőnlő, villogó szemű apró lények. Már csak arra volt ereje, hogy kinyissa a füstölő ajtaját, s ekkor döbbent rá, hogy semmit nem készített elő, nincs a háznál egy darab tűzifa sem, amivel befűthetne, hiába akasztja fel a szalonnadarabot, nem tudja megfűstölni. Nekiroygott a fatákolmány oldalának, és restelkedve nyúlt a hasához, ahonnan közben előkúsztak a belei meg mindenféle zsigerei, s ahogy visszanezgett, látta, hogy uszályként húzta maga után a bensőségeit az udvaron át. Szárazan felzokogott, a szalonnadarabkát a porba ejtette, s ő maga bezuhant a füstölőbe.

Ilyen dicstelenül végezte Park Károly. Csak harmadnap találtak rá. A nagybátyjáiék külföldön voltak épp, nem tudták őket értesíteni. A sóki parasztok botránkozva ráncolták a szemöldöküket. Leölte magát, mint egy disznót, harakolták. Aztán hozzátették, de hát ennek a soványka kis húsával aztán senki nem lakhatna jól. Akik rátaláltak, észrevették, hogy utolsó erejéből a füstölő egyik belső deszkájára a körmével egy szép szabályos S betűt vésett. Talán azt akarta kiírni, segítség, mondták, és vállat vontak.

Vajdasági utas, 1989



Jill és Joe Hollywoodban

ötéves koromtól tudok harmonikázni, Jack tanított, meg arra is, hogy ha felugrom a villamosra, hogy kell rögtön az ajtó mellé állva játszani, hogy az egyik megállótól a másikig tartó pár percben nem fognak kilödni, mert a hirtelen zenétől meglepődnek, meg nem is tudnak, az ellenőrt pedig már a megállóban ki kell szűrni, mert akkor nincs meló, azt is mondta Jack, jó, ha játék közben olyan anyaforma nőre nézek vagy öregasszonyra, mert az mindig megsajnál, és több sajnálat, több pénz, rég nem láttam anyát

ezen a szakaszon mindig kifelé bámulok az ablakon, a folyóra, most épp fatörzseket szállít egy hajó, és a villamos kattog, dübörög, ráz, olyan vadak ezek a sofőrök, mondja mögöttem Lucy, aki reggelente iskolába kísér, az ajtót is olyan gyorsan nyitják-zárják, hogy alig érkezik felugrani a srác, valahonnan délről érkezhettek, barna a bőre és koszos a keze, innen is látom, elég undorító, ha valaki nem mosakszik, az enyém mindig tiszta, és a hajam is kétnaponta mosom, Lucy azt mondja, nincs csúnyább, mint egy ápolatlan női haj, muszáj a lábammal ütni a ritmust, valami örökzöld egyveleg lehet, amit a srác játszik, annyira jó, a fekete hajszálai csapzottan tapadnak a nyakához, mire a végére ér

felénk jön kezében a levetett sapkájával, nálam nincs pénz, Lucy adjál neki valami aprót, tetszik a srác, sűgom hátra, dehogy adok, ezek már nyolcévesen isznak meg cigiznek, majd egy ilyennek fogok adni, sűgja vissza, és én tudom, hogy nem fog adni, már itt van, sajnálom, mondom, nincs, hanyagul megvonja a vállát és továbbmegy, legalább az előttünk ülő őszes nő dob pár centet a sapkájába, és amilyen hirtelen jött, olyan hirtelen el is tűnik, leugrik az épp csak nyíló ajtóból, felállok, hogy lássam, mit csinál, a megállóban várja egy férfi, beszélgetnek

a szóke lány szemben biztosan fog adni, úgy nézett, mint aki még nem látott ilyet, lehet hogy tényleg nem, azt mondja, nincs, mit sajnál, én tudom, hogy jó voltam, hogy amikor játszom, nem vagyok itt, csak Jack lesz dühös meg ideges, a vacsora megint pusztá kifli, a múlt heti pénzt már vasárnap megettük, szeretem hallani, ahogy az üres sörösüvegek csattannak a kuka alján, amikor kidobom a szemetet, Jack a barátom

pezsgőspohárral a kezünkben álldogálunk a medence mellett, apa büszke, irtózatosan büszke a tizennyolc éves lányára, én is élvezem a felhajtást, apa ölelését, anya fülében himbálózik a vadiúj fülbevaló, July, Sue és Kathy is eljött, sziasztok lányok, puszilom meg őket,

nahát, Jill, nem is mondtad, hogy ekkora lesz a buli, zenekar meg minden, lelkendeznek, nézd azt a fiút ott a színpadon, ismered?, kérdi Sue, és a zenészekre mutogat, ismerős, lassan odamegyek hozzá, te vagy az? kérdezem, igazán te vagy az? nézem, a szeme még sötétebb mint azelőtt, és van benne valami ismeretlen, mintha lezárt volna egy részt, én, mondja végül, hölgyeim és uraim, kedves barátaim, köszönjük mindnyájan az én szépséges Jill lányomat, emeli a poharát apám, éljen, rivalgó vendégsereg, tiszta Hollywood, és nekem tetszik is, csak apa ne igya le magát, mert akkor nehéz vele

mosolygok, nem tehetek egyebet mint mosolygok erre a lányra, akit csak egyszer láttam életemben, olyan szép, örültem ennek a felkérésnek, hogy zenélünk egyet Richmondéknál, mindig jól bánnak az udvari muzsikusaikkal, kaja, pia, tisztos gázsi, és a bandának se mindegy, mennyi a heti bevétel, Pete azt mondja, Alison terhes maradt, kell a pénz, és erre jön ez a lány, megismer, és ahogy néz, már látom, hogy ebből baj lesz, menekülés, isten tudja hová, mert ez velem fog jönni, utánam, most mi legyen?

most mi legyen? gondolkodott a forgatókönyvíró, a szőke lány meg a sötét hajú fiú szerelme, ok, legyen, és hosszú vagy rövid? happy end vagy inkább tragikus végkifejlet? még lehet rajta változtatni, te mit szeretnél, cica? kérdezte az ágyon olvasgató kedvesét, szokatlanul békés hangulatban, általában semmi beleszólást nem tűrt az ötleteibe, most különösen szexisnek találta, hogy a nő hason fekve olvasott, megható volt a levegőben kalimpáló lába, gyere csináljunk valami mást, csapta le hirtelen a könyvét a nő, nem, majd később, még be kell ezt fejezmem, mondta a férfi, később már ütheted, dühödött fel a nő, és kirohant a konyhába, ezt az estét jól elintéztem, dörögte a forgatókönyvíró, miközben Joe és Jill türelmesen várt

egy másik variáció szerint állítólag az írónak jutott eszébe az ágyon hason fekve olvasgató barátnője láttán, hogy valami mást is lehetne csinálni, így Jill és Joe a forgatókönyvben egy ideig türelmesen vártak

akárhogy is volt, egy idő után a barátnő leszaladt a helyi élelmiszerboltba vacsorára való kenyérért meg szalámiért, hozz egy túró rudít is, galambom, becézte a nőt a forgatókönyvíró és újból Joe-ra, Jillre összpontosított, bocsi, hogy elkalandoztam, szólt a két szereplőnek, megvagytok?, persze, csak már szeretném letenni a harmonikát, mondta Joe, hisz két órája folyamatosan játszom, ó, én tudok tovább is mosolyogni, csicseregte Jill, amin a fiú is újra elmosolyodott, és szünetelt hirdetett, tartsunk egy kis szünetet, mondom a srácoknak, húsz perc, ok, bólintanak, ránkfér, és a büféasztalhoz indulnak

elfordul és leteszi a harmonikát, látom, ráérsz, gyere, megmutatom a kertet, lépek oda hozzá, anya kacag Rick bácsi egyik vicces megjegyzésén, apa a szájához tartja a poharát, közben figyel, nem is állja meg, hogy ne szólítson, Jilly, hova viszed a mi kedves zenésznünket, veregeti meg a vállát, hogy is hívják?, Joe, elég mereven mondja, hát persze, Joe, kedélyeskedik apa, de én ismerem, ez már az oroszlános figura, akkor ilyen, amikor valaki betéved a vadászterületére, apám a nagy hím, aki megvédi a családját a betolakodótól

te vagy a virág ebben a kertben, mondom, amikor belém karol és körbe akar vezetni, persze, hogy a házigazdába botlunk, felmér, elsőre látni, hogy nem leszünk barátok, mert hogy mit akarok a lányától, én még semmit, ő akar tőlem valamit, az apja arcán eltökéltség, hogy a betévedő idegen elemet ki kell lökni, mint a szembe került piszkot, de még nem csinál semmit, még vár, Jill közben csicsereg, szinte dalol, úgy mutogatja az egzotikus bokrokat meg a mesterséges kis tavat, amibe nemrég érkeztek a megrendelt vadkacsák

Jill belekarolt Joe-ba, úgy vezette végig a kertjükön, ezt a jelenetet később különösen kedvelte a lányt játszó színésznő, fehér nyári ruhában kellett lennie hozzá és már olyan

régen nem adtak rá fehér ruhát, a Joe-t játszó fiatal színész pedig elképesztően jóképű volt, a belekarolás jelenetből így lett aztán éjszakába nyúló, de ez a forgatókönyvbe is belekerült, és az író barátnőjének is cefetül tetszett, a forgatókönyvíró meg erre elégedetten dörzsölte a kezét, mert ha a nőknek tetszik a sztori, akkor az olyan, de olyan siker lesz...

a nappali reggeli fényében az írónak nem igazán esett jól bonyodalmat szőni a történetbe, bár tudta, hogy minden valamirevaló történetben van bonyodalom, valami, amitől emeletes lesz a torta, kezdve az alul széles első színttel, majd az egyre keskenyedő felsőbb emeletekkel, hogy a végén kicsúcsosodjon mint egy kúp

tehát egy sztori semmiképpen sem lehet lapos, hajrá bonyodalom-kiáltással hajtotta fel a kávéját, délben jövök, nyomott egy puszit a feje búbjára a barátnő és elbogarogott a fodrászához, jöjjön akkor először a lány apja, akinek ez a partimuzsikussal szövődött szerelem végképp nem tetszik, és a húzz-a-francba ideje hamar el is jön

félt az apád, csupán csak félt, simogat anya, amikor Joe után becsapódik az ajtó, mit mondtál neki, kérdem az apámat, akitől életemben most először leszek rémült, valami olyan történik, amit eddig nem ismertem, ami felett mintha nem lenne akaratom, többet ne jöjjön ide, apa hangja az izgatottságotól szinte rekedt, első szerelem, szép, de majd találsz mást, ez az éhenkórász meg amilyen hirtelen jött, olyan hirtelen el is tűnik, de apa, Joe a világ egyik legtehetségesebb muzsikusa, nyelem a könnyeim, nyilvánosan ritkán sírok, és már mindenkit sajnálok, szegény apám, azt hiszed, megvédhetsz magamtól

de jó ez a szakadó eső, leveszem a szandálomat és a trikómat, csupasz lábbal és felsőtesttel megyek a járdán, az utca túloldaláról furán méregetnek, ebben a negyedben nem szokás félmeztelenül sétáfkálni, az egyik ház mellett a betonból lefolyócső mered ki, az alá dugom a lábfejem, a víz két oldalra ömlik rólam, betérek jobbra egy kis parkba és hasra fekszem a földön, széttárt karokkal és lábakkal fekszem és két fűcsomóba markolok

a lány zokog, ahogy a lányok ilyenkor zokogni szoktak, az író pedig nyugtatja, nono, lesz az még jobb is, mormolja, itt most vigyázni kell, ne menjek át Titanicba, se montmartre-i szegény művész, gazdag lány figurákba, a fiút kidobják, de ő lesz az, aki elviszi a lányt, legyen azért kicsit Leonardo Di Capriós, mondjuk a gazdag papa gorillái üldözik, ő sötét síkátorban menekül, sajnos ellövik a lábát

hideg a korlát, amit elkaptam, fémhideg, idegenül hideg, most már nem engedem el, még egy lépcső, aztán itt az ajtó, nem nyílik, rángatom az otromba vasajtót, a rohadt életbe, ordítom, most kellene nyílnia, ki kell nyílnia, eddig minden ajtó kinyílt, aztán lecsúszom a koszos földre, és már nem vagyok itt, a C-moll szonátát az erdőben szoktam gyakorolni, ennél a résznél mindig elnézek a fák mellett, Jill egy fatörzsön üldögél, az istenért, mi van magával, homályosan látom, ahogy valaki felém hajol, és behúzza a házba

Pete hív, azt mondja, Joe nem ment próbára, folyamatosan próbálják elérni, a telefont nem veszi, mit csináltál vele, üvöltöm apámmal szemben állva, ne merészelj velem üvöltözni, még aránylag nyugodtan mondja, akkor is megkeresem, ha az ablakon kell kiszöknöm, érted?, és tudja, hogy az első alkalommal, amikor nem lesznek otthon vagy nem figyelnek, odatámasztom a széket az ablakhoz, és kimászom rajta, ahogy a nagyfiú mázolt ki hálóingben, amikor egyfolytában haza akart menni, úgy fogok én is bolyongani az utcákon, míg meg nem találok Joe-t

kit értesítsünk, kérdi az orvos, kit?, Pete számát adom meg, agyonijedt az arca, amikor délután bejön, úristen, legalább megvagy, halálra kerestünk, Jillnek ne mondjátok meg, hogy hol vagyok, kérem, hát az elég nehéz is lenne, motyogja, eltűnt, az anyja kétségbeesve, az apja dühöng, úgyhogy jobb, ha nem mész a házuk tájékára se, bejövök holnap is, addig is vigyázz magadra, öregem, a banda jól van, várnak, igrkezz gyógyulni

cukorkáspapírokat fúj mellettem a szél, toporgok a vékony talpú cipőmben, egy sárga papír a lábam elé kerül, rálépek, Joe nincs, végigjártam a belvárost, az albérlésében a házinéni be se engedett, a lakásból kiabálta ki, hogy fogalma sincs, a vasútállomáson zakkantnak hittek, addig bámultam az érkező vonatokat, hol lehet

az operatőr sokat vacakolt a fényekkel, míg a nappalból sötétség lett, a bűdöskeágyás mellett üldögélő lány körül már csak a virágok sárga feje világított kicsit, aztán felgyújtották a sétány lámpáit, az első vetítésen azt mondták, mestermunka

az ajtófélfának ütődik a mobilom, még kórházi köpenyben várom az orvost, mikor megjön, a kezébe nyomom a papírt, hogy saját felelősségemre távozom, azt mondja, még legalább három napig bent kellene maradnom, majd újra megnézi a papírt, ott az aláírásom, ha bármi, gyengeség, fájdalom, érti?, bármi, azonnal jöjjön, nem szívesen enged el, bólintok, és kisántikálok a kórteremből, a köpeny, szól utánam, csak nem kórházi egyenköpenyben akar hazamenni, hát persze, köszönöm, hogy szólt, teszem le egy székre, az ajtó szinte hangtalanul záródik mögöttem, meg kell találnom Jillt

szép kislány, miért üldögélsz itt ilyen szomorúan, telepszik le mellém a padra egy férfi, és főleg miért egyedül, teszi a karját a pad karfájára, arrébb húzódok, a folyóparton szinte már senki az esti sötétben, de a közelben horgonyzó hajóról parti hangjai jönnek, beszélgetés, zene, megnyugtat, hogy ott vannak emberek, ha kell, oda befuthatok, összevesztél a fiúddal, ugye?, folytatja az ismeretlen és mintha meg akarna simogatni, felpattanok és futólépésben indulok a motel irányába, várj, hová mész, szól utánam, hallom a lépteit, már csak tíz méter, és ott vagyok, a hajópalló deszkái dübögnek alattam, aztán szinte beesem a fedélzetre, elnézést, lihegem, követ valaki, itt maradhatnék pár percig?, csak míg telefonálok a barátomnak, az ujjam automatikusan Joe számát keresi ki, kicsöng, de nem veszi fel, hívom másodszor is, nem veszi fel, most kit hívjak, a lányok elvannak, a szüleimet nem akarom, egymás után hívom a haverokat, senki se veszi fel, hol az úristenben van mindenki, amikor kellene hogy felvegyenek, hogy értem jöjjenek, most idegen a sötétség, nem olyan, mint amikor bulizunk bele az éjszakába, félek ettől az idegenségtől, megpróbálok Joe barátait

csak páran utazunk a villamoson, egy kopott bundás szunyókáló öreg nő, az ülés mellé tett tömött szatyor nagyobb, mint ő, szemközt pedig két tinilány vihog, moziból mehetnek hazafelé, kibámulok az ablakon a novemberi sötétségbe, nekem ismerős a sötétség, jól betakarózva nem is esik rosszul az alvás a padokon, elég egy kicsit molyrágta télikabát is, de hát ez rég volt, mihelyst megtalálom őt, a szobámba viszem, elalszunk az összetolt fotelokon, és betakarom a zöld kabátommal, amelynek a szagát úgy szereti

nálunk ellehetsz, mondja Pete, és oldalról néz rám a kocsiiban, jól vagy?, persze, felelem, Alison örülni fog neked, a többi pedig majd rendbe jön, folytatja, milyen többi? kérdezem, nem akartam neked mondani, de Joe-t meglőtték, már jobban van, ő akarta, hogy ne tudj, hol van, haza kéne menned, Jill

egy pillanatra lehunyom a szemem, lenyomom a kilincset, kinyílik a lepattogzott festékű ajtó, a csupa ablak verandára lépek, pálmák és régimódi telefon fogad, és fogások a vendégeket, áthaladok a meleg küsszobán, odaállok a barna cserépkályhához, és a nagyszobában mindig hűvös és ünnepélyes a hangulat, felhajtom a zongora tetejét, nem igazán tudok zongorázni, de szeretek, felnézek a festményre, ismeretlen szerző eredeti-je, szikla és csónak, gondolkodom, mire várhat az a csónak a szikla alatt, én a hűsvéti látogatókat várom, az asztalon sonka és süti, meséltem már?

nem is tudom, mi nehezebb, boldognak vagy boldogtalanoknak lenni a kamera előtt, elmélkedett Joe a forgatás szünetében, miközben egy nagy szelet tortát majszolt, nesze, kóstold meg te is, tolt a tányérért Jill elé, egy kőfalon ültek, nem ért le a lábuk, kettejük közt a tányér, ették a sütit, a lány egy málnaszemet nyomogatott a villájával

felújított belvárosi ház előtt állok, Pete-ék bérelnék itt lakást, ezek azok a télen kifizethetetlen magas mennyezetű szobák, csöngetek, Alison kihajol az ablakon, intek, én vagyok, más az arca, mint szokott lenni, hát persze, terhes, beenged, felbaktatok a lépcsőházban, a másodikon nyitva az ajtó,

Alison megölel, és mögötte áll Jill

az arcába lóg a hajam, amikor kicsit szemérmesen megölel, hát megvagy kócoska, megvagy, lélegzi a nyakamba, Ali teáját szűrőcsölgetve ülünk az ágyon, egymás mellett, még mindig szemérmesen, felhúzom a lábam, úgy figyelem az arcát, te mit látsz, ha lehunyod a szemed, kérdezem, megrezzen a keze

a konyhaasztal fájának barna sávjaiba időnként világos csíkok keverednek, ezt a keveredést figyelem, ha felnézek, kezemben az összecsavarozható daruval, szeretek az asztal alatt játszani, a nappaliból veszekedés hangja hallatszik, ha még egyszer megütsz, másnap már nem találsz itt, üvölti egy hang, ha erősen nézem a fát, a világos csíkok néha szinte egészen a szememig érnek

egy ócska pokróc alá bújunk éjszakára, a lyukakba hol egyikünk, hol másikunk lábujja akad bele, Jill nevetgél, és véletlenül állon üt, au, jajdulok fel, de ez csak kis jajdulás, inkább örömteli jaj, hogy itt van mellettem

a konyhaasztal piros abroszára sávokban esik a napfény, Jill apró darabokra tördeli a kenyerét, egyet-egyet bekap, úgy eszik, mint a madár, a rántotta az én ötletem volt, azt mondja, szereti, de most csak turkál benne, gondolkodik valamin

most még haza kell őket vinni, morfondírozott az író, aki szerette hazajuttatni a szereplőket, különösen bujdoklás után, megvan, kiáltott fel, a legegyszerűbben, kézen fogva

várj egy kicsit, torpan meg a kerítés mellett Joe, biztos, hogy ezt akarod?, igen, válasszolom, gyere, menjünk, húzom a házunk felé, apa tudja, hogy érkezünk, a behavazott kapunál vár, megjöttünk, mondom neki, látom, feleli, és elindul előttünk befelé

a zeneakadémia koncertjén apa leveszi a fekete szemüvegét, lehunyja a szemét, mit látsz, kérdezném, de én, aki csecsemőkoromtól ismerem, tudom, mit lát, anya sápadt és büszke, az ölében nagy csokor virág, és itt vannak a srácok, mindenki, Pete odafordul Alisonhoz, ugye mondtam, hogy happy end lesz, cica

Csipkefej, 1990



KÖTTER TAMÁS

Egynek, kettőnek, mindegyiknek

Az éjszakáim szebbek, mint a nappalok

*„Láttam mindent, ami csak végbemegy a nap alatt,
és kiderült: minden csak hiábavalóság és szélkergetés.
Ami görbe, nem válhat egyenessé, ami nincs,
azt nem lehet számba venni.”*

(Prédikátorok könyve 1.)

Péntek délelőtt van. Az irodámban ülök, az asztalomnál. Elöttem annak az ügynek az aktája, amelyet tegnap vagy tegnapelőtt vagy kedden vagy hétfőn, vagy a múlt héten adott ide a főnököm, hogy nézzem át. Az aktával ma még nem foglalkoztam, és lehet, hogy tegnap sem. Helyette reggel óta híreket olvasok az interneten, és e-mailben vicceket küldök a kollégáimnak a szomszéd szobába. Megnézek egy videót, amit a cég egyik ügyfele küldött. Egy részeg férfi biciklizni akar, de állandóan elesik. A földön fekvé értelmetlen szavakat motyog. Miután háromszor egymás után megnézem, továbbküldöm a kollégáimnak és néhány ismerősömnek, más cégek más irodáiba. Beleolvasok az egyik jogi szaklapba, de gyorsan rájövök, hogy a cikkek egyáltalán nem érdekelnek. A konyhában kávézom, és beszélgetek a titkárnőkkel. Visszamegyek az irodámba, átnézem a fiókjaimat. Megpróbálok rendet rakni bennük. Tíz perc után megynom, abbahagyom.

Előveszek egy papírlapot, mert jegyzeteket akarok készíteni az ügyről, amelynek az aktája továbbra is érintetlenül hever az asztalomon. Jegyzetek helyett firkálok: három koponya, egy akasztófa akasztott emberrel, torony zászlóval, meghatározatlan geometriai formák. Saját tervezésű címer, benne kereszt, bástya és kardot tartó kéz. Haditerv nyilakkal és egy amőbaformával. Ráírom, hogy Bagdad. Tüzelő tank. Vele szemben égő tank. Nagyméretű női mell, szív alakú tetoválással. Egy pajzs, rajta kereszt. Vikingsisak szarvval. Tüzelő ágyú. Robotrepülőgép. Két sor egy rapszám szövegéből. Az új aláírásom mintái. Edzésterv nyárra.

Éppen egy keresztet rajzolok, amikor hallom, hogy a folyosón valaki a nevemet mondja. Azt hiszem, a főnököm az. Felismerem az egyik titkárnő hangját is, de olyan halkán beszél, hogy egy szót sem értek belőle. Abban viszont egészen biztos vagyok, hogy az ügyről beszélnek, amelynek az aktája ott fekszik az asztalomon. Lehet, hogy valami lényegtelen apróságról van szó. De az is lehet, hogy fontos. Elfog az idegesség.

Ha a főnököm bejön, a következőket fogom mondani neki: Az ügyfelek minden üzenetére válaszoltam, és napi rendszerességgel elküldtem nekik a riportokat is. Részletes összefoglalókat készítettem a tárgyalásokról, megbeszélésekről és szövegjavaslatokat is írtam az ügyet lezáró szerződéshez.

Gyorsan átnézem a kimenő üzeneteimet. A legnagyobb megdöbbenésemre az elmúlt négy napban kizárólag a kollégáimnak küldtem leveleket. Pornóoldalak linkjei, viccek, néhány elmosódó fotó, amit a mobilommal készítettem csütörtök, péntek vagy szombat este valamelyik klubban.

Nem találok viszont a riportokat, részletes összefoglalókat és szövegjavaslatokat az ügyet lezáró szerződéshez, amelyeket emlékeim szerint az elmúlt néhány napban készítettem. És nem találok azokat az észrevételeket sem, amelyeket mások javaslataihoz és szövegtervezeteihez írtam. Csendben várok tíz percig, de senki nem jön be az irodámba. A főnököm hangját sem hallom. Hátradőlök. Azután egy repülőt rajzolok az égő tank fölé.

Tizenegy óra felé eszembe jut, hogy még nem tudom, kivel töltöttem az estét. Nem akarok kockáztatni, ezért üzeneteket küldök minden nőnek, akit egy, kettő vagy három vagy még több hete, csütörtök, péntek vagy szombat este ismertem meg. Többségükre nem vagy csak halványan emlékszem. Az egyik számhoz még nevet sem írtam, csak annyit, hogy „a lehetőség”.

Az üzeneteket a következő szöveggel küldöm el: Ma este? Vacsora? Találkozunk? Éjfél Mygnon! Éjfél Ötkert! Éjfél Oscar! Éjfél Mix! Éjfél Creol! Éjfél Symbol! Látni akarlak! Találkozunk! Bulizol ma valahol? Összefutunk? Fussunk össze! Hiányoztál! Szeretnék újra látni! Az üzeneteimre egy óra elteltével egyedül Ági2 válaszol. Ő is csak annyit, hogy ott lesz.

Ági2-t egy hete vagy két hete, csütörtökön vagy pénteken vagy szombaton ismertem meg az Oscárban. Az is lehet, hogy az Ötkertben. Ági2 harminchárom vagy harmincnégy vagy harmincöt éves. Szingli, de az is lehet, hogy válófélben van, vagy együtt él ugyan a férjével, de szerinte már elhidegültek. Lehet, hogy a társas magányról is beszélt. Gyereke vagy van, vagy nincs. A Shellnél titkárnő vagy asszisztens vagy marketinges. Persze az is lehet, hogy az Auchannál dolgozik. Érdeklí az ezotéria, hisz a lélekvandorlásban. Biztos benne, hogy Kleopátra vagy I. Erzsébet vagy Sissi korában egyszer már élt.

Úgy emlékszem, az arca inkább helyes, mint átlagos. A haja szőkésbarna, félhosszú vagy rövid. Tűrhetően öltözködik. Abban biztos vagyok, hogy nem feküdtünk le.

Ági2-nek magamról valószínűleg annyit mondtam el, hogy társtulajdonos vagyok egy ügyvédi irodában. Már nem dolgozom konkrét ügyeken. Néha bemegyek ugyan, és konzultálok a többi tulajdonossal a fontos perekről, de az időm nagy részét a készülő regényem írásával töltöm. Már leszerződtem rá az egyik kiadóval. A regényemet röviden úgy foglalthattam össze neki, hogy dühkítőres az egyre személytelenebb társadalom ellen. A főhős, aki én is lehetnék, a multinacionális világ tipikus csúcsvezetője. Egész életét a pénz irányítja. Csakhogy a főhősnek van egy titka: hihetetlenül művelt és kifinomult ízlésű. Szereti a filozófiát, a klasszikus zenét, a reneszánsz művészetet és a misztikus Keletet. Álarca mögött mélyen lenézi a pénzvilág vezetőinek üres életét. Egy napon otthagyja az állását, ezzel együtt a régi életét. Indiába utazik, ahol ősi iratokat tanulmányoz, majd misztikus utazásra indul a Gangesz mentén. Végül eljut Tibetbe, ahol megtalálja önmagát. A könyvben szerepel egy lány is, akit a repülőgépen ismer meg. Mumbaiban elveszíti, de az utazás során újra egymásra találnak, és Tibetbe már együtt érkeznek meg.

Ági2-nek a magánéletemet firtató bátortalan kérdésére valószínűleg azt válaszoltam: nincs senkim, egyedül élek. Félek új kapcsolatot kezdeni, nehezen szavazok bizalmat. Sokszor megégettem már magam. Ugyanakkor kimondhatatlanul vágyom a szeretetre.

Gondolom, azt is elmeséltem neki, hogy nyaranta vitorlázom a Balatonon vagy az Adrián. Bortúrákra és borvacsorákra járok. Rendszeresen sportolok. Gyakran utazom külföldre. Imádom Barcelonát, Rómát, Toscanát, a görög szigeteket. Minden évben átúszom a Balatont. A Káli-medencében van egy parasztházam úszómedencével. Gyakran töltöm ott a hétvégéket, egyedül. Ilyenkor elmélkedem, és olvasgatok. Ott vagyok talán a legboldogabb.

Ez persze nagyrészt hazugság. Valójában alkalmazott vagyok egy nemzetközi ügyvédi irodában. Természetesen van céges mobilom és életbiztosításom. Autót nem kaptam, az már nem jár a beosztásomhoz. Van saját kocsim, de nem valami nagy szám, és már nyolc éves. Évekkel ezelőtt elváltam. Azóta, néhány futó kapcsolatot leszámítva, egyedül élek. Két gyerekem van. A gyerektartás a fizetésem felét viszi el. Csütörtök, péntek, szombat este az éjszakát járom, hogy nőket szedjek fel, olyanokat, mint Ági2. A többi estémet általában otthon töltöm. Tévézek vagy az internetről letöltött mozifilmeket nézek. Egy garzonban lakom Pesten. Ha egy Ági2-höz hasonló nőt fel tudok vinni magamhoz, azt hazudom, hogy ez amolyan városi kislakás. Kizárólag azért tartom fenn, hogy ha a belvárosban támad kedvem szórakozni, legyen hol aludnom. Az igazi lakásom Budán van.

Néha a kollégáimmal kibérelünk hétvégére egy vitorlást a Balatonon. Nincs kabrióm. A szüleimnek viszont van egy házuk Almádiban. A nyolcvanas években építették, és úgy is maradt. Úszómedence nincs. Egyszer tényleg elkezdtem írni egy regényt. Az első oldalig jutottam, de már az sincs meg.

Miután Ági2-vel hosszasan csókolóztunk az Oscárban, de az is lehet, hogy az Ötkertben, azt hiszem, megígértem neki, hogy körbeautózzuk a Balatont. Vitorlázunk az Adrián vagy a Balatonon, vagy mindkettőn. Bortúrára megyünk Villányba vagy Tokajba. Elutazunk Barcelonába, Párizsba, Rómába, vagy kabrióval beutazzuk Toscanát. Elmegyünk a házamba, a Káli-medencébe, és nem csinálunk mást, mint finom borokat iszunk a medence partján, és közben az élet nagy dolgairól beszélgetünk.

Ági2, miután csókolóztunk az Oscárban vagy az Ötkertben, vagy a két hely valamelyike előtt, vagy a taxiban, amivel hazavittem, valószínűleg azt mondta: komoly, stabil kapcsolatra vágyik. Nem akar az első alkalommal lefeküdni senkivel. Ezen ő már rég túl van. Meg akar ismerni. Minél több dolgot szeretne megtudni rólam. Beszélgetni akar velem. Mint ember érdeklém. Értékesnek tart.

Délután kettőig várok. Hátha Ági2-n kívül valaki más is válaszol, de nem történik semmi. Végül küldök neki egy üzenetet: Az Ötkertben éjfélkor. Rendben, válaszolja azonnal.

Amíg az Ötkertben Ági2-re várok, iszom egy vodkaalmát, járok egyet a tömegben, közben olyan arcot vágok, mintha keresnék valakit. Állok és a táncoló tinikurvákat bámulom. Találkozom két kollégámmal. Kényszeredett beszélgetésbe kezdünk, de nem árurom el nekik, hogy várok valakire. Végül azzal a hazugsággal hagyom ott őket, hogy átmegyek az Oscárba. Csókolózó leszbikusokat figyelek egy oszlop takarásából, azután odatáncolok két húsz év körüli, egyetemista kinézetű lányhoz, de úgy tesznek, mintha nem vennének észre. Megint belebotlok a kollégáimba, úgyhogy azt hazudom nekik, mindjárt indulok az Oscárba. Veszek még egy vodkaalmát, elmegyek vécére, azután vissza a bárpulthoz, és szemezni kezdek egy fekete hajú nővel. Harmincnak nézem. Behellózok neki, és éppen odamennék hozzá, amikor Ági2 megérkezik a barátnőjével.

Ági2 úgy százhetven magas, a haja sötétbarna, az alakja átlagos, a melle kifejezetten nagy. Az orra kicsit ferde. A szeme szép. A Tescónál dolgozik, és tényleg Ági a neve. A barátnőjét Mártinak hívják.

Márti magasabb Ági2-nél. Hosszú szőke haját kibontva hordja. A lába hosszú, a fenéke sokkal szebb, mint Ági2-é. A melle alma formájú, de nem olyan nagy, mint a barát-nőjéé. Fekete koktéluhát visel, magas sarkú cipővel. Elegánsabb, mint Ági2, akin csak egy farmer van meg egy top. A Coránál dolgozik. Úgy tűnik, egyedül él, és nincs gyereke. Miután Márti elmegy, hogy megkeresse a barátait, Ági2 megkérdezi tőlem, mért nem hívtam fel hetekig, mikor megyünk vitorlázni, mikor megyünk bortúrára, Barcelonába, Párizsba, Rómába, és mikor utazzuk be kabrióval Toscanát. Azt is nagyon várja, hogy végre a Káli-medencében, a parasztházamban olvashassa a regényemet, jó borok mellett.

Nem jövök zavarba. Külföldön voltam üzleti ügyben, mondom. Előtte vitorlásversenyen, azelőtt egy fontos peren dolgoztam, így nem jártam sehova. A regényemet nem-sokára befejezem, de addig senkinek sem akarom megmutatni, a szerkesztőmön kívül, mert babonás vagyok. Megsimogatom a fenekét, adok egy puszit az arcára, azután mindkettőnknek hozok még egy italt.

Állunk a tömeg szélén, és bámuljuk az embereket. A leszbikusok most egymást simogatva táncolnak. A két egyetemista kinézetűt nem látom. Megint előkerülnek a kollégáim, akiknek az előbb azt hazudtam, hogy az Oscárba megyek. Integetek nekik, közben átölelem Ági2-t. Savanyú képpel visszaintenek, de nem jönnek oda hozzánk.

Fél óra után visszajön Márti. Veszek neki is egy italt. Hármásban bámuljuk tovább a táncolókat. Tíz perc múlva Ági2 végez az italával, és elmegy végére. Látom, ahogy beáll a sorba a női mosdó előtt. Megvárom, amíg a sorral együtt lassan eltűnik a folyosón. Rámosolygok Mártira, és gyorsan elmesélem neki, hogy társtulajdonos vagyok egy nagy ügyvédi irodában. Már nem dolgozom konkrét ügyeken. Néha ugyan bemegyek, és konzultálok a többi tulajdonossal a fontos perekről, de az időm nagy részét a készülő regényem írásával töltöm. Már leszerződtem rá az egyik kiadóval. A regényemet röviden úgy foglalom össze, hogy dühkitörés az egyre személytelenebb társadalom ellen. A főhős, aki én is lehetnék, a multinacionális világ tipikus csúcsvezetője. Egész életét a pénz irányítja. Csakhogy a főhősnek van egy titka: hihetetlenül művelt és kifinomult ízlésű. Szereti a filozófiát, a klasszikus zenét, a reneszánsz művészetet és a misztikus Keletet. Álarca mögött mélyen lenézi a pénzvilág vezetőinek üres életét. Egy napon otthagyja az állását és ezzel együtt a régi életét. Indiába utazik, ahol ősi iratokat tanulmányoz, majd misztikus utazásra indul a Gangesz mentén. Végül eljut Tibetbe, ahol megtalálja önmagát. A könyvben szerepel még egy lány, akit a repülőgépen ismer meg. Mumbaiban elveszíti, de az utazás során újra egymásra talál, és Tibetbe már együtt érkeznek meg.

Noha Márti nem kérdezi, elmondom neki: nincs senkim, egyedül élek. Félek új kapcsolatba kezdeni, mert nehezen szavazok bizalmat. Sokszor megégettem már magam. Ugyanakkor kimondhatatlanul vágyom a szeretetre.

Elmesélem: nyaranta vitorlázom a Balatonon vagy az Adrián. Bortúrákra és borvacso-rákra járok. Rendszeresen sportolok. Gyakran utazom külföldre. Imádom Barcelonát, Rómát, Toscanát, a görög szigeteket. Minden évben átúszom a Balatont. A Káli-medencében van egy parasztházam úszómedencével. Gyakran töltöm ott a hétvégéket. Egyedül. Ilyenkor elmélkedem, és olvasgatok. Ott vagyok talán a legboldogabb.

Miután hosszasan csókolózunk a taxiban, megígérem neki azt is, hogy körbeautózzuk a Balatont. Vitorlázunk az Adrián vagy a Balatonon, vagy mindkettőn. Bortúrára megyünk Villányba vagy Tokajba. Elutazunk Barcelonába, Párizsba, Rómába, vagy kabrióval beutazunk Toscanát. Elmegyünk a házamba, a Káli-medencébe, és nem csinálunk mást, mint finom borokat iszunk a medence partján, és közben az élet nagy dolgairól beszélgetünk.

Csendben ülünk a taxiban. Úgy érzem, már mindent elmondtam, amit csak tudtam és amit csak lehetett. Márti a vállamra hajtja a fejét, és bamba képpel bámulja a sofőr vállá felett az előttünk haladó kocsi hátsó lámpáit. Én a kezét fogom, és közben nézek ki a taxi ablakán a kívülágított kirakatokra.

Az Andrassy úton a hirdetőoszlopokra nagy fehér papírlapokat ragasztottak. Se kép, se szöveg nincs rajtuk. Egy új reklámkampány plakátjai lehetnek. Majd a jövő héten rájuk ragasztanak egy részletet, aztán a következő héten egy újabb részletet, és ez így megy majd heteken át, amíg a reklám minden egyes darabja a helyére nem kerül. Végül film, parfüm, óra, tévésorozat vagy bármi más eladható dolog reklámja lesz belőlük.

Már az Oktogonon járunk, amikor eszembe jut, hogy még nem mondtam el Mártinak: a lakásom amolyan városi kislakás, kizárólag azért tartom fenn, hogy ha a belvárosban támad kedvem szórakozni, legyen hol aludnom. Az igazi lakásom Budán van. De az alkoholtól fáradt vagyok és tompa. Végül úgy döntök, hogy ezt majd a ház előtt mondom el neki vagy fenn a lakásban.

A taxi rádiójából monoton gépzene szól, amit újra és újra elnyom a diszpécser hangja. A Mygnonba, az Ötkertbe, az Oscárba, a Mixbe, a Creolba, a Symbolba és más helyekre küld kocsikat. Egy pillanatra eszembe jut Ági2, de rögtön el is felejttem. Ránézek az órámra. Hajnali három van, szombat reggel. Ez a február utolsó napja. Holnap már vasárnap lesz, március és tavasz. És megint kezdődik egy hét, újabb csütörtökkel, péntekkel és szombattal. Ránézek Mártilra. Visszanéz. A tekintete olyan, mintha várna tőlem valamit. Kicsit gondolkodom, aztán rámutatok az egyik fehér lapra a hirdetőoszlopon: – Tudtad, hogy ezek rákellenes plakátok?

– Tényleg? – kérdezi csodálkozva. – Nincs rájuk írva.

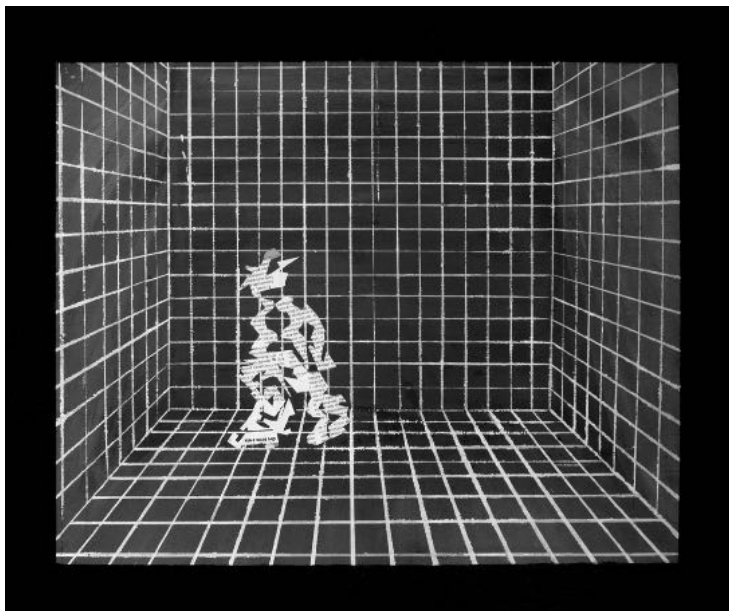
– Micsoda?

– Hát az, hogy rákellenesek.

– Nem kell, hogy rájuk legyen írva – mondom neki, és közben mélyen a szemébe nézek.

– Biztos?

– Egészen biztos. – Magamhoz húzom, és csókolózni kezdünk.



Robert Fico Miró műtermében, 2010



Babett

Babett, a markotányosnő, kereskedőként férközött a sereg közelébe. Követte a katonákat, aztán egyszer csak ott ragadt. Nagydarab, fiatal, tüzesvérű nő volt, tele életkedvvel, örökké csatározásra készen. És nem csak a harcban, a szerelemben is.

Tudta, mit vállal. Azért fogadták oda, hogy képviselje a női nemet, helyettesítse a távol lévő anyákat, feleségeket, szeretőket. És ő tette a dolgát. Ha kellett, főzött, pedig volt szakács is a táborban, ha kellett, sebesültet ápolt a felcser mellett. És persze, ha arra volt szükség, helytállt nőként. Sokan jártak hozzá alkalmanként, egy-egy győzelem, vagy éppen vereség után. Máskor meg csak úgy, ha kedvük támadt rá.

Ő volt a tábor cafkája. De nem bánta, büszkén felvállalta, sőt, élvezte a helyzetét. Tudta magáról, terméketlen, megmondták neki már régen: ne reménykedjen, gyermeke nem lehet. Hát ez is hajtotta. Néha saját gyermekének érezte a félénk újoncokat, akkor anyáskodott felettük, máskor pedig magát érezte gyermeknek, egy-egy éltesebb hadfi mellett.

Igazi rendszerességgel viszont csak hárman jártak hozzá. Három megfáradt vándor, akiket otthon nem várt senki. A legfiatalabb azonban még nem adta fel a reményt. Majd, ha egyszer hazamehet, tán kerül mellé asszony. De addig is. Babett kéznél volt, és be nem vallottan, lassacskán már ragaszkodott a lányhoz.

Az idő meg telt, vesztett csaták váltották egymást a győztesekkel, s egyszer csak azt vették észre, nagyon megfogyatkoztak létszámban. Babett nem sokáig kérette magát, jól bánt a fegyverrel, hát kérte, osszák be az előrenyomuló csapatba. Mit neki az, eddig is harcolt a bajtársaiért, most legalább közvetlen közlől tehet értük valamit. Védheti az életüket, ha mellettük, velük együtt harcol.

Tudatosan hátra parancsolták, mert féltették, egy eltévedt golyó mégis megtalálta. A combján fúródott át, a karját is súrolva. Ketten vitték vissza a táborba. A felcser ellátta, de hozzátette, nem mehet velük tovább. Veszélyeztetné az életét, fertőzés léphet fel, ágynyugalomra van szüksége. Majd utánuk megy, ha felgyógyult, vagy érte jönnek, ha a hadi helyzet megengedi.

Babett így hátra maradt. Egy rokonszenves, egyedül élő öregasszony vette pártfogásába, aki vállalta, hogy a házába fogadja, míg teljesen fel nem épül, meg nem erősödik. A csapat elvonult.

Alig telt el két hét, Babett, bár a sebe gyógyulni látszott, kezdte rosszul érezni magát. Folyton szédült, hányingere volt, a rosszulletek egészen legyöngítették.

Az öregasszony nem állhatta meg szó nélkül: állapotos vagy, te lány, ne tagadd!

– De az nem lehet, néne! Nekem megmondták, nem lehet gyerekem.

– Pedig mégis lesz, várd csak ki a végét – jósolta az öregasszony.

És neki lett igaza. Babet gömbölyödni kezdett, dereka megvastagodott. Később a rosszulletek elmúltak, és valami angyali nyugalom szállta meg. Csak a félidő elteltével kezdett el a fölött gondolkodni, vajon ki lehet a gyermeke apja? A sereg felől nem jött semmi hír. Ő ugyan utánuk mehetett volna, ha tudja, hol keresse – a zavaros harci helyzet meg az egymásnak ellentmondó hírek alapján – a régi századát. De nem tudta, hát csak várt.

A napok csendben teltek, változás csupán akkor következett be, amikor az öregasszony, ki oltalmába fogadta, egyik napról a másikra elment. Eltemette, meggyászolta, mivel rajta kívül nem volt senkije, aztán csak várakozott tovább. Az fel sem merült benne, hogy féljen, akár a szüléstől, akár az egyedüllettől. Nem hiába volt a seregnél, katonavér csörgedezett az ereiben.

Fegyvere volt, azt hagytak nála a bajtársai, bálni is tudott vele, hát nem félt, bár olyan hírek jöttek, hogy míg az övéi győzelmet győzelemre arattak, az ellenség megfutamodván csapást váltott, immár hazafelé szaladnak, a határ felé.

Babet búvóhelye épp az útjukba esett. Tudta jól, mégsem félt. Már nagyon közeledett az ideje, érezte, bár tapasztalata nem volt, nemsoká megszületik a várva várt gyermek.

Egy éjszaka szokatlan zörejeket hallott. Ébren virrasztott, nem hagyták aludni a megmegújuló fájások. A külvilág neszeire fülelt, remélve, ha elterelődik a figyelme, tán könnyebben viseli a szenvedést.

A pislákoló gyertya fénye mellett óvatosan kifelé kémlelt az ablakon. A háztól nem messze, a bokrok között felfénylett valami. A holdfény fegyver vasán csillant meg, a szeme hozzászokott az ilyen látványhoz, nem hiába vett részt olykor-olykor maga is az éjszakai portyákon.

Aki lopva jön, az csak rosszban sántikálhat – gondolta. Nem magát féltette, hanem a gyermekét, ki éppen úton volt a kinti világ felé. Ha ő most nem védi meg magukat, a gyermek tán sosem ismerheti meg az apját.

Nem habozott, és ahogy a sötét alak egyre közelebb lopódzott a házhoz, fegyverét a keze ügyébe helyezte, majd amikor a másik lőtávolságra került, ujját a ravaszra tette. Kétség sem férhetett hozzá, az ismeretlen lopni jött, rabolni az éjszaka leple alatt, vagy kiszimatolta, hogy egy nő van csupán a házban, egyedül, mit tehetne ellene. A következő pillanatban elérkezettnek látta az időt, és amikor az addig homályos figura körvonalai élesen kirajzolódtak, Babet meghúzta a ravaszt.

Biztosra akart menni, a fejét célozta, hogy a másiknak felkelni se legyen ideje, ereje.

A lövés eldördült, a következő pillanatban az alak a földre zuhant.

Babet sokáig várt, és amikor nem történt semmi, csak akkor tette le a fegyvert. A fájdalma most ismét érezte, hogy azért nem múlt el, eddig is jelen volt, csak az izgalom, a feszültség hevében szinte megfeledkezett róla.

Most újult erővel támadt rá, nem tudta visszatartani a sikoltást, földre hanyatlott... és egy tízperces ádáz kínlódás, kemény harc után, mit magával, a saját testével vívott, világra jött a gyermek.

Mire megvirradt, úgy-ahogy rendbe tette magát, és a kisdedet is.

Az udvaron heverő testről egészen elfeledkezett, csak amikor a nap már magasan állt, akkor jutott eszébe, hogy utána nézzen, kit ölt meg. Hiszen be kell jelentenie, hogy rab-

lót fogott, talán harácsolni, fosztogatni szándékozó ellenséges katonát semmisített meg, amire egyszer még büszke is lehet.

Az udvar porában furcsa pózban heverő katona olyan gyámoltalanul festett, szinte megszánta. Letérdelt mellé, és erejét megfeszítve, amennyire csak fájdalomtól meggyötört testétől tellett, megfordította a halott férfit.

Aztán meglátta az arcot. Annak a férfinak az arcát, aki szerette annyira, hogy megérezze, gyermeke született, és eljött ide, visszajött érte, hogy a győztes csaták után magával vigye...

Rákosi Mátyás Nadia Comaneci testében, 2011



BAKA L. PATRIK

A Tündérkirálynő

R. Nagy Krisztiánnak, a kövek titkaiért

I.

A kismama lágyan ringatta karján szundikáló gyermekét. Figyelte, amint a csöppség aprócska arcizmai meg-megrándulnak, lehunyt szemhéjai pedig alig láthatóan rezdülnek az alattuk cikázó, álomtündéreket üldöző szemecskék felett. Óvatosan megcirógatta a kisbaba arcát, majd igyekezett megtisztítani elhomályosult látását az egyre inkább előnyomuló könnyektől. A fölé tornyosuló orvos szikár alakja mintha ezt várta volna el tőle.

– És... – csak ennyit tudott kimondani.

A félig bemeszelt ablakot kívülről kaparászni kezdte egy hosszú, csontos ujjú fenyőág.

A fehér köpenyes férfi még mindig a Parkerével babrált.

– A diagnózis elég bizonyosnak tűnik.

– És? – rebegte ismét az anya. Hanglejtése már inkább utalt kérdésre, mintsem kijelentésre.

– Maximum egy évet merek jósolni – az orvos nyelt egyet – a gyermekének.

A kisbaba édesen ásított.

Az anya igyekezett sírni, de nem sikerült. Kénytelen volt beérni azzal, hogy a könnyei az arcára fagytak. Üvölteni nem mert. Nem akarta megzavarni a csöppség álmait.

– Mi a baja, doktor úr?

– Beteg.

Csend.

– Parancsol?

– Öő... hát, gond van a szerveivel. Nem fejlődtek ki eléggé.

A doktor oldalán felberregett a csipogó. Odanézett, kinyomta, és köhintett egyet. Valamire utalni akart, de a kismama nem tudta, hogy mire.

– Beteg?

– Tessék? – kérdezett vissza az orvos, majd megtörölgette piros orrát – Jaj, hogy én? Semmi komoly, csak nátha...

– Mármint, a csipogójára gondolok.

– Az sem... vagyis, no, igen, beteghez hívtak.

– Sürgős?

– Haldoklik.



A nő megpróbált meghökkenni. Ez sem sikerült. Valamiért nem mentek neki most ezek a dolgok.

– És maga még itt van?

– Itt. Annus mama rákos. Mi olyat tudnék tenni, amit a nővérek nem?

– Jogos – hagyta rá az anyuka.

Kis szünet. Az orvos az egyik lábáról a másikra helyezte át a súlyát. Az ablak előtti fenyőt nézte, majd a kisbabát, végül pedig az ajtót.

– Illene ott lennem?

– Lehet.

– Hát jó – sóhajtott halkán, majd kinyitotta a kórterem ajtaját – Akkor minden jót.

A kismama szavai még egyszer visszafordították.

– Van esetleg valami... akármi, tudja... amivel talán – itt a halkán szuszogó gyerekére nézett.

– Nem, nincs.

– Biztos?

– Aha... biztos. Viszlát.

– Magának is.

Az ajtó csendesen becsukódott.

II.

– Fantasztikus káposztalevest tudsz főzni, Lajos.

– Prímát – értett egyet nénikéjével Gabi.

A férfi csak letörölte a bajszán himbálózó levescseppeket, és azt mondta: – Kösz. Azer' maskor ne hívd at anyadekat. Nem armadának főzök, dobre?

– Jól van – mosolygott a lány, valójában azonban elég rosszul esett neki a dolog. De hát rokonok voltak, nem nagyon volt min csodálkozni – Hogy van a pici? – Váltott inkább témát, miközben levett a mosdóról egy átnedvesített szivacsot, és letörölte a nénikéje által leszedett asztalt.

– Ep szoptatja – mondta Lajos vigyorogva, majd a naptárra nézett, és lehervadt az arcáról a mosoly. Minden mosolyával ez történt – Amúgy jól van... amennyire jól lehet.

– Olyan egészségesnek tűnik – vette át a szót a felesége –, az ember nem is gondolná, hogy az a baja, ami.

A mosogató lány szemében már ott csillogtak a könnyek, de minden erejét összeszedve megpróbálta megőrizni a nyugalomát.

– Amúgy sikerült valami közelebbit megállapítaniuk az orvosoknak? – kérdezte, miközben nekilátott leönteni a feketelevest. A kávé átvette a forró, sötét uralmat mind a négy csésze felett, és igyekezett ellenállni a tejpör fehérítő szupererejének.

– Semmi újat. Minden kórházban ugyanazt mondják.

– Hogy baj van a szerveivel?

– Igen, de hogy melyikkel, és hogy mi baj van velük, azt senki nem tudja. Még az internetet is hiába köttettük be.

Mozgás hallatszott át a plafonon, majd egy pár Rózsaszín Párducba bújtatott láb jelent meg a lépcsőn.

– Nekem is öntöttetek le kávé? – kérdezte a kismama.

– Mindjárt csinálom.

– Jé, szia, Gabi! Köszönöm – mosolygott a lányra és a második kávéhonfoglalásra, amely az elsővel ellentétben már nemcsak a fogakon és a vérben, hanem a szőnyegen is hagyott egy kis nyomot – Mikor jöttél?

– Kajához – dörgedezte Lajos.

– Nemrég – pirult el a lány.

Az após megrázkódott a menyétől kapott villámpillantás nyomán.

– Mit főztél... ja, bocs, csak nem káposztalevest?

– De. Me'?

– Már egy hete az van.

– Egészesen, draga menyem... és mindig másmilyen káposztából csinalom.

Rövid kávékavargatás. Az anyuka is leült.

– Elaludt a kicsike? – kérdezte Gabi.

– Hál' isten. Nagyon nyugós mostanában.

Egy-két másodpercig senki sem törte meg a csendet. Végül a kismama vett magán erőt.

– Hogy megy a sulí?

– Szerencsére elég jól. Holnap írunk kémiából.

– Utáltam!

– Szerintem is nehéz.

– Szlovakul mar tudsz mondani?

A lány ismét elpirult, de válaszolni már nem válaszolt, mert megcsörrent a falra akasztott telefon.

A szomszéd szobából élesen csaholva verekedte magát előre egy csivava márkájú állatféleség, és irdatlan szemeket meresztve megpróbálta leharapni a falról a nála másfél méterrel magasabban lévő telefont.

– Lino, fogd be a pofád, te dög!

A kutya sípolva kotródott el.

A telefon tovább berregett.

Végül a kismama emelte füléhez a kagylót, igaz, a jelenlévők közül összességében még ő töltött legkevesebb időt a lakásban.

– Halló? – szólt bele a telefonba, közben pedig az ajkához emelte a kávécsészét. A mozdulat azonban megszakadt. A bögre a nő szájától alig öt centire állhatott meg, és a párolgó feketeleves kénytelen volt onnan csiklandozni a telefonáló orrát.

A kagyló túoldalán a hang csak nem akart elhallgatni, és még véletlenül sem hagyta szóhoz jutni „beszélgetőtársát”. A kismama arcára eleinte csak értetlenség rajzolódott, aztán valami egészen más: a döbbenet. Miután a hosszadalmas monológ véget ért, úgy tűnt, a telefonáló válaszra vár.

– Igen... kérem... könyörgöm, jöjjön el!

Még egy mondat, aztán a vonal megszakadt.

A kismama letette a telefont.

A kávé már nem párolgott.

Az ajtócsengő pedig megszólalt, nyomában Lino egetrengető nyüszítésével, mely az ő részéről egyszerre lehetett csatakiáltás, de halálsikoly is.

– Itt van! – mondta a kismama, és gyors mozdulattal az asztalra hajította a félig telt kávécsészét, s elietett a bejárati ajtó felé.

Miközben Lajos káromkodott, a felesége adott neki néhány szalvétát, melyekkel megpróbálhatta felitatni a nadrágjára ömlött kávé.

Gabi felrohant az emeleten síró kislányhoz, aki a csengőre riadhatott fel. Amint a karjába vette, és dűdölgatni kezdett neki, az apróság menten elcsendesült, és csillogó szemét kedvenc barátnőjére emelte.

– Hát sziaaaaa – súgta neki Gabi.

Kedves gügyögés volt a válasz.

A kislány mosolygott, s bár még mindig vörös volt az arcocskája a sírástól, a szeme körüli, kidudorodó erecskék megjelenésére ugyanez már nem volt megfelelő magyarázat.

– Kérem, jöjjön! – invitálta az idegent a kismama a nappaliba – Foglaljon helyet! Mit hozhatok? Kávé, tea, dzsúsz, kóla?

– Whisky!

– Whisky, hogyne, rögtön – mondta a vendéglátó, és már szaladt is valami magas fokú alkoholért, amit Whiskynek csúfolhat majd.

Közben az elsötétült nadrágú házura is megérkezett, nyomában a szalvétákat gyűrgető feleségével.

– Maga meg ki az ist...

– Ezt a címet még nem értem el. Milka vagyok, a boszorkány!

Síri csend.

Lajosnak magától pödörödött a bajusza. A sarokban tojt a pók. A pálinkával felfegyverzett kismama mentegetőzni készült gyatra kínálatáért, ám a földig érő, kalózkoponyamintás szoknyájú jövevény csak intett egyet, és az alkohol után nyúlt. Megitta.

– Ahh!

– Kér még?

– Kérek!

– Boszorka? – kérdezte Lajos.

– Ha nem hiszi, ott van a seprúm az ajtó előtt. Nézze csak meg!

Lajos elment megnézni. Miután visszajött, azt kérdezte:

– Maga örült?

– Minek?

– Örült?

– Ugyan ember, minek örültem volna?

– **ÖRÜLT?!**

A boszorkány elvigyorodott, és felhajtott még egy féldecit.

– Látja, megy ez magának, ha akarja. Nem, nem vagyok örült. Csak jöttem, hogy segítsék megmenteni az unokáját.

A sarokban lévő pók eltátotta a száját, és becsukta mind a nyolc szemét. A kismama keze remegett, ahogy teletöltötte a poharakat. Immár mind a négyüknek.

– Kérem, beszéljen! Hogyan tud segíteni a lányomon?

– Én nem tudok rajta segíteni... de el tudom mondani, hogy maguk hogyan menthetik meg.

– Beszelj! – dörögte Lajos.

– Hogyne... csak előbb menjünk az internethez. Nem akarhatják, hogy az összes próféciát, jóslatot, átkot, meg ellenátkot fejből mondjam el!

Kis hatásszünet után Ildikó felrohant az emeletre a laptopért.

– Ki van itt? – kérdezte Gabi.

– A megmentőnk. Megmenti a kicsit!

– Orvos?

– Olyasmi. Ha sikerült elaltatnod, gyere le, jó?

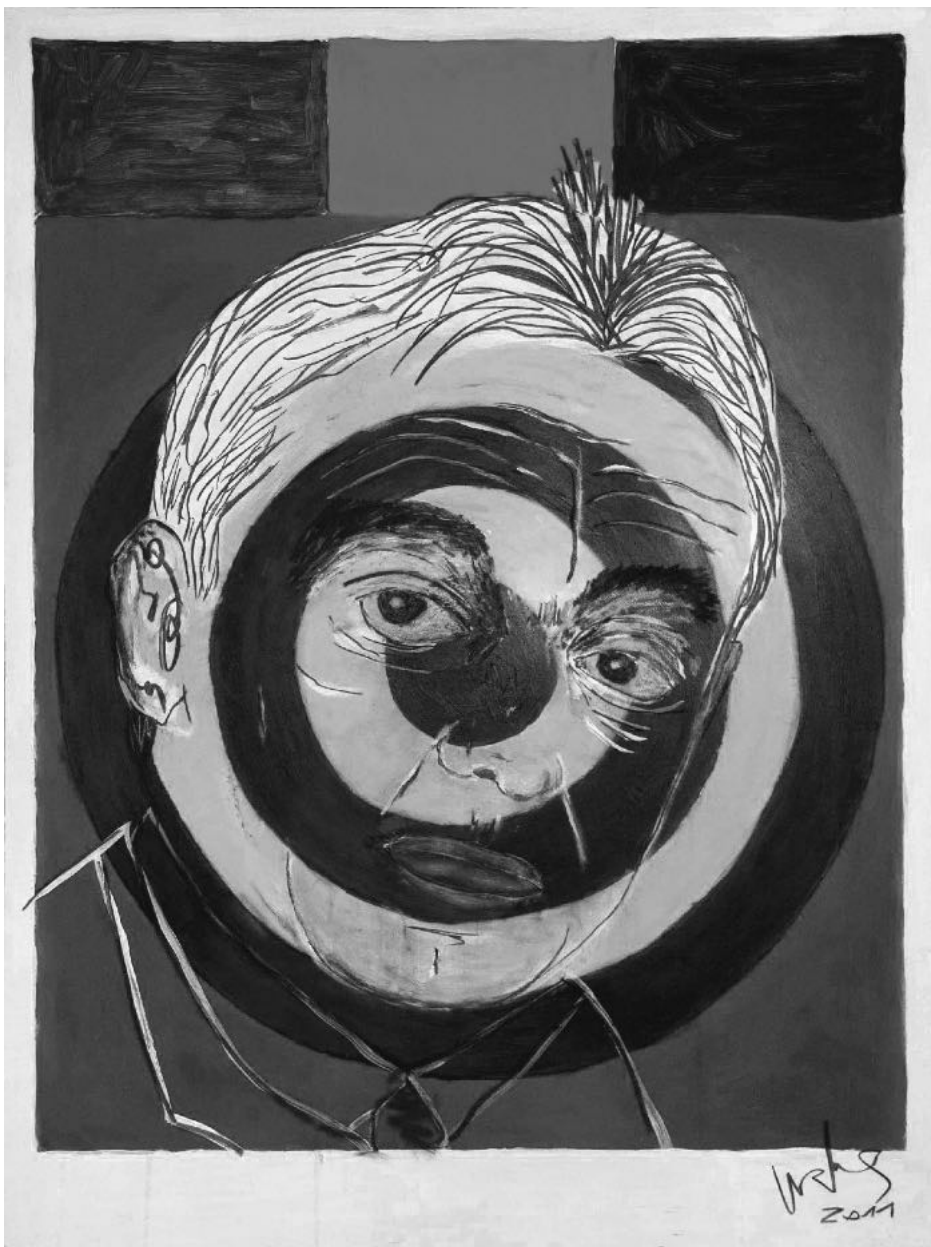
– Aha, persze.

Miután felmáztak a hálóra, a boszorkány hegyes, fekete körmeivel bepötyögte a keresett oldal címét: www.hogyan-mentsen-meg-egy-boszorkany-egy-szegeny-kisbat.com. A lap csak lassan jelent meg, de megjelent!

A banya perceken át keresgélt, mormolt magában, időnként felhívta az otthoniak figyelmét egy-két érdekes hirdetésre, a fejükre olvasott néhány ellenátkot, aztán rákatintott a *Szellemek Megszállta Szegény Kisbabák* fejlécre. Amint megjelent a szöveg és az általa körülölelt kép, a jelenlévők hátrahőköltek. A laptop kijelzőjéről az ő kicsikéjük nézett vissza rájuk. A szeme körül ott éktelenkedtek a szürke erecskék.

- Ez meg... hogy került fel az internetre ez a kép?
- Lesifotos! – emelte meg a hangját Lajos.

Orbán Viktor Jasper Jones műtermében, 2012



– Profécia – javította ki a boszorkány. – Minden ötezredik évben van egy csecsemő, akit a kitagadott túlvilági szellemek és démonok kiválasztanak, és igyekeznek magukkal ragadni a birodalmukba, abban reménykedve, hogy a gyermeki tisztaság majd szebbé teszi mocskos, gőzölgő, sötét otthonukat. Hiszik, hogy a gyermek képes fényt hozni nekik, akiknek sem a Menny, sem pedig a Pokol önkormányzata nem ítél oda állampolgárságot.

– És ez a csecsemő lenne...

– Ő lenne a te kislányod. Ötezer éve Kalamaserum, tízezer éve Kuku Limpa volt a kiválasztott gyermek, ám mindkettőjüket megmentették a szüleiket segítő barátok.

– Tehát meglehet őket menteni? – villant meg mindhárom hallgató szeme, s mindhárman egyszerre tették fel ugyanazt a kérdést.

– Igen, a megfelelő emberek át tudják lépni a Kitagadott Túlvilág kapuit... emellett fontos, hogy a lehető legtöbbször szolgáltatások a kislány egészségéért misét.

– Miset? – Lajos szemöldökei egyenesen összefonódtak.

– Yep – ejtette ki hibátlan angolsággal a banya.

– És milyen emberekről van szó? – próbált a lényegre térni az anyuka.

– Egyszerű emberek. Az egyik lány, a másik fiú. Szerelmesek, és a veszélyeztetett csecsemő családjának ismerősei, barátai.

– Tehát ismerjük őket?

– Igen... ez a jó a jóslatokban, a kiválasztottak mindig a megfelelő helyen vannak.

– És kik ők?

– Hát...

Mozgást hallottak a plafon felől, majd Gabi fehér-zöld-szürke színű zoknis lábai jelentek meg a lépcsőn. A lány megpróbált észrevétlenül csatlakozni, ám ez elég nehéz volt úgy, hogy mindenki őt bámulta.

– Annus néni, maga az? – kérdezte végül a boszorkányra nézve.

– Nem édeském, ő az ikertestvérem.

– Ki asz-asz Annuszeni? – fordult Gabi felé Lajos.

– Egy kedves koldus Ságón.

A boszorkány nagyon hangosan köhögött, és bízott benne, hogy sikeresen elnyomta a lány utolsó két, de leginkább utolsó előtti szavát.

– Na, szóval... az egyik kiválasztott Gabi, a másik pedig az ő barátja!

A pók leesett a falról. Lino odament hozzá, lefeküdt mellé, és felváltva próbált szemézni mind a négy, üveges szempárral.

– Hogy mi vagyok?

– Tényleg ők? – kérdezte Gabi eddig hallgatag nénikéje.

– Igen.

– Honnan tudod?

– Mert a srác homlokának jobb, a lány homlokának bal felén van egy alig látható forradás. Villám alakú.

– Szerintem ezt a homlokos-sebhelyes valamit keveri valakivel – csatlakozott a kismama.

– E-e.

– Bizonyítsa!

– A férjed előtt két pasit tartottál egyszerre.

– Hee! – zengte Lajos.

– Hé! – csatlakozott a felesége.

– Tényleg van forradás a homlokotokon, Gabi? – nézett a lányra a kismama, egy hibátlanul megformált „süket vagyok” ábrázattal.

– Igaz... de maga honnan tudja mindezt?

– A netről, de nem ez a lényeg, hanem ez a recept – nyújtott át egy pergamendardabot a lánynak a boszorkány, melyet a szoknyája farzsebéből halászott elő – és hogy miután elkészítettétek, a barátoddal megigyátok... vagy valami hasonló. Így juttok el ugyanis a Kitagadott Túlvilágra.

Gabi nekitámaszkodott a falnak, és rálépett a kutya farkára. Egyikük sem vette észre, ki egy döglött pókkal, ki egy pergamennel és kitagadott túlvilági utazással volt elfoglalva.

– Hogy jövünk vissza?

– Tapsoltok hármat.

Rövid hatásszünet.

– És mit kell ott csinálnunk?

– Lesz arrafelé két kút. Az egyikben kék, a másikban zöld folyadékot találtak. Ha a jóból hoztok, és megitatjátok a kislánnyal, akkor megmenekül. Ha nem, akkor...

– Melyik kútból merítsünk?

– Sajnos ezt nem tudom... az idevágó rész ékírással van írva, úgy pedig sem olvasni, sem érteni nem tudok. Biztos nem fordították még le százszázalékosan az oldalt. Annyit azonban még tanácsolhatok, hogy ami egyértelműnek tűnik az emberek világában, az nem biztos, hogy ugyanolyan egyértelmű a holtakéban is.

– Ez mi a frászt jelent? – kérdezte Gabi.

Lino felvakkantott. Észrevette.

– Halványlila gőzöm sincs – a boszorkány csuklott egyet. – Van még Whiskytek?

III.

Az üst bugyogott és füstölgött. Majdnem olyan volt, mint egy vulkán, amely bármelyik pillanatban kiokádkhatja magából a felesleges lávát.

Minden egyes újabb alapanyag hozzáadásakor hátrébb húzódtam. Na, nem azért, mert az az ijedős típus lennék, csak kissé feszélyezni tudja az embert egy olyan kotyvalék, amelybe ha beledobunk egy csigát, két háromlevelű lóherét és egy lekörmözött tyúklábat, félméteres lángra kap, kukorékol, és mélykékről halvány rózsaszínre változik.

– Szívem...

– Igen, drágám? – fordult felém barátnőm mosolyogva.

– Biztos, hogy jól vagy?

– Tökéletesen, egyetlenem. Miért? – kérdezte, szinte már szórakozottan. Számomra túlságosan is beleélté magát ebbe a boszorkánykonyha főszakácsnője szerepbe. – Tudom, hogy utálsz várni, de már csak egy-két dolgot kell hozzáadnom, és kész van.

Valami utálatos szag csapta meg az orromat. Olyan volt, mint a... nem is tudom, lényeg, hogy hánytatóan bűdös.

– Tényleg meg akarod inni ezt az... izét?

– Muszáj.

– Ó, már miért lenne muszáj? Mert egy félkegyelmű vénasszony azt mondta? Au!!!

Akkorát pattant a térdem, hogy akarva-akaratlanul a félszáraz fűbe estem.

Gabi menten ott volt, hogy felsegítsen. Még szerencse, hogy közel húsz centivel és majdnem harminc kilóval voltam nagyobb súlycsoport, mint ő.

– Ne szidd a boszit.

– Mert rokkant leszek húszévesen?

– Ki tudja.

– Ah – nyögtem. – Mi kell még ebbe az istencsapásába?

Barátnőm előkotorta a pergamendarabot. Ahogy az üstbe dobálta a hozzávalókat, azok nevei egymás után tűntek el a régi papirosról.

– Kell még fél... fél nyuszifül és egy széndarab. A fenébe, honnan szerezzek most nyuszifület?

– Szenetek van?

– Valamennyi igen. Hozol?

– Aha, és szólok Lajosnak is.

– Lajosnak? Minek?

Hamarosan irdatlan szaladgálást hallottunk az egyik ól felől, aztán egy nagy suhintást, végül pedig szembe találtuk magunkat a döglött nyuszikát szorongató házurával.

– Megfan a vacsora – vigyorgott. – Biztos csak fél fül kel? Odadom mindketőt.

– Nem akarom eltúlozni... bácsikám – nyelte Gabi.

– Jo... köszi, hogy segítetek gyerekek. Meg ha ilyen nagy ökörseg is az egész – mondta, aztán hatalmas lapátkezeivel beletúrt Gabi és az én üstökömbe is. – Megyek, lenyuzom a nyulat.

Mosolyogtunk. Mi mást tehattünk volna, egy széndarabbal és egy nyúlfüllel a kezünkben? A válasz egyszerű, azokat is belevágtuk az üstbe. Most nem lángolt, csak kavargott, mint valami örjögő örvény, aztán pukkant egyet, és voilà, kész is volt a...

– Buszjegy? – fordultam Gabi felé, kezemben két papírfecsnivel. Az üst makulátlanul tiszta volt. – Most komolyan, két buszjegy lett ebből a kásából?

Szerelmem csak megvonta a vállát.

– Oké, legyen. Két buszjegy. De mi a jó életet csináljunk velük?

– Szerintem... gyérünk a megállóba.

Bevallom, azt hittem, elröhögöm magam az ötletén, de amikor kibaktattunk az úthoz, és alig fél percen belül megállt mellettünk egy koromfekete autóbusz, már nem volt túl sok kedvem a nevetéshez.

Az oldalán egy kasza formájú rúd fölé ezt festették: Deadly Tour.

Nonszensz. Már a halottak is globalizálódnak?

IV.

– És milyen játékot nyomsz?

Cenzúrázott válasz.

– Na, ne már! – szinte elröhögtem magam. – De hiszen erről... ez volt a világ legelső játéka, még hatvan körül, nem?

– Miért, van azóta másmilyen is? – villant fel a szellemsrác szeme... mármint az a szeme, amelyik még megvolt.

Hát erre mit válaszolhattam volna?

– Látjátok, ez a legnagyobb baj az egésszel. Hogy senki sem képes túllépni a korát. Ha matektanárként vitt el a szívroham, ma is logikátlan feladatokat kell hogy taníts még logikátlanabb nebulóknak, ha pedig ne adj' Isten a háborúban szakított ketté egy ágyúgolyó, akkor azóta is a kezedbe ragadt fegyvert szorongatva kúszol a padlón, vonszolva magad után a beleidet.

Most lehet, hogy fantáziátlannak fog tartani mindenki, de attól még erre se tudtam mit reagálni. Mindazonáltal Káró stílusát meg lehetett szokni... csak kellett hozzá egy kis idő. Abból meg akadt itt épp elég.

Ahogy korábban felszálltunk a buszra, a sofőr lejjebb tolt a koponyájáról légy típusú, irdatlan szemüvegét, és elkezdte egymáshoz ütögetni a fogsorát. Elkopogott ott egy

darabig, az a lehetőség viszont, hogy a jegyeket kéri, csak akkor jutott az eszünkbe, amikor egyik kezében egy rozsdás mordállyal bökött felénk, a másikat pedig kéregetően nyújtotta elénk. Miután megkapta, amit akart, a csupasz koponyára rásimult néhány elhasznált izomköteg, nyakcsigolyái mentén pedig megpendült hat-hét-nyolc... izé, akarom mondani két hangszál, és onnantól már a beszéde is érthető volt.

– Most még leszállhattok – kopogta. Minden hang szinte kipattant a fogai közül.

– Remek ötlet – helyesletem.

– Indulhatunk – vigyorgott Gabi. Igen, valóban vigyorgott.

A falu után száztizenhárom és fél méterrel lefordultunk balra, és a szőnyegként elénk guruló úton egy-kettő elértünk a Kitagadott Túlvilág Szállóhoz.

Időközben – mondanom sem kell – beesteledett. Csontszárnyú hollók és varjak repkedtek az égen, és koppantak neki hébe-hóba egy fának – mint abban a versben a bogár. Farkas is vonyított az égre guruló holdra, a málló sírkőtengeren meg-megcsillant néhány eltévedt, tétova fénysugár, az út menti üstökben emberfejeket főztek, a romkastélyban, a KTSZ-ben azonban tombolt a mulatság.

– Nézzetek körül egy kicsit, hátha találtok egy-két ismerőst – kopogta a sofőr – A te egyik osztálytársadat tavaly egyébként is elütötte egy autó, nem jól mondom? – intézte szavait Gabi felé.

– A Tomit, igen.

– Itt csak Vicces Srácnak hívjuk.

– Miért? – kérdeztem.

– Nagy rejtély... na, mit gondolsz? – villantotta ki a vigyorát Káró (e név állt a frakkján, ezért hívtuk így). Ez mindenesetre nem volt nagy újdonság, koponyafeje nem tudott nem vigyorogni.

Gabi csak lehunyta a szemét.

Komolyan, olyan volt az egész, mint valami elfuserált horrorfilm... vagy mint egy túl jól sikerült halloweenzúr. A sírokból időnként előmászott néhány halott, kéz, fej vagy lábfej nélkül. A hollók levedlett bőröket zabálták, a tóklámpások elfújták egymás gyertyáit, a lakók pedig úgy néztek ránk – ezek a kiálló csontú, és mégsem anorexiás, szürkülő, halványuló srácok –, mintha mi lennénk a látnivaló.

– Szóval, azt mondod, hogy nyugodtan körülnézhetünk? – fordult Káró felé Gabi.

– No.

– Semmi csapda?

– Mire mennék vele? Vagyunk itt épp elegenden.

Itt játszódtott le a '60-as években elhunyt kocka jelenete.

– Rossz lehet.

– Rossz? Miért nem úgy mondtad, ahogy gondolod? Ez nem rossz, ez szar! Vagyis, még csak az se, mert az már legalább összeállt.

Fent, a rom egyik düledező tornyában felhangzott egy elhangolt orgona. A művész csodásan játszott. Vagyis nagy kutakodás után megtalálható volt a ritmus, a szándék, s még a tehetség is ott lappangott valahol, de „a” helyén „b”, „b” helyén „a” hangzott fel... nehéz volt így szimfóniát szülni.

– Hogy van a kislány? – kérdezte Káró.

Megmerevedtünk.

Felborult egy üst.

A koponya vigyorgott.

– Komolyan azt hittétek, hogy nem tudom, mit kerestek itt?

Alig láthatóan bólogattunk.

- Gyerekek, szerintetek naponta járnak errefelé élők?
- Nem járnak? – kérdeztem.
- Nem...
- Hetente?
- Nem...
- Évente?

Csend. A sofőr igyekezett nagy lélegzetet venni, de hát tüdő nélkül nehéz úgy az.

- Egyre rosszabbul van. Már csak pár hetet adnak neki – szólalt meg szerelmem.
- Ami azt illeti, kettő sincs. Tizenegy nap – javította ki Káró.

Meg akartam kérdezni tőle, hogy honnan tudja, de hagytam a fenébe. Jobb volt ez így.

Most Gabi volt a soros a mélyet lélegzésben. Csillogott a szeme.

– Nyomasztó egy hely ez – törte meg a hallgatást... vagyis a zenét Káró. – Sajnálom a kislányt.

Egy ács műhelye mellett álltunk. A mesterember nagydarab fickó volt, az egyik keze csupán csont, a másikon még akadt pár izom s porc. Mit ad isten, koporsót ácsolt. Egy kicsi, fehér koporsót.

- Hová lesz? – kérdeztem tőle.
- Megrendelés – vetette oda. – Neked is kell?
- Egyelőre talán nem... ha majd szükségem lesz rá, ígérem, szólok.
- Ne ígérjess, inkább tedd el a névjegyemet.

A papíron a telefonszám, és a postacím mellett ez állt:

Brüll Stefán, ács nagymester, esztergályos, sakkbajnok

Eltettem.

Továbbmentünk.

– Sajnálod őt? – folytatta a megkezdett beszélgetést Gabi. – De hiszen a jóslat szerint ő a kulcsa a szebb jövőtöknek.

– Na és? Attól még sajnálhatom. Elvégre én már lassan tizenötezer éve itt vagyok... ő meg még egy éves sincs.

– Ismerted a másik két csecsemőt?

– Persze hogy ismertem. Én vittem el a megmentőiket a kutakhoz.

Gabi alig tudott szóhoz jutni a hallottak után.

– Bennünket is...

– Igen, ez a dolgom.

– Te segítettél megmenteni az előző csecsemőket?

– Nem, azt nem tehetem... még ha szeretném, se szólhatnék bele ezekbe a dolgokba. Én csak a kalauz vagyok. Kísérő. Nem több.

Nagy robaj hallatszott a magasból.

Az orgona elhallgatott.

A torony szép óvatosan ledőlt.

Káró megint felsóhajtott.

– Megmondtam annak a félkegyelmű Wagnernek, hogy találjon valami más helyet a kacabajkájának – a romok alól prüszkölve mászott elő egy fekete frakkos, loboncos öregember. – Ez van, ha nem hallgat senki senkire.

Gabi ekkor látta meg régi, halott osztálytársát. Elindultunk hozzá. Tomi, alias Vicces Srác egy széken ücsörgött... legalábbis távolabbról székek és a rajta ücsörgő alaknak látszottak. Közelebb érve az ülőalkalmatosságra használt kifejezést még rendben is talál-

tuk, a kölyök azonban darabokban volt felrakosgatva rá. Mi is ütötte el? – gondolkodtam.

– Kamion? Buldózer? Tank?

– Szia, Tomi – üdvözölte őt az én egyetlen, édes, örök szerelmem.

– Üdv, Vicces Srác!

– Hellou!

– Brühö-cső-gő-fő-röh-baa... – mondta ő.

Én tényleg igyekeztem megérteni... és megtalálni az arcát.

– Sziasztok – fordította Káro.

– Hogy vagy? – szegezte neki találó kérdését Gabi.

– Fröcs-habuk-pffff-dzsakk...

– Köszöni, jól van. Mindjárt mond egy viccet.

– Kfracs-brühö-szüstüfücs-krüfasirt-csaszü-fröhü-brühö-gü-röh-pffff-kraccs-zsaiifücsi-pszuty. Hafcs-hafcs-psű.

Nevettünk. Sokat. Aztán elbúcsúztunk.

– Mehetünk a kutak felé? – kérdezte Gabi.

– No.

– Amúgy milyen viccet mesélt? – csatlakoztam én is.

– Inkább volt az találós kérdés – Káro keze véletlenül nekikoccant egy sírkőnek, és letört. A sofőr egy percre sem esett ki a szerepéből. Felkapta a kezét, és visszapattintotta a helyére. – Mi van az erdőben?

Csend.

Káro hatásszünetet tartott, aztán idétlen háttérkopogással elkopogta: – Hát citoplazmatikus membrán!

Tovább röhögött.

Mi hallgattunk.

Aztán beállt a csend, és odaköszönt a hullaszag.

A kutakhoz mentünk.

Egy tágas udvar terült el a romkastély hátsó részénél, elszáradt sövényvel körülölelve. Egy-két helyen zombik kártyáztak vagy sakkoztak, a sarokban néhány csaj kopottas kínálata ellenére divatbemutatót tartott. Gabi odaadta nekik a dzsekijét. Fantasztikusan boldogok voltak.

Ennek az udvarnak vagy kertnek a közepén találtuk meg a két kutat. Először azt hittem, hogy mélyről kell majd felvödröznünk a kék vagy a zöld folyadékot. Nagyot tévedtem, ugyanis közelebb érve – és majd fenékre esve – megcsusszantam az átnedvesedett száraz fűvön. A kutakban lévő lé unottan szivárgott a karimájukról. Csordultig telve voltak. Elhatároztam, hogy innentől nem a „tele van veled a hócipőm” kifejezést, hanem a „tele van veled a kutam”-ot fogom használni.

A két kút között viszont volt egy igencsak szembetűnő különbség. Amelyikben a kék folyadékot láttuk, az semmiben sem tért el a mi, normális kútjainktól. Csak állt ott magában, és kínálgatta a vizét. A másik körül viszont kábé kétméteres körzetben irányjelző-táblák serege sorakozott a színskála minden árnyalatában, hegyükkel pedig a kút felé célozva ezt a feliratot hirdették: „Ha meg akartok menteni egy szegény, ártatlan kisbabát, ebből a kútból merítsetek!!!”

Mit ne mondjak, feladták a leckét.

– Ez meg mit jelent, Káro? – kérdezte kalauzunktól Gabi.

– Mármint a felirat? Azt írja, hogy „Ha meg akartok menteni egy szegény, ártatlan kisbabát, ebből – tehát a zöld vizű – kútból merítsetek!!!” – citálta becsülettel. – Egyébként

– nyúlt be a frakkja belső zsebébe – észrevettem, hogy nem hoztatok magatokkal üveget, úgyhogy hoztam én.

– Jé, tényleg nem. Kösz, öreg – hálálkodtam.

– Igazán nincs mit.

Komoly Kapcsolatom köhintett.

Felé fordultunk.

– Ennyi lenne? – kérdezte Gabi.

Káró bólintott.

– Ez így túl egyszerű.

– Miért, vízpróbára számítottál?

– Hát legalább.

– Mondtam már, hogy vagyunk itt épp elegen.

– Akkor a zöld vizű kútból kell meríteni?

– Ezt nem mondhatom meg.

– Légyszi – nézett rá bociszemekkel a barátnőm. Én is megpróbáltam segíteni neki, de ahogy Káró felém fordult, mintha elszörnyedt volna a koponyája.

– Bocs, de nem lehet.

– Miért?

– Mert ez az egy dolog, ami tilos a számomra. Ha akarok, focizhatok a többiek fejével, de nem, segíteni nem segíthetek.

– Naaaaa...

– A boszorkány nem adott tanácsot?

– Nem tudott. Azt mondta, hogy az oldalak az a része még nincs lefordítva ékírásról.

– Micsoda pech – csóválta a fejét Káró – Kalamaserum és Kuku Limpa barátai mind ismerték a jóslat teljes szövegét.

– Pfff – nyilvánultam meg nagy komolyan.

Hallgattunk egy kicsit.

– Akkor abból a kútból kell meríteni, amelyikre a nyilak mutatnak? – kérdezte Gabi.

– Nem-tu-dom!!!

Megint csend.

Amíg mi a kutak vizét bámultuk, egy galambcsontváz szállt el a fejünk fölött, és egy papírfecnit dobott Káró felé. A kalauz elkapta, széttekerte, és elolvasta. Köhintett.

– Srácok, az a helyzet, hogy el kellene mennem egy új szállítmány halottért. Ha nincs túl nagy kedvetek gyalogolni, és azt akarjátok, hogy hazavigyelek benneteket, akkor lassan jó lenne elindulnunk.

Egymásra néztünk.

– Mondd, te melyiket választanád? – kérdezte tőlem szerelmem.

– Nem tudom.

– De mégis.

Hümmögtem egy sort.

– Talán a kéket.

– Miért?

– Valamit mondtál arról, hogy a boszi szerint ami a mi világunkban egyértelmű, az nem tuti, hogy az a szellemekében is.

– És?

– Hát, a táblák nálunk irányjelzők, nem?

– De mi van, ha csapda?

Káró köhögött... vagy mi.

– Volt itt eddig egy csapda is? Még a szél is kikerül itt bennünket – érveltem.
– Oké, igaz... de megint csak, ha itt nincsenek csapdák, akkor a nyilak segítségként is szolgálhatnak.

Ilyen szellemben vitatkoztunk még úgy fél órán át.

Káro ez idő alatt annyit köhentett, hogy az egyik hangszála elszakadt. Innentől már csak a szavai magánhangzóit értettük.

Végül úgy határoztunk, hogy a sofőrtől kapott üveget a bal kút kék vizével töltjük meg.

– I-o? – kérdezte a sofőr.

– Mi van?

– I-o-ssssss?

– Szerintem azt kérdezi, hogy biztos-e.

– I-e!

– Jah, biztos – bólintottam, aztán Gabi is, nagy nehezen.

Káro összecsapta a kezeit.

– A-o e-e-ü... – mondta a csontváz, és elindult éjfekete busza felé.

Mi is követtük, időnként odasandítva az üvegbe zárt kék folyadékra. Nem, nem tudtuk, hogy miért azt választottuk... csak úgy, az lett, és kész. A másik túl... hülyén jött volna le.

Ahogy a busz ajtaja becsukódott, egy csontos holló nekivetődött az üvegnek, és darabjaira hullt.

Miután az út ismét odagördült elénk, a távolban utoljára felhangzott Wagner orgonája. Sípolt, berregett, füttyült... aztán már nem hallottunk semmit.

V.

Minden nap kongtak a harangok. Reggel, délben és este is.

Minden nap felajánlásra került egy mise a kislány gyógyulásáért.

Minden nap azt vártuk, hogy a kék trutumó meg hozza majd a várva várt eredményt.

Mindennek ellenére azonban nap-nap után csak több és több kicsi, szürke erecske jelent meg az apróság csillogó szemecskéi körül, azok pedig már korántsem kergették olyan vidáman az álomtündéreket.

Minden lenyugvó nap után csendesebb lett egy kicsit a ház.

Minden lenyugvó nap után halványult egy picit a remény.

Csupán a hold ragyogott úgy, mint azelőtt. A csillagok is elbújtak inkább... mi pedig csak azt reméltük, hogy megunják majd ezt a kegyetlen bűjőcskát.

VI.

Hosszú sor állt az áldoztató pap előtt. Mindenki kezében volt valamilyen ajándék: imád-ságoskönyv, porcelán, virágcsokor, borosüveg, csoki, étkészlet, plüssállat. Egyenesen rosszul éreztem magam, hogy nálam nem volt semmiféle meglepetés. A pap ünnepelt valamit. Ostyát senki sem kapott. Nem tudtam, mire számítsak, de azért én is besora-koztam.

Egymást cifra hangjegyekkel üldözték a zsoltárok.

A szentképek mosolyogtak.

Lassan én is az oltárhoz kerültem.

Az idős pap alaposan végigmért, mégsem éreztem azt, hogy az ajándékot keresné. Kacsintott, aztán megkért, hogy nyújtsam a kezem.

Csak én kaptam ostyát, de valamiért nem mertem a számba tenni.

Fekete György Leonardo műtermében, 2012



Azon kattogott az agyam, hogy hol is láthattam ezt a férfit korábban. Tudtam, hogy már vettem részt általa szolgáltatott szentmisén, mindazonáltal alig ismertem fel őt.

Már véget ért a szertartás, mire rájöttem, hogy gyerekkoromban ő volt a falunk papja. A dolog elég furcsa volt, valamiért ugyanis úgy emlékeztem, hogy pár éve értesítést kaptunk a haláláról... De ki tudja, lehet, csak a miseruha miatt azonosítottam a két alakot.

Mikor kifelé indultam a templomból, már nem volt nálam az ostya. A kezemben nem találtam mást, csak hófehér törmeléket. Krisztus teste felőrlődik, ha az emberek magukhoz veszik őt...?!

VII.

Gabi kézen fogva sétált a kislánnyal a templomkertben.

Még tartott a mise.

– Fázom – mondta a csöppség.

Tűzött a nap.

Gabi a kislányra terítette korábban levetett felsőjét.

Az apróság az utóbbi két hétben egyik pillanatról a másikra kezdett el beszélni és járni. Nem szókezdeményekben és nem is tipegve, de mondatokban és stabilan. A szeme körüli erek azonban csak nem halványultak.

– Olyan csúnyák – mondta a kislány.

– Kicsodák?

– Ezek a bácsik és nénik, akik itt vannak körülöttünk. Némelyiknek csak egy szeme van, annak ott nincs keze, amannak meg van, csak fehér, és olyan, mintha bot lenne.

Gabi nyelt egyet. Ő nem látott semmit és senkit, de el tudta képzelni a kislány által emlegetett alakokat. Nem tudott mit mondani, csak a látása homályosult el előnyomuló könnyeitől.

– Suttognak hozzám.

– Mit mondanak?

– Hogy nagyon szeretnek engem, és hogy sok baba, játék és barát vár ott rám, ahonnét ők jöttek. Azt szeretnék, ha velük mennék.

Gabi megszorította a kislány kezét.

– De te ugye nem akarsz elmenni... velük?

Az apróság picit gondolkodott. Megvakarta a buksiját.

– Nem tudom. Csúnyák de... szépen beszélnek velem. Kedvesek.

– Nem félsz tőlük?

– E-e. Mindegyiknél van valami ajándék – a fák közé mutatott. – Az a néni azt mondja, hogy az ő kislányai csak velem akarnak játszani. Az a kislány puszikat küld nekem – pironkodott –, az a nagyi pedig kalácsot hoz. Lekvárosat... Leülhetünk ide egy picikét? Álmos vagyok.

Nem várt választ, lehuppant a szépséges, zöld fűre. A fákon madarak csiviteltek, de a hangjuk egyre félnélkebb lett, és egyre csak halkult.

– Hmm... – nézett a kislány kíváncsian Gabira – Miért sírsz?

– Nem sírok, csak... csak nem akarom, hogy anyukád haragudjon rám. Megígértem neki, hogy nem engedlek el. Hogy senkivel sem engedlek játszani.

– De én szeretnék velük. És tudom, hogy anyuci nem fog rád haragudni... tőle már elkészöntem otthon – Gabi szinte elámult, de korántsem annyira, mint kis barátnöje. – Óóóó.

– Mi az?

– Látod? Ott! Látod azt a fiút? – mutatott egy szépséges, rózsaszín virágú bokorra.

Gabi először tétovázott, aztán arra kérte: – Mondd el nekem... mondd el, milyen. – Nem látta értelmét annak, ha felesleges, meddő magyarázással tép le nagy darabokat az időből.

– Nagyon szép... ő valamilyen herceg. A haja hosszú, és a vállára hull. Zöld, és csillog. Olyan, mint a fű. A kabátja, a köpenye virágmintás. A lova is ott legel mellette. Fehér, egyszarvú, szárnyai vannak. Olyan szép... A fiúnak koronája is van. Arany és ezüstszínű. Van a kezében még egy. Azt mondja, nekem adja, ha vele megyek, és a... és a felesége leszek. A királynője. Ő a tündérek királya. Ő a Tündérr király!

Gabi arcán felcsillant egy halvány mosoly. Nem bírta elnyomni.

– A nénik és a bácsik... most olyan mások – ásította a csöppség –, már nem szomorúak, hanem mosolyognak... Már nem csúnyák... Szép színesek a ruháik... Virágkoszorúk vannak a fejükön... – lehunyta a szemét. – Azt mondják, hogy nagyon szeretnek... hogy téged is nagyon szeretnek, Babu... hogy annyira szeretnek, mint amennyire én szeretlek... Ők szeretnek... szeretnek szeretni.

A templom ajtaja kinyílt.

A hívek mind odasereglettek a fűben térdeplő, szipogó lány köré. Értetlenség és csodálkozás jelent meg az arcukon.

A harangozó visszasietett a templomba. Szórakozottságában elfelejtette megkongatni a torony rabjait. Nem kellett sokat várni rájuk, hamarosan megérkezett a harangének: Ding-Dong... Ding-dong... ding-dong...

En is kiléptem Isten házából, Krisztus testének porát pedig még abban a pillanatban elragadta tőlem a csodás illatú, tavaszi szellő.

Odatérdeltem Gabihoz, és letöröltem a könnyeit. Mint mindig, most is csodás volt a mosolya. Imádtam.

A kántor – mint igazi művészlélek – a szertartás végeztével előszeretettel halászott elő táskája mélyéről néhány kottát, s szólaltatott meg a templomi orgonán világhírű operákat. A bolygó hollandi történetét a templomkert fái is magukba szívták.

Gabi és én egy virághalom mellett térdeltünk, melyen egy kicsi, hófehér koporsó pihent. Eltekintve egy kézzel írott cetlitől, teljesen üres volt.

A papiroson a telefonszám és a postacím mellett ez állt:

Brüll Stefán, ács nagymester, esztergályos, sakkbajnok

Ki az úr a kocsmában?

Úgy döntöttem, hogy kitörök otthonom porfészkéből, és szellemi rehabilitációra megyek Nitához abba a kocsmába, amit pont róla neveztek el. Az út elég göröngyös volt errefelé. Nitáék hoztak ide autóval, a sofőrünk egy férfi volt. Különös látványú erdős részen kellett idejönni, annál is furcsább kanyarokon keresztül. Az alkalmi sofőr hallgatott, jobb is így, mert legalább nem kezdett el nekem szóvicceket mesélni, vagy bonyolult földrajzi kérdéseket feltenni a származási helyemről, mert abban nagyon precízek. A férfiak szeretik magukat térben pontosan behatárolni, folyton ezek a mitől-merre kérdések, konkrét házsorokra emlékeznek, pedig nálam csak a szülőfalum közepe létezik, ahol az én házam áll. A sofőr tehát hallgatott, a nőnek pedig feltűnt, hogy valamilyen homály van a levegőben. *Köd? Pára? Füst?* – tanácskoztak, de végül Nita kisiskolás húga mondta ki a frappáns választ: *Az állatok „húkolnak”*. Bár senki nem értette, a talány megoldódott. Végül megérkeztünk Nitáék házához.

A táblát – melyen Nita neve áll – félig megette a rozsda, viszont már évek óta kitartóan díszileg a szomjazók szeme előtt, nem mint-ha ez feltűnne nekik, minthogy valószínűleg a zárás időpontja sem érdekli őket Nita elmondása szerint. Lehet hűsvét, karácsony, a szomjazó férfi számára nincs az a szöges dróttal ellátott kapu, amin át ne mászna, kockáztatva ezzel heréi épségét. Pedig a nők mindig bezárják a kapukat, ugyanis ezt a kocsmát nők tarják fenn. Ők azok, akik nap mint nap felveszik rezzenéstelen, finom arckifejezésüket, hogy aztán este ráncosan mélyedjenek párnájukba. A kocsmá a tulajdonosok házudvarában van, nem figyelem meg különösebben a férfiak tekintetét, csupán egy tűnik fel, aki oldalról közelít. Már a fél szemére sem lát, és miután hajbókol, elcsúszik elég csúnyán. Nita szerint az ilyen egyáltalán nem kell figyelembe venni, megesik gyakran. A férfiak itt előbb-utóbb úgyis felszednek egy kisebb sérülést, mint például, amikor betörnek a fejüket a kőbe, és esés közben, vagy horzsolásokat szenvednek verekedések alkalmával. Nita elmeséli, hogy a pasi, aki elesett, ezúttal elég szépen megúszta, ugyanis a múltkor, amikor majd' széthugyozta magát és nem talált bele a vécébe, elindult a patak felé és szabályosan begurult a vízbe. Állítólag amikor magához tért, még élvezte is a fürdözést. A férfiak mindig jól érzik magukat a lyukakban, és addig keresgélnek, amíg végre meg nem mártóznak egyben. És mérhetetlenül szomjasak. Tóni is nagyon szomjazott, aki Laurára, Nita egyik ismerősére izgult volna rá, és



Laura is szívesen lett volna Tóni oázisa, de eszébe jutott régen borotvált lába és ez szemérmes tiltakozásra készítette őt. Tóni így egyedül maradt, nézve a patak békanyálas vizét.

Az egyik pasi rám lehel oldalról. *Oh, Laura! Hát visszajöttél?* – örül, vigad. *Ez nem ő, te – okítja Nita –, Laura tegnap volt.* A szomjas férfi megpróbál modorosabban beszélni, de minél jobban igyekszik, annál inkább visszájára fordul az egész. Megpróbál közelebb férkőzni, száját a nyakához emelni, szerencsére túl száraz a pofázmánya ahhoz, hogy nyomot hagyjon rajtam. Az arc itt mellékes, van fenekem, combom, nő vagyok, Kata, Gyöngyi, Anna, egyre megy, lényeg hogy vagyunk, mozgunk a kantanyán. A nők ott értük vannak, gondolják. Nita közben mosogat, dús mellei ott feszülnek a bárpult mögött, töltögeti a féldecis poharakat, megy a pálinka. A száraz ajkú piszkos munkaruhás őt is ölelgetni próbálja, fejet hajtana a mellek előtt, mert ezek a férfiak mind nagyon tudnak szeretni. Csak mégis mindent másképp csinálnak, másként beszélnek, és másképp csorgatják a nyálukat, mint átlag társaik.

A száraz ajkú aztán kint kezd el vitatkozni. Furcsa nekem ez a stílus, de nem idegen, már hallottam hasonló hanghordozást, mikor Olaszországban voltam. Az utca zengett az olaszoktól, szépen, magasan intonáltak. Az egyik biciklis különösen dühös volt, mikor elébe hajtott egy autónak, majd üvöltözve, ám mégis önfeledt könnyedséggel kikergette magának a dolgot *Che cazzo fai?!* formában. Itt is elhangzik a férfivita közepette ugyanazzal az indulattal és könnyedséggel a *Mi a faszt csinálsz?!* szemrehányás, amit néhány felessel mindjárt kompenzálnak. Nita mosogatót kezd el szeretni, pontosabban a lefolyó csöveit szeretné kitisztítani, de ehhez kell egy tettere kész férfi a kocsmázók közül, aki a megfelelő benyúlással veszi ki a csöveket. Majd egy újabb benyúlás következik, ezúttal a mosdó belsejébe, de most igencsak mellényúl a pasas, mert ujjai véreznek, és Nita sikít. A tettek embere, az egyetlen cselekvőképes férfinak elvérzik. Egy üvegszilánk okozhatta, bár a férfi meg se nyikkan, valószínűleg nem is érezte nagyon, azonban a nők sebtapszért kiáltanak, ami ott hever végig a szemük előtt. Végül mégsem volt rá szükség.

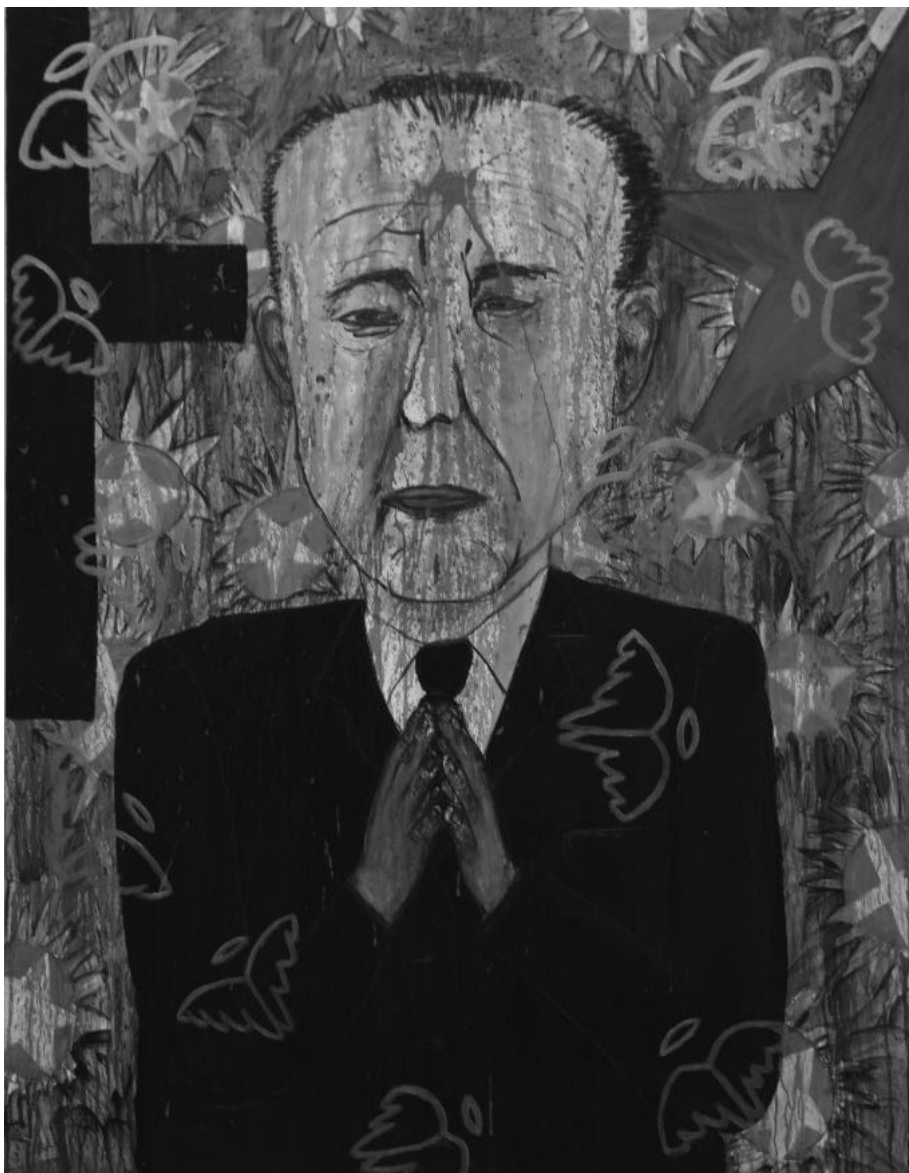
Este finom koktélokat iszom, aminek elkészítéséhez Nitának kiváló érzéke van. Ott ülünk a női sarokban, a falak telis-tele vannak plakátozva metroszexuális férfiideálokkal. Róza mama pedig mutatni szeretne nekünk valamit. Látott egy férfit, egy igazit egy filmben, és most meg is mutatja nekünk. Kihozza Nita piciny laptopját és elkezd engedelni a filmet. Amíg a szomjas férfiak hangosan hahotáznak, a nők olvadoznak a portugál fickótól. Róza mama pedig kijelenti, hogy minden spanyol férfi szép, még akkor is, ha hőse nem éppen spanyol, a nőknél a fogalmi eltérések nem számítanak annyira, a lényeg, hogy érzékük van a szépséghez.

Béla betér a kocsmába izzadtan, felhevülve. Gita szalad utána botjával, magasan hadonászik, és az égre mutat. *Ha még egyszer megtörténik, akkor...!* – mondja felbőszülve Gita, majd elmegy. *Na, mi a mai nap tanulsága, Béla?* – kérdezik társai. *Gyorsan szarj, tovább élsz!* – feleli még mindig nagyokat lélegezve. Béla ártatlannak vallja magát mindenben. Ő csak Gita támadó kutyáját akarta elijeszteni egy kővel, de a célzás nem jött össze. Nem a kutyát, hanem egy guggoló nőalakot talált el. Pechére Gita mindig a sarokban szarik, ezt Béla nem tudhatta. Gita épp az utolsó nyomta, térdre borulva az erőlködéstől, amikor a férfi megzavarta. Gita tehát félig-meddig befejezve dolgát szaladt Béla után, de az üldözött hím most már szabad, egy időre.

Röviddel a női dolgok megbeszélése után összeülünk a férfiakkal. Szerelmes verseskötetek kerülnek elő, Éva kocsmárosné verseket kezd el olvasni annak a férfinak, akinek testszörzete elég jól látszik, mivel túl rövid a felsője, de hát itt ez nem számít. A pasi ráadásul szlovák, a felét se érti az elhangzottaknak. Róza mama odaszól Évának: *Moss már*

haját Éva! – de ő a fáradtságra és a nagy hőségre hivatkozik. A férfi bár félrészeg, megpróbál homályos szemekkel tekintetből olvasni, ha már a szöveget nem érti. Igyekszik, ez nem vitás, Éva pedig élvezzi a játékot. Elhangzik egy mondat, amiből a férfinak sikerül megértenie egy szót. „*Szajha*” – ezt mindjárt megértette, mondja, és el is ismétli többször egymás után önfeledten, hogy igen, ezt értette. Ekkor megjelenik a késelős fickó. Keresi a kocsmában a családját, fenyegetőzik, repül az asztal, repülnek a verseskötetek. A maradék két félszeg férfi az asztal alatt folytatja a szunyókálást. *Ha már család nincs, akkor féldecit!* – utasít a késelős. De Nita ekkor határozott testtartással közli: *Nincs több féldecit!* A férfiak távoznak, a kocsmá bezár, a nők aludni térnek.

Kádár János a rendszerváltás éjszakáján imádkozik, 2011



JUHÁSZ GERGELY

A mémelmélet érvényesülési lehetőségei a társadalmi kommunikációban I.

A következőkben megpróbálok egy tömörített, de érthető leírást adni arról, hogy mi az a mémelmélet, honnan jött és mit állít. Ebben a rövid összefoglalóban legnagyobb segítségem Susan Blackmore magyarul 2001-ben megjelent könyve, *A mémgépezet*. Ez a mű halhatatlanul hasznos, és kiterjedt pillanatképet ad a memetika helyzetéről, ám amikor az író önálló eszmefuttatásaira kerül sor, kissé távolabb rugaszkodik a racionalitás talajától, mint amennyire az üdvös volna. Éppen ezért szemezgetek főleg a könyv első feléből.

Az elmélet szülőatyja Richard Dawkins brit evolúcióbíológus, etológus. 1976-ban jelentette meg *Az önző gén* c. könyvét (magyarul megjelent 1986-ban), mellyel rögtön nagy feltűnést keltett. Ebben a művében kifejti az evolúció génközpontú megközelítését, részben új magyarázatot adva ezzel olyan, addig nem tisztázott jelenségekre, mint például az altruizmus (az egyedek egymással szembeni önzetlensége). Szerinte az evolúcióban a génekre kell helyezni a hangsúlyt, és nem az egyes egyedekre vagy akár fajokra. A gén az első önző replikátor. Önző, mert a gén csupán egy parancs a másolódásra (replikálódásra), és ezt a parancsot végre is hajtja, ha erre lehetősége van, függetlenül a következményektől. „Azt gondolhatnánk, hogy egyedül a terjedés érdekében végrehajtott terjedésnek nincs semmi haszna, a természetet azonban nem érdeklik sem a hasznosságáról, sem az egyebekről alkotott emberi ítéletek. Ha tehát egy kód-darabban adott az, ami szükséges a terjedéshez, el is fog terjedni.”¹ Mindössze azt akarják, hogy átadódjanak a következő generációba. Természetesen a gének nem „akarnak” bármit is a szó hagyományos értelmében, ők csupán kémiai utasítások, amelyek ezt a parancsot tartalmazzák. Dawkins felfogásában az elefánt és az egér csak egy-egy módja annak, ahogy a gének megtalálták a módot a túlélésre és a hatékony másolódásra.

Mindez most azért fontos, mert ugyanebben a könyvében felvette egy második replikátor létezésének lehetőségét a gének analógiájára. Ez volt a *mém*. Szeretném most segítségül hívni az eredeti szöveget Síklaki István tolmácsolásában, mert biztos vagyok benne, bárhogy is próbálnám összefoglalni, az csak silány utánzata lenne Dawkins szavainak.

1 Richard DAWKINS, *Szívárványbontás*, ford. Kertész Balázs, Vince Kiadó, Budapest, 2001, 298.



2 Richard DAWKINS,
Az önző gén, ford.
Síkklaki István,
Gondolat Kiadó,
Budapest, 1986,
241–242.

De vajon messzi világokba kell-e utaznunk ahhoz, hogy másfajta replikátorokra és ennek folyamányaként másfajta evolúcióra leljünk? Én azt hiszem, hogy nemrégiben egy újfajta replikátor bukkant fel éppen ezen a bolygón. Itt van, és belebámul a képünkbe. Még gyerekcipőben jár, még esetlenül sodródik ide-oda őslevesében, de máris oly gyors evolúciós változáson megy át, hogy mögötte a jó öreg gén messze lemaradva liheg.

Az új leves az emberi kultúra leve-se. Az új replikátornak nevet kell adnunk, olyan nevet, amely a kulturális átadás egységének vagy az utánzás, imitáció egységének gondolatát hordozza. A »miméma« szónak tetszetős görög származása van, de olyan egy szótagú nevet szeretnék találni, amely egy kicsit úgy hangzik, mint a »gén«. Remélem, klasszikus műveltségű barátaim megbocsátanak nekem, ha a mimémát mémre rövidítem.

A mém lehet egy dallam, egy gondolat, egy jelszó, ruhadivat, edények készítésének vagy boltívek építésének módja. Éppúgy, ahogy a gének azáltal terjednek el a génkészletben, hogy spermiumok vagy peték révén testből testbe költöznek, a mémek úgy terjednek a memékészletben, hogy agyból agyba költöznek egy olyan folyamat révén, melyet tág értelemben utánzásnak nevezhetünk.²

Dawkins fentebb látható mém meghatározását úgy konkretizálnám, hogy tulajdonképpen minden mém, ami egyik agyból a másikba adódik át utánzás révén. Arról, hogy mi tekinthető olyan utánzásnak, amelynek segítségével mémek terjednek, és mi nem, egy későbbi fejezetben foglalkozom majd. Azért bátorzkodtam ilyen hosszú idézetet átvenni a könyvből, mert lényegében ennek a három bekezdésnek köszönhető egy új tudomány (ha nevezhetjük annak) születése. Ebből a három bekezdésből ragadok most meg néhány pontot, és részletesebben kifejtem őket.

Replikátor-e a mém, és van-e saját evolúciója?

Dawkins a mémek evolúciójáról beszél, úgyhogy kézenfekvő és megkerülhetetlen, hogy egészen Darwinig nyúljunk vissza. Az alap- elvet az 1859-ben megjelent *The Origin of Species* című grandiózus és viharos fogadtatású művében írta le (magyarul 1873-ban jelent meg *A fajok eredete a természeti kiválás útján* címmel). A sok száz oldalt felölelő érvelése szerint három tényező szükséges az evolúcióhoz: variáció (módosulás), szelekció (kiválasztódás) és öröklődés. Ha ezek az elemek megvannak, akkor az evolúciónak be kell következnie. Ez az, amit Daniel C. Dennett *evolúciós algoritmus*nak nevez. Ha megvan a különböző elemek folyamatos gazdagsága, ha egy elem egy időben létrehozott másolatainak száma változik az elem és a környezet tulajdonságainak interakciójától függően, ha az elemek rendelkeznek a képességgel, hogy másolatot készítsenek önmagukról, akkor a káosz-ból rendszer születik bármiféle tervezés szükségesége nélkül. Az egyetemes darwinizmust az ateizmus tudományával

szinonimként kezelő kritikusok nem veszik figyelembe, hogy ez az elmélet nem zárja ki egy külső „tudat” tervező munkájának lehetőségét, csak nem teszi azt szükségessé.

Most már tudjuk, hogy mi szükséges az evolúcióhoz, nézzük hát meg, hogy a mém pályázhat-e replikatori címre, be tudja-e tartani Darwin játékszabályait. Létezhet-e a mémek világában variáció, szelekció és öröklődés?

A variációra a legegyszerűbb példát találni, hisz mindennapjainkban is ezzel találkozunk. Ha hallunk egy jó történetet vagy pletykát, és azt továbbadjuk, akkor szinte biztos, hogy nem ugyanúgy fogjuk elmondani, ahogyan hallottuk. Ez azt jelenti, hogy a mémek továbbadásának folyamata korántsem tökéletes. Ahogy Malcolm Gladwell *Fordulópont* című könyvében leírja, a pletykák esetében is komoly módosulás lép fel minden egyes továbbadásnál. Bizonyos részletek kifakulnak, mások pedig az indokoltnál nagyobb jelentőséget kapnak. A továbbadó mindig hozzáad kicsit saját természetéből és kultúrájából (a memetikusok szerint: saját mémjei közül). Érdekes tény, hogy annak nincs közvetlen jelentősége, hogy az adott mém „igaz”-e, vagy sem. Egy tévhit ugyanolyan sikeresen elterjedhet, mint egy igaz hír, és egy igaz hír ugyanúgy eltűnhet a mémek süllyesztőjében, mint egy tévhit. Azokat a mémeket, melyeknek nincs igazságalapjuk, nevezi H. Nagy Péter faktoidoknak.³

A kiválasztódás vagy szelekció ebben a kontextusban azt jelenti, hogy vannak mémek, amelyek megragadják a figyelmünket, és vannak, amelyek nem. Hogy az előző példához térjek vissza, ha valaki elmesél nekem húsz viccet egymás után, akkor kizárt, hogy mindet megjegyezsem. Azok maradnak majd meg az emlékezetemben, amelyek érdekesebbek, viccesebbek, szokatlanabbak, tehát, csak néhány vicc választódik ki a többi közül, ők sikeresebbek.

Öröklődés (vagy retenció) az, amikor az anyuka megtanítja a fiának, hogy hogyan kell asztalt készíteni (vertikális átadás), vagy amikor én megtanítom egy ismerősömet tüzet rakni (horizontális átadás). Ezek alapján már mondhatjuk, hogy a mémek replikátorok, és minden kiinduló feltétel adott az evolúciós algoritmus beindulásához. Vizsgáljuk most meg, hogy mit is jelent a mémek esetében az, hogy tágabb értelemben vett utánzással terjednek.

A tágabb értelemben vett utánzás

A memetikusok, mint Susan Blackmore vagy Daniel Dennett azt mondják, hogy csakis az emberi faj fertőződött meg a kultúrával, tehát a mémekkel. Ez természetesen csak átvitt értelemben igaz, hiszen a mémek nem voltak kint valahol a levegőben, és az ember törzsfelfordése során egyszer csak megfertőződött velük, hanem az ember fejlődése egy szakaszában átlépett egy bizonyos küszöböt (Blackmore szerint nagyjából ötmillió éve), aminek következtében megszületett a második replikátor. Carl Sagan ugyan nem a memetikával foglalkozva, de hasonló következtetésre jutott: „A karbonkor-

3 Vö. H. NAGY Péter, *Adatok tánca*, Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2012, 83–125. (*Mémvihar* c. fejezet.)

4 Carl SAGAN, *Az Éden sárkányai*, ford. Szilágyi Tibor, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1990, 64.

5 Susan BLACKMORE, *A mémgépezet. Kulturális gének – a mémek*, ford. Greguss Ferenc, Magyar Könyvklub, Budapest, 2001, 85.

6 Uo., 88.

szak óta az élet történetének legnagyobb részét úgy jellemezhetjük, mint az agyagnak a gének fölötti fokozatos (de korántsem teljes) eluralkodását.”⁴ Ezt a küszöböt tekinti Blackmore az utánzás egy olyan fajtájának, ami humánspecifikus. Az ő gondolatait felhasználva tisztázom most ezt a kérdést.

Thorndike volt az első, aki definíciót adott az utánzásra, kifejtve, hogy az nem más, mint amikor úgy tanulunk meg egy cselekedetet, hogy látjuk azt valaki más által végrehajtva. Bár ez a meghatározás csak a vizuális benyomásokra korlátozódik, mégis hasznos segítség a *fertőzés*, a *társas tanulás* és a *valódi utánzás* megkülönböztetésében (itt most nem foglalkozom vele, de érdemes elolvasni Peyton H. Young hasonló témában íródott 2009-es cikkét). A fertőzést Blackmore itt abban az értelemben használja, hogy ha például valaki ásít, akkor az ásítása fertőző és mások is ásítani kezdenek, vagy ugyanilyen módon fertőző lehet a nevetés is. Itt nem zajlik igazi tanulás, ugyanis mi már alapból tudunk ásítani, és amikor valaki ásít, akkor nem tanuljuk meg a cselekedetet újra. Ez nem utánzás, ezért a memetikának nem kell vele foglalkoznia.

A társas tanulás olyan tanulás, ami egy másik ember (vagy állat) megfigyelése révén, vagy a vele való interakció során megy végbe. „Az utánzás a társas tanulás egyik formája, de vannak más, nem valódi utánzáson alapuló formák is.”⁵ Az ilyen nem valódi utánzások közé sorolja ő például, amikor Dél-Angliában a cinegék megtanulták felnyitni a tejesüvegek zárókorongját, és ez a viselkedés hamarosan az egész országban elterjedt. A csipkedés a cinegék természetes tulajdonsága, és miután egy másik madár látta a csipkedést és a feltépett zárókorongot, ő maga is nagyobb eséllyel szállt rá, ahol az így kinyert tej pozitív megerősítésként hatott. Ez azonban nem valódi utánzás, hiszen nem adódik át új viselkedésforma (hiszen alapból tudnak csipkedni, csak azt tanulták meg, hogy *mit* csipkedjenek). Számos példát hoz még a hangyahalászó és krumplit mosó majmoktól kezdve, a hangutánzó feketerigón át, a delfinek víz alatti utánzási képességéig, de mindet a társas tanulás egy alacsonyabb formájához sorolja be, és erre a következtetésre jut: „Az eredmény másolásnak látszik, pedig nem az, mert a második tanulónak újra kell alkotnia a viselkedésmódot.”⁶ Ezzel szemben az emberek szinte korlátok nélkül találhatnak ki új magatartásformákat, és másolhatják ezeket egymásról.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy Blackmore nem ad tökéletesen meggyőző bizonyítékot arra, hogy a valódi utánzás miért csak és kizárólag az emberi faj sajátja, és maga Dawkins is úgy beszél az állatok néhány viselkedéséről, mintha az valódi utánzással terjedne. Ennek az ellentmondásnak a kibogozása azonban e tanulmánynak nem célja, ugyanis ahhoz, hogy a mémek terjedésének kommunikációs vonatkozásait tárgyaljuk, elegendő azt tudnunk, hogy az emberek között jelen van az utánzásnak ez a magasabb rendű fajtája, függetlenül attól, hogy más állatoknál jelen van-e vagy nincs. Ami számunkra most fontos, az Blackmore ezen gondolata: „Amikor utánzunk valakit, akkor valami átadódik. Ez a »valami« aztán újra és újra

továbbadódhat, így kel önálló életre.”⁷ A „valami” alatt természetesen a mémet érti, és ahogyan a hipotézisemben megfogalmaztam, céloomul azt tűztem ki, hogy a végére járjak, hogy ez a „valami átadódik” jelenség a mémeknél minden esetben tekinthető-e kommunikációnak. Mielőtt azonban erre rátérnék, maradt még néhány fontos kérdés, melyet tisztáznunk kell a mémekkel kapcsolatban, például, hogy mi a mém és tulajdonképpen mekkora is egy mém?

Mi a mém, mi az alapegysége és hol „van” a mém?

Hadd idézzem vissza a már fentebb említett részt *Az önző gén*ből. „A mém lehet egy dallam, egy gondolat, egy jelszó, ruhadívat, edények készítésének vagy boltívek építésének módja.”⁸ Leggyakrabban, ha meg kell határozni, hogy mi a mém, ez a mondat kerül elő, pedig később maga Dawkins is visszalépett ettől a meghatározástól. De mi a probléma vele?

Ahhoz, hogy a definíció problémáját megértsük, két új fogalmat kell bevezetnünk: a *genotípust* és a *fenotípust*. Mindkét kifejezést a genetikából kölcsönözte Dawkins, hogy megkülönböztesse az *utasítást* az *eredménytől* (vagy *terméktől*). Susan Blackmore segítségével azt mondhatjuk, hogy a genotípus tartalmazza az utasításokat a fehérjék felépítésére, a fenotípus pedig a fejlődési folyamat eredménye, amely ugyan nagyban függ a kiindulási genotípustól, de a fejlődés folyamán hatnak rá például a környezeti tényezők is. Ha ezt átültetjük a mémek világába, akkor például a fejemben lévő dallam a genotípus és az, ahogyan én ezt korlátozott fütyülési képességeimmel előadom egy társaságban, az a fenotípus. Dawkins későbbi könyvében, *A hódító gén*ben szintén a zenét, az öltözködést említve ezt írja: „Mindezek az agy belsőjében rejtőző mémek külső, látható (hallható stb.) megnyilvánulásai, amelyek – miután más egyedek érzékszerveik útján felfogják őket – olyannyira beleivódhatnak befogadójuk agyába, hogy ott (nem feltétlenül tökéletes) másolatok alakulnak ki róluk.”⁹

Ha ezt már tudjuk, akkor érthető, hogy Alister McGrath miért kritizálja így Dawkins definícióját: „Ám a Dawkins által *Az önző gén*ben megemlített összes példa a »mémekre« ezeknek az utasításoknak az *eredménye*, nem pedig maguk az utasítások.”¹⁰ Az a probléma, amire McGrath rávilágít ezzel a kritikával, a „lamarckizmus”. Sokan azon az alapon vetik el élből a memetikát, hogy a biológiai evolúció nem lamarcki utat követ, ellentétben a kulturális evolúcióval, éppen ezért bármiféle analógia a gén és a mém között valótlan, aminek következtében a mémelmélet is megdől.

Lamarck azt állította, hogy az életünk során megtanult dolgokat továbbadhatjuk utódainknak. Ez a szerzett tulajdonságok átörökítése. Bár ezt az ő idejében még nem tudhatták, de az örökítésnek ez a módja lehetetlen a biológiai evolúcióban, egyszerűen az öröklődési mechanizmus milyensége miatt.

Ez azt jelenti, hogy ha valaki az én fütyülésemet hallgatva megtanulja a dallamot, akkor nem a dallam-mém genotípusát (az én fejem-

7 Uo., 29.

8 DAWKINS, I. m., 242.

9 Richard DAWKINS, *A hódító gén*, ford. ifj. Vitray Tamás, Gondolat Kiadó, Budapest, 1989, 159.

10 Alister McGRATH, *Dawkins Istene. Gének, mémek és az élet értelme*, ford. Both Előd, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2008, 152.

11 DAWKINS, *I. m.*,
162.

12 *Uo.*, 158.

ben elraktározott példányát), hanem a fenotípusát utánozta le a szerzett tulajdonságaival együtt (amelyek például az én fütyülésem tökéletlenségéből származnak). El kell ismernünk, hogy ez kétségtelenül lamarcki útja az öröklődésnek.

De mi van akkor, ha én a dallamot lekottázom, és a kottát odaadom a barátomnak, aki megtanulja és odaadja az ő barátjának, aki szintén megtanulja, és amikor már húsz ember ismeri a dallamot, találkozunk, hogy gyakoroljuk? Nagyon valószínű, hogy mindegyikünk fütyülése különbözni fog egy kicsit, de a fejünkben benne lévő dallam ugyanaz lesz. Ez azt jelenti, hogy a kottának köszönhetően a genotípust tudtam továbbadni, ami viszont nem lamarcki út. Hogy tudjuk ezt az érdekes ellentétet feloldani?

A *hódító gén*ben aztán Dawkins tesz még egy lépést hátrafelé saját eredeti mém meghatározásától, amikor ezt írja: „A mémek eleghedhetnek is egymással bizonyos mértékig, ami a génekkel – ebben az értelemben – nem fordul elő. [...] A weismanni felfogás a mémekre vonatkoztatva kevésbé merev, mint a gének esetében: elképzelhetők »lamarcki« oksági nyilak is, amelyek a fenotípus felől a replikátor irányába mutatnak. Mindeme különbségek elegendők lehetnek ahhoz, hogy minden párhuzam a genetikai természetes szelekcióval haszontalan, sőt határozottan félrevezető legyen.”¹¹ Ez a látványos, és kritikusaiban bizonyosan nagy meglepettséget okozó visszavonulás azonban nem lehetetleníti el a memetikát. Dawkins csupán visszatér a memetika alapelveihez, miszerint a gén is és a mém is replikátor (megfelelnek Darwin három feltételének), de minden más szempontból különbözhetnek. Blackmore szerint maga a kérdés, hogy a kulturális evolúció a lamarcki utat követi-e, felesleges, ugyanis ennek jelentősége igazából az ivarosán szaporodó fajknál van.

Végeredményben tehát elmondhatjuk, hogy ha mégis feltesszük a kérdést, hogy lamarcki utat követ-e a kulturális evolúció, akkor azt a választ kapjuk, hogy igen, ezt az utat is követi. Mint azonban láttuk, ez nem jelent problémát, mivel a mém–gén analógiát nem szabad azon a ponton túl túlságosan szigorúan venni, hogy mindkettő replikátor.

A fejezet címének első fele megválaszoltnak látszik: Dawkins szerint tehát a mém a fejemben rejlő genotípus, pontosabban: „A mémet az agy információtartalmának egységnyi részeként kell fel fogunk.”¹² Ennél viszont még mindig kielégítőbb megfogalmazásnak tartom Blackmore korábban idézett gondolatát, miszerint minden mém, ami egy agyból a másikba adódik át valódi utánpótlással.

A mém alapegységének kérdése meglehetősen zavarba ejtő lehet az ezzel foglalkozó gondolkodóknak, ugyanis nem tudnak rá választ adni. Senki nem tudja megmondani, hogy egy mém ekkora, és kész. Egy zenei fesztivál minden zeneszáma egybevéve túl sok, hogy egyetlen mém legyen (persze a zenei fesztivál maga lehet egy mém), de egyetlen hangjegy meg túl kevés. A könyvtárakban található több százezer oldalnyi szöveg túl sok, de egyetlen betű túl kevés. Daniel C. Dennett *Darwin veszélyes ideája* című könyvében

igen elegáns megoldást kínál: a mém alapegységei azok a legkisebb elemek, amelyek önmagukat megbízhatóan és termékenyen másolják. A zseniális *Galaxis útikalauz stopposoknak* határozottan tekinthető egy mémnek, de néhány rövidebb, sokszor idézett rész belőle képes a „saját lábán” is megállni, ezért azokat is lehet mémnek nevezni. Egy szimfónia egészben is egy mém, de ha van benne egy néhány hangjegyből álló dallam, ami utána megragad a fejünkben, akkor az is egy mém, hiszen képes volt önmagát megbízhatóan lemásolni. Az viszont már egy sokkal fogósabb kérdés, hogy hol „van” a mém.

A memetikusok sem igazán tudnak megegyezni abban, hogy hol tárolódik a mém. A két fő nézőpont a következő két idézettel mutatható be a legjobban. Dawkins szerint: „A mém határozott struktúrával rendelkezik, amelynek fizikai mibenléte az információtárolás módjától függ. Ha az agy az információkat szinaptikus kapcsolatok bizonyos mintázatában őrzi meg, a mém elvileg mikroszkóp alatt is látható, mégpedig a szinaptikus szerkezetek meghatározott mintázata alakjában. Ha az agy »szétosztott« formában tárolja az információkat, a mémet nem lehetjük meg mikroszkópos metszeten, de én ez esetben is amondó vagyok, hogy a mémet az agyban fizikailag is jelen levő tényezőként fogjuk fel.”¹³

Ezzel szemben Dennett, hivatásához híven, egy fokkal filozofikusabban ragadja meg a kérdést. „Elképednénk, ha azt kellene felfedeznünk, hogy az az agysejtegyüttes, mely Benjamin Franklin agyában a bifokális szemüveg eredeti mémjét tárolta, ugyanaz vagy legalábbis nagyon hasonló volt ahhoz az agysejtegyütteshez, amelyről manapság van szó, amikor a gyerekek Ázsiában, Afrikában vagy Európában először tanulnak erről a szemüvegről az olvasás, a televízió útján vagy úgy, hogy megpillantják szüleik orrán. Ez az eszmefuttatás azt a tényt teszi életszerűvé, hogy ami a kulturális evolúcióban őrződik és átadódik, az a közeg- és nyelvsemleges értelemben vett *információ*. Ennélfogva a mém elsődlegesen *szemantikai*, nem pedig *szintaktikai* osztályozás, mely közvetlenül megfigyelhető lenne egy »agynyelvben« vagy a természetes nyelvben.”¹⁴ A harmadik neves mémkutató, Blackmore is Dawkins véleményén van, miszerint valahol az agyban van a mém, de ő is leírja, hogy még túlságosan keveset tudunk az agy információtároló mechanizmusairól ahhoz, hogy e kérdést tisztázni tudjuk.

Dennettnek igazat adok abban, hogy valószínűtlen, ha az én fejemben megtalálnák a *Szózat* mém „agysejtegyüttesét”, akkor ugyanez az „agysejtegyüttes” (vagy mintázat) megtalálható lenne minden e költeményt ismerő egyén agyában. Viszont az ő magyarázata túlságosan messzire helyezi a mémet a fizikai valóságtól, és elvonttá teszi. Véleményem szerint a megoldáshoz közelebb kerülhetünk, ha a neurológia és a memóriakutatás előrehaladtával pontosabban fogjuk érteni, hogyan tárolja az agy az információt.

13 *Uo.*, 158–159.

14 Daniel C. DENNETT, *Darwin veszélyes ideája*, ford. Kampis György és Kavetzky Péter, Typotex Kiadó, Budapest, 2008, 381.

A sikeres mém receptje

Dawkins a sikeres mém „receptjét” úgy határozza meg, hogy egy ilyen mémnek (a génekhez hasonlóan) kitűnő *másolási megbízhatósággal*, hosszú *élettartammal* és jó *termékenységgel* kell rendelkeznie. Az első tulajdonság arra utal, hogy egy mém sikerebb, ha könnyebben lemásolható, ha minél kevesebb másolási hibával képes terjedni. Ha túl nagymértékű mutáció lép fel minden egyes mém-generációban, akkor az eredeti mém hamar teljesen eltűnhet, és így aligha nevezhetnénk sikeresnek. Az élettartam arra utal, hogy a mémet vagy sokáig megőrizzük az emlékezetünkben, vagy valamilyen külső formában sokáig elérhető, például egy szobor-mém élettartama egy cetlire írt üzenet-mémével szemben. A jó termékenység azt jelenti, hogy a memről könnyen készülnek másolatok, és így saját magának sok példányát tudja elterjeszteni a mémállományban.

Folytatjuk

Gömbös Gyula Gauguin műtermében, 2010



HEGEDÚS NORBERT

Időtlen történetek

A narrativitás mint a nyelvi kommunikáció szervezőelve
Neil Gaiman Amerikai istenek c. regényében

A történetek nagyjából egyidősek magával az emberiséggel. A mesék, mítoszok, mondák végigkísértek minket a történelem során, és valószínű, hogy az idők végezetéig velünk maradnak. Az embernek szüksége van a történetekre. A segítségükkel gondolkodunk, értelmezünk, kommunikálunk. Nem véletlen, hogy a kortárs irodalom számos esetben reflektál erre a jelenségre.

Jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy megvizsgálja Neil Gaiman *Amerikai istenek* című regényében azokat az elemeket, amelyek a történetekről, a történetek meséléséről szólnak. A regénynek van ugyanis egy nagyon fontos jelentésbeli vonulata, ami a fent említett jelenséggel foglalkozik. A művet értelmezhetjük tehát úgy is, mint egy olyan történetet, amely a történetek meséléséről szól. A történet pedig „tárgynak számít, s egy kommunikáció alanya: a történetnek van adományozója, és van a történetnek címzettje [...], nincs történet narrátor és hallgató (vagy olvasó) nélkül”.¹ Az *Amerikai istenek* nemcsak azt mutatja be, hogy milyen fontos szerepe van a történetek mesélésének a kommunikáció szempontjából, de azt is, hogy milyen félreértések keletkezhetnek e folyamat során. Hiszen a történetek anyaga maga a nyelv, ez pedig – jól tudjuk – nem minden esetben viselkedik engedelmes eszközként. A szöveget Jorge Luis Borges, Roland Barthes, Hayden White és Umberto Eco elméleti művei alapján próbáljuk megközelíteni, abban a reményben, hogy az *Amerikai istenek* ilyen jellegű elemzése nemcsak a történetek kommunikációban játszott szerepére világít rá, hanem a regény recepciójához is érdemi megállapításokkal tud hozzájárulni.

1 Roland BARTHES, *Bevezetés a történetek strukturális elemzésébe* = BÓKAY Antal – VILCSEK Béla szerk. *A modern irodalomtudomány kialakulása. Szöveggyűjtemény*, Osiris, Budapest, 2001, 540.

Neil Gaiman művészete

Neil Gaiman az 1990-es évektől kezdve számos jelentékeny művel öregbítette a hírnevét. A 2001-ben megjelent *Amerikai istenek* című regény a szerző egyik legjelentősebb műve, amely elnyerte a Hugo, Locus- és Bram Stoker-díjakat. Gaiman életműve igen szerteágazó, írt már gyermekmeséket, horrort, fantasyt, science fictiont, képregényeket, forgatókönyvet stb. Első ránézésre ezek a műfajok meglehetősen távol állnak egymástól, de egy alaposabb vizsgálódás után észrevehetjük, hogy bizonyos fogalmak és kódok rendszerbe szervezik, és



2 Neil GAIMAN,
*Bevezető = Uő.,
Tükör és füst,*
Beneficium,
Budapest, 1999, 15.

3 Neil GAIMAN,
*Gondolatok a mítoszokról = Uő., Tükör
és füst,* 343.

4 Uo., 343.

5 Uo., 344.

6 GAIMAN, *Bevezető
= Tükör és füst,* 15.

megközelíthetővé teszik ezt a sokszínű korpuszt. Ezek egyike a „történet” s az ezzel szorosan összefüggő „mítosz” és „mesélés” fogalmak.

Bár a kortárs irodalomtudomány nem minden esetben tartja fontosnak a szerzői önkomentár bevonását az értelmezési folyamatba, jelen esetben talán indokolt kivételt tennünk. Neil Gaiman ugyanis számos esetben látja el megjegyzésekkel a saját műveit, sokszor utal a művek keletkezésének történetére, az esetleges recepciós kérdésekre is stb. Mindkét novelláskötete tartalmaz pl. egy *Bevezetőt*, amelyben röviden elmondja minden novella keletkezéstörténetét (milyen felkérésre íródott, milyen körülmények között stb.). Ezek a szövegek nem válnak el élesen magától az irodalmi szövegtől. (Mindkét novelláskötet *Bevezetőjében* egy novellát találunk elrejtve. A *Tükör és füst* esetében ez *A nászajándék*, a *Törékeny holmik* esetében *A térképkészítő* címet viseli.) Így a szerzői kommentár és az irodalmi szöveg összeolvad, s egymást magyarázó, egymás jelentését kiegészítő létezőkként jelennek meg. A szerző részéről a paratextuális elemek ilyen bevonása a fikcióba nyilván nem véletlen. A jelenség egy olyan szerzői attitűdöt körvonalaz, amely szerint a történetekhez szorosan hozzátartozik az, hogy milyen körülmények között születtek (fontos, hogy maguknak a történeteknek is van történetük). Azt, hogy nem egy marginális jelenségről van szó, bizonyítja az is, hogy Gaiman művei a szöveg szintjén is reflektálnak a fent említett jelenségre, a szerző több novellája lényegében a történetek meséléséről szól (pl. *Október a székben*).

Neil Gaiman a történeteket tükörkhöz hasonlítja, amelyek segítségével „elmagyarázzuk magunknak, hogyan működik a világ és hogyan nem”.² Éppen ezért, saját bevallása szerint³ sokszor ír csak azért egy adott dologról, hogy kialakítsa vele kapcsolatban a véleményét. Az *Amerikai istenek* számára „egyfajta kísérlet [...], hogy letűzzem a mítoszokat – a modern mítoszokat és a régi mítoszokat együtt arra a hatalmas és zavarba ejtő vászonra, ami nem más, mint az észak amerikai kontinens”.⁴ Ez a történet azokról az istenekről szól, „akiket az emberek hoztak magukkal, távoli földekről; azokról az új istenekről szól, az autóbaleset, a telefon és a People Magazine isteneiről, az Internet és a repülőgép, a főút és a halottasház isteneiről; azokról az elfeledett istenekről szól, akik már az emberek előtt itt voltak, a Bölény és a Vándorgalamb isteneiről, istenekről, akik alszanak, elfeledve”.⁵ Egy olyan attitűd fogalmazódik itt meg, amely a történetek szövése/olvasása által próbál értelmet adni annak az olykor kaotikus világnak, amely körülvesz bennünket. (A történetek mindennapi gondolkodásban betöltött szerepére később még visszatérünk.)

Persze Gaiman tudatában van annak, hogy a történetek nem mindig igazak. Nem véletlenül hasonlítja őket a tükörkhöz. Hiszen azok – amellet, hogy a valóságot is visszatükrözik – sokáig az illúziókelés fő segédeszközei is voltak. „A tükörök csodálatos dolgok. Úgy tűnik, az igazat mondják, az életet vetítik vissza ránk; de egy megfelelőképpen elhelyezett tükör olyan meggyőzően képes hazudni, hogy azt hisszük, valami eltűnt, ott sem volt.”⁶ Az igazságérték tehát

nem a mesélés leglényegesebb eleme, sokkal fontosabb magának a mesélésnek, a kommunikációnak a folyamata. Fontos, hogy a régi történetek ne merüljenek feledésbe, fontos, hogy a mítoszokat újra és újra elmeséljük. Hogy ezen folyamat során maguk a történetek is változásokon mennek keresztül? Ez természetes: „meg kell értenünk, hogy még az elveszett és elfeledett mítoszok is komposztként funkcionálnak, amiben történetek szöknek szárba.”⁷

Ez a nézőpont, amely a történeteket egyfajta organikus létezőként fogja fel, amelyek az idő folyamán az emberi társadalommal együtt változnak – amely szerint minden kornak újra el kell mesélnie és meg kell teremtenie a saját történeteit –, leírható a posztmodern újraírás fogalmával is. Gaiman ezt a folyamatot a komposztálás segítségével ábrázolja: „Minden mítosz komposzt. Vallásokként kezdik, a legmélyebben gyökerezőkként minden hiedelmek avagy (ha ez a szó nem találatnáknak megfelelőnek) minden hitek közül – vagy éppen történetekként, amik növekedésük közben vallásokká forrtak össze. [...] És aztán, ahogy a vallások elavulnak, vagy ahogy a történetek megszűnnek szó szerinti igazságnak látszani, mítoszokká válnak. És a mítoszok sárrá komposztálódnak, termékeny földdé más történetek és mesék számára, amik aztán vadvirágokként pompáznak.”⁸ Tudatában vagyunk annak, hogy egyik szerző sem kitüntetett értelmezője a saját műveinek, de a fenti idézet mégis megvilágító erejű, mert ad egy kulcsot Gaiman írásainak megértéséhez. A fenti koncepció ugyanis visszaköszön a műveiben: számos elbeszélésében régi történeteket elevenít fel, aktualizálja azok jelentését, olykor teljesen újraírva őket. Ilyen pl. a *Hó, tükör, almák* c. novella, amely *Hófehérke és a hét törpe* meséjét mondja el, egészen egyedi megvilágításban. Gaiman ugyanis a mostoha szempontjából mondja el a történetet, míg Hófehérkét szörnyetegként ábrázolja, aki rettegésben tartja a környezetét. A gyermekeknek szóló mesét a horror felől értelmezi újra, így a novella nemcsak a klasszikus történetet, hanem a vámpírhorrorokat is intertextusként kezeli.⁹ Az újraírás olyan kérdéseket tesz fel, mint „»Miféle herceg az, aki rátalál egy üvegkoporsóba fektetett lány halott testére, aztán bejelenti, hogy szerelmes, és visszaviszi a tetemet a kastélyba?«, és ha már itt tartunk: »Miféle lánynak van olyan fehér bőre, mint a hó, olyan fekete haja, mint a szén, olyan vörös ajkai, mint a vér; miért tud oly hosszú ideig feküdni, mint a halott?«”¹⁰

Az effajta újraírások nemcsak a történetekről és azok különböző verzióiról szólnak, hanem legalább annyira szólnak rólunk, olvasókról is (illetve magáról az értelmezés folyamatáról). Hiszen egy adott történet aktualizációja, ill. annak mikéntje (miben különbözik az eredetétől, miben ugyanolyan) sokat elmondhat az adott korról, amelyben született. Umberto Eco írja a *Nyitott mű poétikájában*: „ha a művészi formák nem tekinthetők is a tudományos ismeret helyettesítőinek, ismeretelméleti metaforáknak annál inkább. Ami annyit jelent, hogy a művészi formák strukturálódási módja minden században tükrözi azt a módot (hasonlóság, metaforizálás, vagyis a fogalom figuratív

7 GAIMAN, *Gondolatok a mítoszokról = Tükör és füst*, 341.

8 Uo., 336.

9 Vö. „a retrospektív elbeszélés (a mostoha már sül a kemencében) olyan műfajközi diskurzusba helyezi az eseményeket, mely például a horror- vagy vámpírtörténetek beszivárgásaitól sem mentes.” H. NAGY Péter, *Gaiman Lovecraft-újraírásai = Uő., Féregjáratok*, NAP Kiadó, Dunaszerdahely, 2005, 87.

10 GAIMAN, *Gondolatok a mítoszokról = Tükör és füst*, 343.

11 Umberto Eco, *A nyitott mű poétikája* = Uő., *Nyitott mű*, Európa, Budapest, 2006, 92.

12 Jorge Luis BORGES, *Az olvasó babonás etikája* = Uő., *Az örökkévalóság története. Esszék*, Európa, Budapest, 2009, 36.

13 Más néven Wotan vagy Odin.

14 „Ez a hang egy elbeszélői stratégiában nyilvánul meg, utasítások sorozatában, amelyeket fokozatosan kapunk meg, és amelyeket követnünk kell, ha úgy döntünk, hogy mintaolvasók leszünk.” Umberto Eco, *Hat séta a fikció erdejében*, Európa, Budapest, 2007, 26.

kifejezése révén), ahogyan az adott kor tudománya, vagy általában vett kultúrája látja a valóságot.”¹¹

Még egy dolgot meg kell említenünk, ez pedig Gaiman történetek erejébe vetett hite. Nem véletlen, hogy írásaiban a régi mítoszokat és meséket eleveníti fel. Ezek a történetek ugyanis kiállták az idő próbáját, van bennük valami, ami időtől, korszaktól függetlenül képes megszólítani az embereket, képes valamiféle hatást kiváltani az olvasókból. *Az olvasó babonás etikája* c. írásában Borges a *Don Quijote* példáján mutatja be: a stílusbravúroknál maradandóbb a jól megírt történet. „Gógora verseiben egyetlen sort sem lehet büntetlenül megváltoztatni [...]; bezzeg a *Don Quijote* posztumusz csatákat nyer a fordítói ellen, s túlél minden gondatlan kiadást.”¹² A mítoszok ereje épp abban rejlik, hogy igencsak ellenállóak a változtatásokkal szemben. A *Hó, tükör, almák* című novella épp annak köszönheti kivételes erejét, hogy bár Gaiman az újraírás során műfajközi diskurzusba helyezte és a horror felől aktualizálta a művet, a sorok között mégis felismerhető az eredeti (?) mese. Az újraírás szembemegy az olvasói elvárásokkal, és szándékosan játssza ki a műfaji kliséket egymás ellen, de eközben az olvasó előtt folyamatosan ott van a klasszikus történet is. (Hiszen a meghökkenetés, a normától való eltérés feltételez egy eredetit – ez lenne a *Hófeherke és a hét törpe* klasszikus meséje.) Az esztétikai hatás nagyban függ ettől az oszcilláló mozgástól. Hasonló játékot figyelhetünk meg az *Amerikai istenekben* is.

Istenek Amerikája

Az *Amerikai istenek* Neil Gaiman eddigi legnagyobb lélegzetű műve. A regény alapvetése, hogy az istenek valódiak, és az emberek között élnek. A kontinensen jelen van minden egyes isten, akit az ott élők valaha is tiszteltek, legyenek azok őslakosok, vagy bevándorlók. Ennek megfelelően egy meglehetősen színes panteon rajzolódik ki az olvasó szeme előtt, melyben az egyiptomi, görög, szláv és norvég mitológia alakjai egyaránt megtalálhatóak. Az ősi istenek ideje viszont lejárt, egyre kevesebben tisztelik őket, és új istenek vannak felemelkedőben: az autópályák, a televízió, az internet istenei. Az ősi istenek végső elkeseredésükben Szerda¹³ vezetésével csatára készülnek – egy csatára, melynek tétje Amerika lelke. Ebbe a háborúba csöppen bele a regény főszereplője, Árnyék, aki még maga sem tudja, milyen fontos szerep vár rá az elkövetkezőkben.

Röviden ez a regény alapszituációja. A különböző mitológiai alakok szerepeltetése bőséges lehetőséget ad a mintaszerzőnek¹⁴ arra, hogy az előbbieken vázolt aktualizáló/olvasói elvárásokat kisiklató játékot játssza. A valós mitológiai alakok mellett számos kitalált isten is szerepel a történetben (pl. az afrikai pókisten, Anansi), akik természetesen szervesen illeszkednek a fent vázolt kavalkádba.

A történet elbeszélője egy egyes szám harmadik személyű mindentudó narrátor. A regény cselekménye lineárisan halad előre, ezt az elbeszélésmódot néhol rövid, novellaszerű történetek szakítják

meg, amelyek nem illeszkednek közvetlenül az elbeszélés sodrába, viszont kiegészítő információkkal látják el azt. A regény négy részre osztható (*Árnyékok, Menedék, A vihar pillanata, Epilógus – Mit titkolnak a halottak?*), ezek húsz fejezetre bomlanak. Maga a cselekmény Mike Ainsel (Árnyék) történetére fókuszál, kivéve az említett flashback-szerű betéteket.

A regényben fontos szerepet kap a történetek mesélésének kérdése, tehát a mű tematizálja önnön megalkotottságát is – ezáltal hozva játékba a narráció és a történetek szerepének kérdését a kommunikációban. Korábban már röviden értekeztünk a történetek erejéről, de nem valószínű, hogy sikerült kielégítő választ adnunk a miértre. Miben rejlik a történetek ereje? Talán abban, hogy megkerülhetetlenek. Roland Barthes írja: „A történet jelen van minden időben, minden helyen, minden társadalomban; [...] nincs és soha nem is létezett egyetlen nép sem történet nélkül.”¹⁵ De a történet nemcsak társadalmi jelenség, hanem legalább annyira egyéni jelenség is: egyes pszichológusok (pl. Jerome Bruner) állítják, hogy minden egyes élményünket történetek formájában dolgozzuk fel, a történetek jelentik a vázat, amire a különálló eseményeket felfűzzük.¹⁶ Ez a narratív tevékenység szorosan meghatározza az életünket. Egyrészt létfontosságú, hiszen ahhoz, hogy élni tudjunk az életünket, bízunk kell az előzetesen adott történetekben.¹⁷ Másrészt ez a beidegződés félreértésekhez, tévedésekhez is vezethet. Umberto Eco a *Hat séta a fikció erdejében* c. mű ötödik fejezetében felidézi a Superb nevű brit tengeralattjáró különös esetét.¹⁸ A történet röviden annyi, hogy a Falkland-szigeteki háború előtt egy argentin lap arról cikkezett, hogy a britek a térségbe vezényeltek egy atommeghajtású tengeralattjárót. A lap ezzel elindított egy lavinát – rövidesen cikkek tömege jelent meg a Superbról, mindenki erről beszélt, sőt egyesek látni is vélték. A dolog csak azért volt érdekes, mert a Superb nevű tengeralattjáró a kérdéses időszakban még csak el sem hagyta a nagy-britanniai kikötőt. Eco szerint ennek a történetnek két fontos tanulsága van. „Először is megmutatja, mennyire hajlamosak vagyunk narrációs eszközökkel adni formát az életnek [...]. Másodszer tanúsítja a létezőre vonatkozó előfeltevések erejét.”¹⁹ Mivel a tengeralattjáró egy érdekes „regényhős” volt, ill. az újságok adottnak vették a létezését, a történet önálló életre kelt: mindenki azon igyekezett, hogy megpillantsa a Superbet.

A kollektív emlékezet által ránk hagyományozott emlékek meghatározzák a létünket (természetesen az egyéni emlékezettel együtt). Ez olykor negatívan is befolyásolhatja az értékítéletünket, de távolról sem kell emiatt szomorkodnunk. Hiszen általa megízlelhetjük a halhatatlanságot. „Amikor részesevünk a kollektív emlékezetből (az öregek meséi vagy könyvek révén), olyanok vagyunk, mint Borges, aki a mágikus Alefet nézi – a pontot, amelyben benne van az egész világegyetem: életünk folyamán bizonyos értelemben együtt vacoghatunk Napóleonnal a Szent Ilonán átsöprő hideg szélben, örvendezhetünk V. Henrikkel az azincourt-i győzelemnek, szenvedhetünk

15 Roland BARTHES, *Bevezetés a történetek strukturális elemzésébe* = BÓKAY – VILCSÉK szerk. *A modern irodalomtudomány kialakulása*, 527.

16 Vö. Umberto Eco, *I. m.*, 186.

17 „Elfogadunk egy történetet, amelyet őseink igazként hagyományoztak ránk, még ha ezeket az ősoket tudósoknak hívjuk is.” *Uo.*, 187.

18 *Uo.*, 139–142.

19 *Uo.*, 142.

20 Uo., 188.

21 Neil GAIMAN,
Amerikai istenek,
Szukits, Szeged,
2003, 126.

22 *Mitológiai enciklopedia*, szerk.
Pierre VALLAS,
Saxum, Budapest,
2007, 160.

23 Uo., 162.

24 Vö. „Nézzén csak Ibiszre meg rám – mondta (Jacquel). – Néhány év múlva kikopunk az üzletből. Tettünk félre pénzt a szűkös időkre, de jó ideje már szűkös időket élünk, és minden év egyre szűkösebb lesz.”
GAIMAN, *I. m.*, 134.

25 Uo., 146.

26 Uo., 146.

27 A szöveg eszményi olvasója, „akinek az együttműködésére a szöveg nem csupán eleve számít, de igyekszik azt meg is teremteni.”
Eco, *I. m.*, 16.

Caesaral Brutus árulása miatt.”²⁰ Ebben rejlik a fikció igazi ereje. A történetek meghatározzák az életünket, olykor pozitívan, olykor negatív előjellel, de egy kétségtelen: erejük, az van.

Az egyiptomi írrok

Mivel jelen tanulmány a történetek mesélése felől közelít a regényhez, a továbbiakban egy mellékes(nek tűnő) szereplőt emelünk ki, és az ő funkcióját vizsgáljuk meg részletesebben.

Árnyék Cairo városában találkozik Ibis és Jacquel urakkal, akik egy családi vállalkozást vezetnek – halott emberek bebalzsamozásával és temetésekkel foglalkoznak. Árnyék egy ideig náluk lakik, és cserébe segít nekik a munkában. Ibis így mutatkozik be: „Az üzlettársamnak az Úr hatalmat adott a holtak felett, mint ahogy engem felruházott a szavak ismeretével. A szavak remek dolgok. Tudja, meséket írok. Semmi irodalmi elhivatottság. Pusztán a saját szórakoztatásomra. Emberi sorsokat írok meg.”²¹ Nyilvánvaló, hogy Ibis és Jacquel urak mögött a két óegyiptomi istent, Thotot és Anubiszt kell felfedeznünk. Mostani neveik metonimikus átvitellettel keletkeztek: Thot szent állata az íbiszmadár, Anubiszé a sakál.

Az ósi mitológiákban Anubiszt „általában fekete sakálnak vagy magas, vékony sakálfejű férfinak ábrázolják. [...] Számptalan képen látható, ahogy a múmia fölé hajol, balzsamozás közben vagy azt követően. Miután előkészítette a testet, kézen fogja a holtat, elvezeti a legfőbb bíró elé és részt vesz a szív megmérésében.”²² Ezzel szemben Thot „az intelligencia és a beszéd megtestesülése, ő találta fel az írást, a nyelvet és minden tudományt, ő a védnöke az írrokoknak, ő írja a törvényeket, vezeti a számadásokat, ő iktatja törvénybe az új fáraó nevét.”²³ Az *Amerikai istenek* lapjain a két isten lényegében megtartotta a funkcióját, de már csak régi hatalmuk töredékével rendelkeznek. A szöveg alapján öregnek és gyengének tűnnek, akik egy ütöttkopott házban laknak és már csak a régi emlékek tartják őket életben.²⁴ Még a külső attribútumaikban is a totemállataikra hasonlítanak: Ibisz paszulykaróra emlékeztető, aranykeretes szemüveget viselő magas férfinak írja le Árnyék. Egy másik alkalommal Ibis „falra vetülő árnyéka megnyúlt, olyan volt, mint egy nagy madár, és amikor Árnyék még több whiskyt ivott, úgy tűnt neki, mintha egy hatalmas vízimadár hosszú, kampós csőrű fejét látná”.²⁵ Sehol nincs leírva, hogy Árnyék két istennel iszogatna aznap este, de az elejtett megjegyzésekből, Ibis és Jacquel kinézetéből, ill. néhány különös jelenségből (Ibis árnyékának változása, Jacquel „úgy morgott, mint egy hatalmas kutya”²⁶) arra következtethetünk, hogy mégis így történt.

Ez persze első olvasásra eléggé hihetetlennek tűnik, de eddigre már a mintaszerző elég ilyen fantasztikus elemet adagolt ahhoz, hogy ne kapjuk fel a fejünket egy ilyen fejleményen sem. Az *Amerikai istenek* mintaolvasójának²⁷ egyszerűen meg kell szoknia, hogy az elbeszélés folyamán bármikor mitológiai alakokkal találkozhat, akik a megjelenésükkel felülírják a valóság törvényeit. Árnyék az utazása

során gyakorlatilag azzal szembesül, hogy az általa megismert világ mellett egy másik is létezik, ami lépten-nyomon betolakodik a mi megszokott világunkba – ez egy klasszikus dark fantasy klisé. Az istenek bemutatásakor Gaiman ugyanazt a technikát alkalmazza, mint a Lovecraft-újrairásoknál, „a differenciák adagolását identitást biztosító effektusokkal vegyíti”.²⁸ Az Ibis név megidézi az óegyiptomi istent. Ugyanakkor a férfi megjelenése és életmódja (öreg, gyenge és egy ódon házban és egy amerikai kisvárosban él) meglehetősen elüt attól, amit Thotról tudunk. A beszéde, a gesztusai, a tudása azonban folyamatosan arra utalnak, hogy nem egy egyszerű emberről van szó.

Ibis úr ugyanis olyan tudás birtokosaként jelenik meg előttünk, amely tudásra emberi halandó nem nagyon tehet szert. Ismeretes, hogy az óegyiptomi mitológiában az elhunytak az isteni törvényszék előtt kellett számot adnia arról, hogy életében betartotta-e az isteni törvényeket. A szívét egy mérlegre tették, melynek másik tányójában egy struccotoll volt. Ha a szív nehezebbnek bizonyult, mint a toll, az elhunyt hazudott, és lelkét átadták a Halottfalónak. A mérést Thot ellenőrizte, és ő volt az, aki lejegyezte az ítélet eredményét.²⁹ Thot, vagyis Ibis úr ennek megfelelően ismeri mindenki történetét, hiszen csak eme tudás birtokában képes megítélni, hogy az elhunyt igazat mondott-e vagy sem. (A tizenhatodik fejezetben egyébként Árnyék szívét is megméri.) De mi történik, ha Thot úgy dönt, leírja ezeket a történeteket?

Ezzel a gondolattal játszik el a regény, Ibis úr ugyanis – ahogy már a bemutatkozáskor jelezte Árnyéknak – történeteket, emberi sorsokat ír meg. Ami különösen érdekessé teszi az írásait, hogy írás közben szerzői önkomentárral látja el a keletkező szöveget. A regényben így megkettőződik az írás/olvasás folyamata.

Már korábban említettük, hogy a regény lineáris elbeszélését olykor rövid, flashback-szerű elbeszélések szakítják meg. Eleinte nem tudhatjuk, ki beszél ezekben a részekben, ill. gondolhatjuk azt is, hogy a regény fősodrában nyilatkozó mindentudó narrátor beszél itt is. Ezek közül a rövid, közbeszúrt történetek közül néhány az „Akik Amerikába jöttek” címet viseli, s ezek közül kettő nyilvánvalóvá teszi, hogy Ibis úr írta őket: „Amit igazán fontos megérteni az amerikai történelemmel kapcsolatban – írta Ibis úr bőrkötéses naplójába –, az, hogy az egész kitaláció, vázlagszerűen leegyszerűsített történet gyermekek számára, vagy azoknak, akik hamar elunják magukat.”³⁰ Vagy: „Volt egyszer egy lány, akit eladott a nagybátyja, írta Ibis úr tökéletesen gömbölyödő betűkkel.”³¹ A dőlt betűvel írt részek nemcsak azt tudatják velünk, hogy ki írja a szöveget, de utalnak az írás körülményére is. Emellett felhívják a figyelmünket a mediális közvetítettségre is. Ibis úr nemcsak az írás folyamatára reflektál, de elmélkedik a történetek funkcióin is: „A kitalált történetek segítségével beléphetünk [...] a fejekbe, [...] és más szemén keresztül nézhetjük a világot. És megállunk a mesében, mielőtt meghalnánk, vagy nem is mi halunk meg, mert nekünk nem esik bántódásunk, aztán lapozunk vagy becsukjuk a könyvet a mesén túli világban, és éljük tovább a saját életünket.”³² Ibis elbeszéléseiben kicsinyítő

28 H. NAGY, *I. m.*, 93.

29 Vö. VALLAS, *I. m.*, 167.

30 GAIMAN, *I. m.*, 63. Kiemelés az eredetiben.

31 *Uo.*, 204. Kiemelés az eredetiben.

32 *Uo.*, 205.

33 Jorge Luis BORGES, A Don Quijote apró csodái = Uő., Az örökkévalóság története, 234.

34 GAIMAN, I. m., 346.

35 Hayden WHITE, A narrativitás szerepe a valóság reprezentációjában, Aetas, 1996/1., <http://epa.oszk.hu/0/0800/00861/00001/white.html>

tükörként reprodukálódik az írás/olvasás folyamata, és elmosódik a valóság és a fikció határvonala. Elképzelhető ugyanis, hogy a regény fő történetszálát, Árnyék kalandjait is csak Ibis úr tolmácsolásában olvassuk. Vagyis, az *Amerikai istenek* című regény azonos Ibis úr kéziratával. Ez a jelenség nem egyedülálló az irodalomban. Nyugtalanító, ha egy fikatív műben egy kitalált alak (Ibis úr) ugyanazt a könyvet olvassa, amit mi. Az efféle megfordítások ugyanis azt sejtetik, hogy mi „olvások, illetve nézők (is) merő fikciók vagyunk”.³³ Ugyanazzal szembesülünk, mint a mágus Borges *Körkörös romok* c. elbeszélésében: hogy minket is álmodik valaki.

Ibis úr technikája kicsit olyan, mintha a történelmet a maga totalitásában akarná reprodukálni. Ars poeticája a következő: „Egy mese lényegét azzal lehet a legjobban elmondani, ha elmeséljük. Értik? Ha egy történetről akarunk beszélni, akkor éppen elmeséljük azt. Ez kötéltánc és álom is egyben. Minél részletesebb a térkép, annál jobban emlékeztet magára a tájra. A létező legrészletesebb térkép maga a táj, ezért térképnek tökéletesen pontos és teljességgel haszontalan lenne.”³⁴ A szöveg mint térkép hasonlata nyilvánvaló funkciót kapcsol a történetekhez, emellett a narratívák, a narráció mindenütt jelenlévő voltára irányítja a figyelmünket.

Befejezés

Ibis úr elbeszéléseiben a történetek egy olyan metakódként jelennek meg, amely a kultúrák fölött létezik, és nem elválasztja, hanem összeköti azokat. A regényben a mesélés egy olyan „emberi univerzálé, melynek segítségével a kultúrák közölni tudják egymással egy közösen átélt valóság természetéről szerzett élményeiket.”³⁵ A tanulmány első részében a szerzői önértelmezést (is) segítségül hívva próbáltuk meghatározni Neil Gaiman művészetének a történetekhez, a meséléshez való viszonyát. Ezt követően rámutattunk, hogy mennyire hajlamos az ember narratív formák segítségével formát adni az életének, vagyis, hogy mennyire áthatják a történetek a mindennapjainkat. Történetekben közöljük másokkal a tapasztalatainkat és mi is történetekből ismerjük meg az előttünk lévő generációk tudását. Mindezek alapján elmondható, hogy a narrativitásnak meghatározó szerepe van az emberi kommunikációban.

A tanulmány záró részében azt elemeztük, hogyan jelenik meg a történetek mesélése, a narráció egy konkrét szereplő funkcióján keresztül az *Amerikai istenek* című regényben. A mű ugyanis több szempontból is differenciálja a jelenséget, rámutat a történetek kommunikációban játszott fontos szerepére, de arra is, hogy mennyire ki van téve egy mese mondanivalója a félreértéseknek. A regény szembesíti az olvasóját azzal, hogy az időbeli távolsággal növekszik a félreértés lehetősége, és hogy azt sem szabad elfelejteni, hogy minden történet mögött egy szubjektum áll. Azzal, hogy a mű hangsúlyozza önnön megalkotottságát és mediális közvetítettségét, rámutat az értelmezői aktivitás fontosságára, és eljátszik a szubjektum határainak feloldásával is.

H. NAGY PÉTER

Párhuzamos mintázatok

Felhőatlasz

A *Felhőatlasz* című produkció(k)ról rendre azt olvashatjuk, hogy e(zek) szerint tetteink hatással vannak a jövőre, „minden összefügg”. Kezdjük talán azzal, hogy milyen a regény szerkezete. David Mitchell alkotása hat történetből áll: 1. *Adam Ewing csendes-óceáni naplója*; 2. *Levelek a kastélyból*; 3. *Fél életek – Az első Luisa Rey-rejtély*; 4. *Timothy Cavendish rettenetes megpróbáltatásai*; 5. *Szonmi-451 oriszon-tanúsága*; 6. *A Loccsogó-gázlónál, meg ami utána jött*. A hat történet közül öt ketté van vágva, s ily módon a szöveg a következő struktúrát adja: 1–2–3–4–5–6–5–4–3–2–1. A film természetesen összemontírozza (rekombinálja) ezt a sémát, de úgy, hogy a középső elem egyfajta keret lesz. A darabolás (alinearitás) ellenére mind a hat story önállóan is működik, de most ez kevésbé érdekes. Nézzük a párhuzamokat és a különbségeket.

Először is, a hat történet hatféle műfaji kódot hoz játékba: 1. útleírás (1849); 2. művészeletrajz (1936); 3. politikai thriller (1973); 4. pikareszk (2012); 5. antiutópia (2144); 6. posztapokaliptikus sci-fi (2321). Ennek megfelelően a szöveg hatféle nyelvváltozatot mozgósít, és hatféle formahagyományban íródik: 1. napló; 2. levelezés; 3. regény; 4. emlékirat; 5. interjú (kihallgatási jegyzőkönyv); 6. mese. (A nyelvi horizontok az időbeliségre és az individuális nyelvhasználatra utalnak, ám ez most nem annyira fontos.) Ugyanakkor a mű központi témává teszi a médiumhasználatot, hiszen „a valós [...] kizárólag technikai médiumok által tárolható és feldolgozható”,¹ s itt érdekes egy kicsit megállnunk.

Mind a regényben, mind a filmben az egyes történetek „ott vannak” valamelyik másikban, az időben rákövetkezőben. De úgy, hogy közben médiumot váltanak. 1. Ewing hajónaplóját olvassa könyv formában a levelek írója, Robert Frobisher. (Az első történet azért szakad meg mondat közben a regényben, mert a zeneszerző először a könyv első felére akad rá, majd később megtalálja a példány másik felét az ágy lába alatt.) 2. Frobisher Sixsmith-nek címzett leveleit olvassa, és a zeneszerző *Felhőatlasz* című szextettjét hallgatja bachelortermében Luisa Ray oknyomozó újságíró. 3. A Luisa Rey-rejtélyről írt Hilary V. Hush-regényt olvassa Timothy Cavendish, aki kiadóként a kéziratot valószínűleg meg is jelenti. 4. A Cavendish megpróbáltatásairól készült filmet nézi Szonmi-451, a *Kinyilatkoztatások* szerzője. 5. A klón vallomását nézi és látja Zakri az oriszon nevű médiumon keresztül, illetve a lányt helyi istenként tisztelik a Völgylakók (többek

1 Friedrich KITTLER, *Optikai médiumok*, ford. Kelemen Pál, Magyar Műhely Kiadó – Ráció Kiadó, Bp., 2005, 31–32.



2 Uo., 21.

3 A regény egyik legfontosabb mondata („Minden határ konvenció”) akár erre is vonatkozhat a „szabvány” értelmében. David MITCHELL, *Felhőatlasz*, ford. Bajtai Zoltán és mts., Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2012, 516.

4 Kittler, *I. m.*, 37.

5 Leonard MLODINOW, *Részeg bolyongás*, ford. Both Előd, Akkord Kiadó, Bp., 2012, 242.

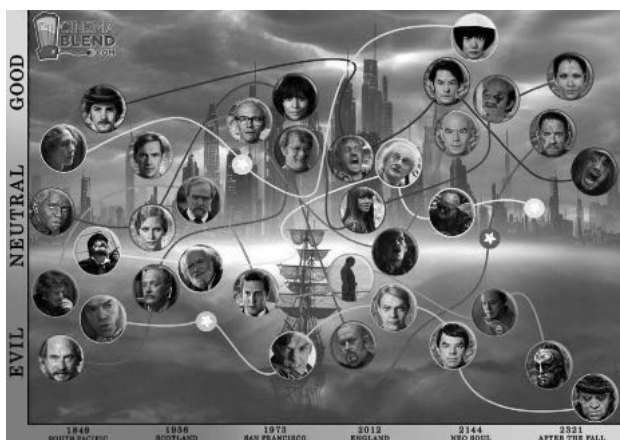
között a *Kinyilatkoztatásokban* foglaltaknak köszönhetően). Tehát az egyik történetben megalkotnak valamit, amit a másikban befogadnak, fogyasztanak, míg „egy médium tartalma mindig egy másik médium”.² Ugyanakkor a 6. réteg matrjoskababa-szerűen magában foglalja a többit.

Innen nézve a *Felhőatlasz* nem is feltétlenül azt sugallja, hogy „minden összefügg”, bár a film a szereplőgárda újrakeverésével és egyes szövegrészek közelítésével felerősíti ezt a tapasztalatot (az anyajegy funkciójáról nem is beszélve); hanem inkább azt teszi kérdéssé, hogy fennmaradhat-e valamilyen elv vagy „örök igazság” az időben, ha közben egymást váltó technomédiumok közvetítik az üzeneteket.³ A médiumváltások ugyanis olyan átalakításokkal járnak, melynek következtében nyilvánvalóvá válik az idő különbségtermelő játéka; de az is, hogy amennyiben vannak „örök igazságok”, akkor azoknak „mindenféle technikai átvitel nélkül a legkülönbözőbb helyeken és időpontokban újra és újra reprodukálhatóknak kell lenniük”.⁴ Ilyen értelemben a *Felhőatlasz* párhuzamos mintázatként (egy hetedik történetként) fogható fel (amely kb. az elnyomó hatalom, a zsarnokság, a rabszolgatartás stb. intézményesüléséről és ezek megdöntéséről szól), de olyanként, melynek rétegei között nem feltétlenül van okozati kapcsolat (még ha utalnak is egymásra). Ez adja ennek a műnek a szépségét, s egyben – a maga buktatóival, de rendkívül inspiráló kihívásaival – ez a jelenségkomplexum az, amely lépten-nyomon magával ragad és megtéveszt minket.

Mlodinow nemrég remekül összefoglalta ennek a tapasztalatnak (vagy előfeltevésnek) a lényegét, ezért hosszabban idézem egy idevonatkozó megállapítását: „Az emberi agy úgy fejlődött, hogy nagyon hatékonyan képes a különböző mintázatok felismerésére, de a megerősítés torzulása azt mutatja, hogy elsősorban a megerősítő jellegű mintázatokat keressük, ahelyett, hogy megpróbálnánk minimalizálni a hamis következtetések lehetőségét. Ennek ellenére nem kell elkeserednünk, mert van lehetőség előítéleteink legyőzésére. Először egyszerűen csak azt kell felismernünk, hogy a véletlen események is hoznak létre mintázatokat. A következő nagy lépést az jelenti, amikor megtanuljuk megkérdőjelezni saját érzékelésünket és

elméleteinket. Végül meg kell tanulnunk, hogy ugyanolyan intenzitással foglalkozzunk a tévedésünk mellett szóló bizonyítékok gyűjtésével, mint amilyen erőfeszítést teszünk a saját igazunk mellett szóló bizonyítékok keresésére.”⁵

Mlodinow figyelmeztetését komolyan véve, érdemes tehát óvatosan bánnunk a *Felhőatlasz* által is kínált mintázattal, bár igen nagy a csábítás, hiszen a mű kiválóan „leképezi” az értelmezés működését.



Onomasztika és hermeneutika

Név és értelem Terry Pratchett Korongvilág-regényeiben

„– Lady Strigoiu! azt mondta,
a lánya újabban Teréznek nevezi magát – jegyezte meg a grófné.
– Nem értem, miért csinál ilyet,
amikor a Hierogyfa olyan szép név egy leánynak.”
(Terry Pratchett: Carpe Jugulum)

1 MILBACHER Róbert,
Isteni Sánygim!
Bájdús Jankóm!
Lelkem, fattyam! =
A szerző neve,
szerk. Fogarasi
György, Odorics
Ferenc, Ictus – Jate,
Szeged, 1998,
147–148.

2 Jacques DERRIDA,
Esszé a névről, ford.
Boross János és
mts., Jelenkor Kiadó,
Pécs, 1995, 137.

3 Vö. Orbán János
Dénés egy megol-
dásával: „Elhagyjuk
rossz gurunkat, /
Judge Leslie-t, Ava
Chaney-t, / Brad
Ferris mágijája /
immár hiába bénít. /
Feléd megyünk e
versben. / te ferge-
teg, te vátesz, / ki
John Goldra,
Boobitch-ra, / Alex
Voresre rátesz.”
(*Ifjabb csikóbb poéta
Jack Cole-hoz*) A
nevek helyreállítva:
Bíró László, Cs.
Gyimesi Éva, Bréda
Ferenc, Arany János,
Babits, Weöres
Sándor.

Egy kicsit messzebről kezdeném, egy 19. századi magyar példával. Az irodalmi szövegekben előforduló nevek funkcióinak értelmezői szerint az irodalmi alkotásokban rendre megfigyelhető a rontott nevek használata. Milbacher Róbert hívja fel a következő részletre a figyelmet: „Imádott barátom, jó Petőfi Sándor/Szives üdvözlését ime küldi *Jean d’Or*.” Arany János ebben az idézetben azzal játszik el, hogy a két név rímeltetése miatt (zsándor=sándor) a nem rontottnak tűnő név is mint-ha átíródna a másik alapján (a zsándorban benne van a sándor). Milbacher szerint „A *Jean d’Or* név mint hangsor egy magyar nyelvű kontextusban olyan hibaként kezelhető csupán, amely tökéletesen értelmetlennek és értelmezhetetlennek tűnik. Semmiféle referencia nem képzelhető vele kapcsolatban, illetve a referencialitást csupán a betű és a hang egymáshoz való viszonyában lehet keresni. [...] A folytonos félreértelmezés szerint Arany franciára fordított neve kimondásával/kiejtésével – és egyben annak eltörlésével – tehát Petőfi neve nyilatkozattartatik ki, megidézésként és megtestesülésként egyaránt.”¹

Milbachernek valószínűleg igaza van, azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a kontextus a néven keresztül jelentést ír be a szövegbe, azaz olykor a kontextus felől nyeri el a név az adott funkcióját. Derridával szólva: „A permutációk, helyettesítések, elmozdulások nem csak neveket érintenek.”² Az olvasó tehát a rontott nevet bizonyos értelemben kimozdítja, helyreállítja, s ezzel intertextuális kapcsolatokra derül fény.³ A fentebbi játék ráadásul egy későbbi magyar olvasónak a két név kultikus összetartozásán keresztül kánonbeli pozíció(ka)t is jelölhet. (Ezek szerint a rontott név nem csak arra játszik rá, hogy „műveletlen” a felhasználó – mármint az adott szereplő, mint pl. Ficskunál a Fukugyama nevű fészert emlegető falusiak –, ellenkezőleg, annak a szövegek olvasásában fontos funkciója van.) Hasonló ez ahhoz, ahogyan Umberto Eco megasellere, *A rózsza neve* a borgeses hagyományhoz viszonyul. A könyvtár vak könyvtárosát Burgosi Jorge atyának hívják, s ebben az esetben is a név egyfajta helyreállítása nyitja meg a szövegközi kapcsolatokat az Eco-mű és



4 Vö. „Stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus.” (Az egykori rózsza név csupán, pusztán neveket markolunk.) A regény első mondata egy Morlay-i Bernáttól származó hexameter.

5 EISEMANN György, *Ősformák jelenidőben*, Orpheusz Kiadó, Budapest, 1995, 206.

6 H. NAGY Péter, *Hibridek*, Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2007, 70.

7 KOVALOVSKY Miklós, *Az irodalmi névadás*, Helikon, 1992/3–4., 510–520.

8 Uo., 514.

mondjuk *A bábeli könyvtár* között. (Az Eco-regény egyébként is témává teszi a nevek játékát, mint ahogy ezt a cím is jelzi. A világ jeleinek értelmét feloldja a nominalitásban. Neveket markolunk: a rózsza nevét markoljuk, nem magát a rózsát; Vilmos nominalista gondolkodó a fikció szerint.)⁴ Eisemann György megfogalmazásában: „A rózsza neve azért lesz, és akként lehet bűnügyi regénnyé, mivel nem bűnről vagy igazságról beszél, hanem csupán a bűn »nevérol« és az igazság »nevérol«. A »realitást« feloldja a »nominalitásban«.”⁵ A példákat naphosszat sorolhatnám, de már ebből a két-három megoldásból is látszik, hogy miről van szó, és ezt feltételezhetően Pratchett olvasásakor sem kerülhetjük meg: „A szerző alakzata éppen a tulajdonneveken keresztül modellálja az olvasó szövegértését.”⁶

Nézzük, milyen példákat találunk erre a jelenség-komplexumra Terry Pratchett *Korongvilág-regényeiben*. Először az onomasztikai szakirodalom klasszikus felosztása alapján⁷ vessünk egy pillantást Pratchett karaktereire/tulajdonneveire.

1. Az író nem ad nevet hőseinek, megjelölésükre csak foglalkozásuk vagy társadalmi állásuk szolgál. Erre máris jó példa a ciklus egyik legfoglalkoztatottabb karaktere, a Halál, illetve a Patkányok Halála/Patkányhalál, dr. Bakó, vagy a törpék gyakori családneve a Fegyvermester, sőt egy különleges utcanév is gyarapítja a listát, mégpedig az ankh-morporki Nincsisilyen utca.

2. Beszélő vagy leíró nevek, olyan nevek tehát, amelyek közszoói jelentésükkel akarnak jellemezni. Kovalovszky ezt a szoros értelemben vett irodalmi névadás legegyszerűbb típusának tekinti, amely az ősi primitív népek névadási szokásaival rokonítható, s mivel pusztán egy – külső vagy belső – fővonalra mutat rá azt felnagyítva s előtérbe állítva, lényegében torzképnek tetelezi, amely majdnem mindig komikus hatású gúnynév, következésképp a komikus műfajok legitím tartozékaként értékeli. Az ilyen beszélő vagy leíró nevek számtalan példát lehetne hozni, pl. Karikaláb Bandi, lord Ingherült, Széltoló, Őrült Parán Artúr, Didaktülosz, a gyakorlatias filozófus. Kovalovszky e kategória alváltozataként említi az ún. kontrasztneveket, amelyek jelentése ellentétben van az alak egyéniségével, s erre jó példa lehet Sü Ke Tel, a filozófus.

3. Ebben a csoportban is a név jellemző ereje nyilvánul meg, de a karakterek fő jellemvonása nem a név értelmével, jelentésével emelkedik ki, ebben a tekintetben inkább a jelentéshangulat érvényesül. „Ennél a névadás-típusnál a jelentés tehát csak közvetve, a tárgyképzet hangulatával játszik szerepet. Finomabb és elvontabb, mint a primitív beszélő név, hatása szélesebb körű, de homályosabb, s ezért nem mindenki érzi jellemző szerepét.”⁸ Ilyen pl. Könnyű Margit, Vinkó Szilárd, lord Rozsdha, Ankh-Morpork egyes kerületei, negyedei, pl. a rossz hírű Árnyak vagy a Dudás Növérék, illetve néhány ismertebb szórakozóhelye/ívója: Foldott Dob, Ravitalozó – előtte Korona és Bárd, sőt a jelentéshangulattal történő jellemzés bizonyos társaságok megnevezésében is tetten érhető, melyre kiváló példa a Tátorjányos Kacagány, amely nem más, mint az Ankh-Morporki Történelmi Hagyományörző Társaság neve.

Kovalovszky szerint a következő megoldás, amikor a jellemző hangulatot a név tartalmától elszakadva külső asszociációk adják meg. Ebben két csoportot különböztet meg aszerint, hogy kollektív vagy egyéni asszociációkról van-e szó.

4. A kollektív külső asszociációk egy nyelvközösségen belül szinte egyforma erővel élnek mindenkiben. Az ilyen nevek részben valamilyen jellemvonást, részben a karakter társadalmi helyzetét, esetleg nemzetiségét, valamint a kor, milió, vidék hangulatát igyekeznek érzékeltetni. Pl. Szentkirályi-Férghessy Götsört Edvárd. Előfordul, hogy a karakterek idegen nevet viselnek, amely természetesen valamely más nemzethez vagy fajhoz való tartozásukat jelzi, közvetve is jellemezve viselőjüket mint fajuknak egy típusát. A Korongvilág-regények történeteit számos idegen, akár nem humán faj egyedei töltik meg, gyakran társadalmi helyzetüket, származási helyüket, fajukat jellemző, ugyanakkor külső vagy belső tulajdonságaiknak is megfelelő nevekkal ellátva. Nagyjából ilyenek a törpe-, troll-, vérfarkas-, gólem-, gnóm-, gorgó-, vízköpőszörny-, mumus-, vámpír- vagy zombinevek, pl. Szűkgyatás Björn, Tzombharapó Hrolf, Pajzsharapó Snori (törpék); Törmelék őrmester, Kova és Moréna városőrök, Kötömb (trollok); Delphine Angua von Überwald, atyja méltóságos báró Guye von Überwald, akit Ezüsfarok néven is ismernek, édesanyja a genuvai madame Szerafina Soxe-Bloomberg avagy Sárgaagyar (vérfarkasok); Klutz, Bobkesz, Smata és Dorfl (gólemek); a Drasarka család: Lakrimóza „Lakki” de Drasarka és Vlad de Drasarka, aki egy Ann Rice típusú romantikus vámpír figura, Morbidia, Krvoijac Maladora (vámpírok); Bakancs Reg, Szombat báró, Sanda úr, a Jogászok Céhének vezetője (zombik); Schleppel és Shlitzten (mumusok).

5. A neveket jellemző képzeletangulattal megtöltő, többé-kevésbé mindnyájunknál közös képzetársításokat tovább variálják az egyéni asszociációk, amelyek a fantázia személyes, élményeken alapuló, játékos alkotó működésének gyümölcsei. Kovalovszky tanulmánya itt idézi be Kosztolányi Dezsőnek az Édes Anna névről tett vallomását, ezáltal rendelve ehhez a kategóriához ezt a névadási formát. Azt hangsúlyozza, hogy kiindulhatunk ugyan a név jelentéséből vagy annak jelentéshangulatából, de egyre inkább emlékképeket vagy egyéb személyes asszociációkat kapcsolunk hozzá, akár öntudatlanul is. Talán ide sorolható Valagi Szendi⁹, akiből hosszas fontolgatás után (elvetve olyan neveket, mint Szindi, Szilvi, Szofi, Szuzi és Melissa!) Szandi lesz, valamint felmenői: Valagi Brendi és Valagi Trendi.

6. Végül egyre inkább elszakadva a névtől, annak jelentésétől, a szó hangalakjának zeneisége s annak hangulatkeltő ereje tölti meg a nevet jellemző tartalommal,¹⁰ amely a tanulmány által felvázolt rendszer utolsó kategóriája. Az író a hangalak esztétikai hatását használja jellemzésre, amely a név zeneiségéből, hangzóságából, a hangok sorrendjéből, a hangsúlyból és hanglejtésből ered, az olvasóban kellemes vagy kellemetlen, olykor közömbös érzéseket keltve, melyek átsugároznak a nevet viselő karakterre is. Ha az író következetes, akkor a név által keltett hatásnak, illetve hangulatnak meg kellene

9 „Szendi, he? Jó látni, hogy még ápolják a régi névadási hagyományokat.” (Ezt Vinkó kapitány mondja első találkozásukkor, a Hóféhérből jól ismert hét törpe, Szende, Szundi, Hapci, Kuka, Tudor, Vidor és Morgó nevére rájátszva.) Terry PRATCHETT, *Agyaglábak*, ford. Járdán Csaba, Delta Vision Kiadó, Budapest, 2010, 31.

10 *Uo.*, 517–518.

11 Terry PRATCHETT,
Hölgyek és urak,
ford. Farkas
Veronika, Delta
Vision Kiadó,
Budapest, 2007,
386.

felelnie a regényhős egyéniségének. Erre remek példa lehet Krizopráz (akitől kitör a frász), a troll, aki a szervezett bűnözés helyi Keresztapa-figurája.

Kovalovszky tehát az irodalmi névadás típusait egy olyan tengely mentén helyezi el, ahol a név jellemző ereje az értelmi hatásból indítva a kollektív és egyéni képzettársításokon keresztül végül a határozatlan hangulatot keltő hangalakban artikulálódik. A nevek azonban nem merülnek ki a fenti rendszerben, ugyanis azok textuális jellegére mindig rá lehet mutatni, de az irodalmi névadás tulajdonképpen kontextusfüggő kérdéseket vet fel (mint ahogy azt már jeleztük). Sőt konkrétan fogalmazva, még odáig is elmennék, hogy valójában mindig a kontextus dönt arról, hogy hogyan olvassuk a tulajdonnevet valamely hagyományban. Nem is beszélve arról, hogy a hagyományok sem stabilak, hanem módosulnak a fordítás alapján.

A továbbiakban szenteljünk néhány gondolatot a Korongvilág-regények tulajdonneveinek a fordítás kontextusában. Az eredeti angol nyelvű Discworld-sorozat első kötete 1983-ban jelent meg *The Colour of Magic* címmel. Az azóta eltelt 30 évben további 39 könyv (számos képregény, film, rádiójáték, tv sorozat, színházi adaptáció, térkép, kvíz-könyv, ki kicsoda, naptár, The Science of... és egyéb, a Korongvilághoz kapcsolódó kiadvány, pl. *Nanny Ogg's Cookbook*, *The Discworld Almanach*, *The Folklore of Discworld* stb.) látott napvilágot. A Korongvilág-regények magyar fordítása 1992-ben kezdődött *A mágia színe* kiadásával a Cherubion Könyvkiadó gondozásában. A fordítást Kornya Zsolt (alias Raoul Renier) és Nemes István (alias John Caldwell) közösen jegyezték, a fordítást az eredetivel Dr. Sohár Anikó vetette egybe. A második kötetben Sohár Anikó már Nemes István fordítótársával szegődött, a harmadik könyvtől pedig egyedül jegyezte a fordítást egészen 2004-ig, a 13., *Kisistenek (Small Gods)* című kötetig. Ezt követően három évig egyetlen Korongvilág-könyv sem jelent meg, míg végül 2007-ben a Delta Vision folytatta a sorozat magyar nyelvű köteteinek kiadását. A kiadváltással változtak a fordítók is, a stafétát Járdán Csaba és Farkas Veronika vették át. Mivel a változás nem pusztán szervezési kérdéseket vetett fel, hanem komolyan érintette a 12 év alatt kialakított magyar nyelvű korpuszt, ezért az új sorozatszerkesztők és fordítók a soron következő (és várva várt) darabban a következő rövid közleményt tették közzé: „Kedves Olvasó! Mint bizonyára észrevetted, Terry Pratchett e regényében a korongvilági nevek egy része megváltozott, illetve módosult. Tudjuk, hogy sosem szerencsés egy könyvsorozat már megszokott kifejezésein és nevein menet közben változtatni, és szívünk szerint nem is tettük volna, ám ez sajnos – szerzői jogi okok miatt – elkerülhetetlennek bizonyult.”¹¹ Majd néhány kötet erejéig táblázatos formában közölték a nevek eredeti (angol nyelvű), régi (Sohár Anikó-féle) és újrafordított, módosított alakját. A 40-es listán 26-os számmal szereplő, 2001-ben napvilágot látó *Thief of Time* 2012-es magyar nyelvű megjelenése (*Időtolvaj*) azt bizonyítja, hogy a magyar Korongvilág-regények túléltek ezt a fordítási kataklizmát. Nézzünk néhány példát ezekre.

EREDETI ALAK	RÉGI FORDÍTÁS	ÚJ FORDÍTÁS
Esmeralda Weatherwax (Granny)	Eszmeralda Mállottviksz (Néne)	Wiharvész Eszmeralda (Anyó)
Gytha Ogg (Nanny)	Gytha Ogg (Ángyi)	Ogg Gitta (Nagyi)
Magrat Garlick	Magrat Beléndek	Póré Magrat
Headology	kobakológia	ésszerészet
Mustrum Ridcully, Archrector	Mustrum Maphlaves, Arkrektor	Rettentheő Mustrum, Főrektor
Lord Havelock Vetinari	Lord Havelock Vetinari	Lord Kozimo de Lodoci
Carrott Ironfoundersson	Murok	Vasöntőfi Karott
Samuel Vimes	Samual Kadar	Vinkó Szilárd
Fred Kolon	Kolon	Bendő Frédi
Nobby Nobbs	Nobby Nobbs	Göcsört Görcsi
Cut-Me-Own-Throat Dibbler	Ráteszem-a-Kést-a-saját-Torkomra Himpeller	Ide-Nekem-A-Rozsdás-Bököt Vigécz
Old Mother Dismass	Hessegi Szüle	az öreg Kihagy Mamó

A kétféle fordítás többek között abban különbözik, hogy az egyik figyelembe vesz egy másik nyelv által megkomponált, létező hagyományt, nem pusztán tükörfordít. Valószínűleg az a szerencsésebb megoldás, ha tudatosítjuk, hogy a nyelvben létesülnek olyan jelentések, amelyek figyelembe veszik ezt a hagyományt. Ebből a szempontból Sohár Anikó fordításai produktívnak tűnnek, mert próbál olyan jelentéseket generálni a tulajdonneveken keresztül, amelyek dinamizálják az adott hagyományon keresztül az idegen olvasó tapasztalatát. Ezt a másik fordító(k) talán kevésbé veszi(k) figyelembe, inkább abból indul(nak) ki, hogy adjuk vissza a nevek eredeti jelentését, de amíg az angolban valami működik, addig a magyarban nem fog, mert a frazémák nem tehetők át automatikusan egy másik nyelvi világba. Ez a „nyelvcseré” szépen megmutatkozik a tulajdonnév-használatban, mert a névhasználat nem önkényes döntéseken múlik, hanem a kulturális közegek vagy közvetítő rendszerek, médiumok megértéséhez/tolerálásához vezet. És hogy mennyire érti Pratchett maga ezt a dilemmát, arra hadd hozzak egy példát a név idiotizálása alapján, merthogy ezzel kezdtük, a rontott név szempontjából: Pratchett már az első néhány Korongvilág-regényben megkomponálja Cohen, a barbár alakját, aki minden ellenkező híresztelés ellenére nem Leonard Cohenre (bár bizonyos szempontból arra is) utal, hanem Conanra, a barbárra, aki a hard fantasy izmos hőse volt Robert E. Howardnál, de a mi Cohenünk vezénaságával és esendőségével ellentmond ennek az alaknak, s ezzel Pratchett eléri azt, hogy bár a nevet „le/elrontja”, ugyanakkor más értelemben helyre is állítja, mert világokat ütköztet benne: a hard fantasyt a fantasy-paródiával, a popkultúrát és a szórakoztatóipart az adaptációval. S ennek a megoldásnak az a szépsége, hogy Cohen a barbár igazából egyiknek sem felel meg, mert ez a név túlmutat a név betű szerinti jelentésén, egy önálló hős lesz a Korongvilágon belül, csak mindig viszonyítjuk Conanhoz, de ki is mozdítjuk ebből a pozícióból. Tehát a név ezért is fontos, mert nem statikus eleme a narratívának, nem üres hely, hanem éppen rajta keresztül dinamizálódik az olvasat. A név eleve egy értelemhorizontra vonatkozik, és a fordítás egy attól különböző értelemhorizontban artikulálódik; valójában a fordító mindig aközött ingázik, hogy betűszerűen fordítson, vagy találja meg a név funkcióját a másik hagyományban. Ez viszont már nem feltétlenül onomasztikai, hanem sokkal inkább hermeneutikai probléma.

„A férfiasságot énekelem”

A férfiszépség érzéki polivalenciája Berda lírájában

1 RÓNAI Mihály
András, *Berda József*
= Uő., *Magyar lant*,
Budapest, Glória,
2002, 429. A teljes
portré: 428–430.

2 BERDA József
összegyűjtött versei,
Budapest, Helikon,
2003, 97.

„[H]a például a partról meztelenül fejest ugró kisfiúról írt verset, a leírásnak azzal az érzéki elragadtatásával, amely más költő tollán már-már az öntudatlan pederasztia ösztönétől remegett volna meg, Berda sorai olyan biztonsággal suhannak át e keskeny ösvényen is, amit csak a gyanútlanág égi derűje s az egészség virágzó tökélye adhatott” – írja a Berda-szövegek maszkulin, zavarba ejtő, a görög pederasztikus hagyománnyal rokonítható érzékiségét szemrevételezve Rónai Mihály András.¹ A vers, amelyre gondol, alighanem a *Meztelen gyermek a parton* c. költemény második része:

Ó, meztelen gyermek! márványból faragtak
téged, mint a szentek szobrát: mely
ruganyos férfi szebb s ünnepibb tenálad?
Meleg húsod rózsaszínben csillog s áradó
mosolyban fürdik, mint harmattal-teli
ébredő virág a hajnali csóktól... –
Így nézlek téged, borongó vággyal, amint
fejest ugrasz az azúrkék vízbe, mely
duhaj örömmel hullámszik rajtad s
egyre paskol, részegen ölelget, hogy forróbb
s minél szagosabb legyen tőled. Míg én,
csukló sóhajommal, itt merengek árván,
mint aki látja sorsát és búcsúzik:
Isten veled! Elmult boldogságom árnyéka
vagy te csupán. – Ó, ha kezembe szoríthatnám
most selymes kis kezedet, tudom
megéreznéd: benne remeg szegény,
félszegen kalimpáló szívem.²

Ez a szerelmi karakterű retorika kétségtelenül rokonítható az antik pederasztikus hagyomány szövegeivel, Anakreón, a Batthülloszhoz írt anakreóni dalok, illetve Sztratón világával. A test a szépség emanációja lesz, tünékeny stabilitású megsejthetősége valami éginek, egyszerre a polivalens vágy tárgya és eszköze. A szépség ugyan nosztalgikus erővel hat a vers beszélőjére, a magasztalás magába ötvözi az ifjúság utáni nosztalgiát, de a test közvetlen érzéki érintése utáni sóvárgás legalább ennyire erős. Ez a nosztalgia és érzékiség közt oszcilláló antik vágymodell Berda hedonista karakterű költészetének egyik vezérmotívuma a nemzés és a vitális heteroszexualitás



ünneplése mellett. A szépség megmerülésétől boldog víz motívuma klasszikus antik toposz (vö. pl. AP, Meleagrosz, 12, 52), az epigrammaszerű konklúzióval záruló versvég egy Anakreón-töredék közeli rokona („Szűznézésű fiúgyerek, / kergetlek, s nem ügyelsz reám, / nem tudván, hogy a lelketem/ gyeplőszárra te fogtad”, ford. Devecseri Gábor).³ A modern költészetben a Berda-féle életérzést az olasz Sandro Penna fogalmazta meg hasonló érzékenységgel. Ez a görögös-pogány életeszmény Berda indulásának kezdetén erőteljes az európai irodalomban is – egyes kritikusok, mint később látni fogjuk, pl. Hamvas Béla, póznak, álgörögségnek látták, stilizálásban feloldódó ürügyes legitimációnak. Az idő távlatából azonban megkoc-

3 ANAKREÓN versei.
Anakreóni dalok.
Töredékek, ford.
Devecseri Gábor,
Budapest, Magyar
Helikon, 1962, 8.

Gyurcsány Ferenc Henry Rousseau műtermében, 2012



4 David LEDDICK, *The Male Nude*, Köln, Taschen, 1998, 156–157.

5 RÓNAI, *I. m.*, 429.

6 ILLYÉS Gyula, *Egyedül. Berda József versei*, Nyugat 22 (1929), 1. kötet, 560–561. Az idézet helye: 561.

7 VARGHA Kálmán, *Berda József versei*, Vigilia 15 (1950), 211–212.

8 HEVESY Iván, *Berda József. Áradás*, Nyugat 19 (1926), 2. kötet, 310.

9 *Könnyek útja és egyéb írások*. Krúdy Gyula előszavával, Budapest, Tolnai Világlapja Kiadása, 1923, 34. Ebben az antológiában lépett Berda 16 verssel, egy szimbolikus álomképpel és két kísérőverssel a nyílvanosság elé.

10 VARGHA, *I. m.*, 212.

káztatható, hogy az antik görög világ erotikus kompromisszummentességét és polivalenciáját Berdánál közvetlenebbül senki se érzékeltette a magyar irodalomban: a nyugatosok igencsak ritka fiúszépség-leírásait (lásd pl. Babits: *A csengetyűsfű*) erőteljesen átjárta az Oscar Wilde-i alapálláshoz való igazodás hiperstilizációja és emellett a folyamatos heteronormatív ellenőrzés, azaz a szöveg nemi markereinek egyértelműsítése. Mindenesetre Berda költészetében vált először a magyar irodalomban a férfitest erotikus objektummá, a szépség hordozójává és forrásává.

A meztelen férfitestről Berda költői portréi a leginkább az 1920-as években dívó német testnevelési kultusz dokumentumfotóinak lennének rokonai, ambivalens érzékiségük tekintetében Josef Bayer, Karlwilli Damm, Herbert Lehmitz, Kurt Reichert és Gerhard Riebicke munkáit idézik.⁴

A „nagyétű, de lapos izlákú magyar Rabelais”⁵ egyes versei ugyanakkor szinte drasztikus keresetlenségükkel hatnak, melynek hatóköréből a szexualitás sem vonhatja ki magát. Illyés Gyula az *Egyedül* (1928) című Berda-kötet kapcsán lényegében láttatja a Berda-látásmód alapszerkezetét: a versírás folyamata elválaszthatatlan a test szerves folyamataitól, a költemény testet nyer, és azt az élő mechanizmusokhoz hasonlóan testből, testtől nyeri: „a testével kapcsolódik Berda József a világba, hasonlatai csaknem kivétel nélkül a test működésével vannak vonatkozásban.”⁶ Illyés primitív hedonizmusról és primitív idealizmusról beszél, Vargha Kálmán az élet „animális, fiziológiai” élményei nyomán „kispolgári vitalizmust” és „romantikus antiintellektualizmust” emleget,⁷ a nyersesség és a durva erő már Hevesy Iván kritikájának is alapmotívuma.⁸ Berda fokozatosan be is betonozódik a dionüszoszi hedonista térfél sémarendszerébe, ahonnan később sem tudott kitörni. És hol van ez már attól az impresszionista attitűdtől, melyet első verseiben valósított meg, amikor önmagát így definiálta: „Foglalkozásom: Hangulat-zenész.”⁹ A húsleves, a szexualitás, az ösztönös életigenlés költője lesz, melyhez sokszor a társadalmi számkivettség, a nyomorgó művész bohém imidzse is hozzátartozott. Az animális lét és a vad ösztönösség, a szexualitás azonban nem démonizálódik nála, hanem épphogy idillivé változik: a köznapi létezésben felfedezett érzékiség az ábrázolásból kinyerhető pátosz révén válik elementáris verssé: Berda korántsem antiintellektuális, csupán az intellektuálisnak tartott formák és megszólalásmódok ismeretének ellenében tevékenykedik. Nem is annyira keresetlen, stilizálatlan vagy nyers, primitív és animális, amennyire ezt a róla szóló szövegek állítják: költészetének pro- és kontra kiaknázott retorikai lehetőségei a költői pátosz, s idillformákban öltönek testet. A pátosz jelenlétére Vargha Kálmán is figyelmeztet: „Reális, élénkszerű képeit, akár az erős, csupa izom péklegények munkáját, vagy a hajnali holdfényben és zöldségszagban úszó külvárosi piacot eleveníti meg, a pátosz teszi verssé.”¹⁰ Berda lírája alapvetően fiziológiai költészet, de épphogy a primitív, a nyers, a testi tudásból fakadó felismerések felmagasztalásából fakad, s költészetének lényege nem a felismerés maga, hanem a felismerés retorikai kiaknázhatósága, ami-

hez hagyományos retorikai vagy műfaji (óda, himnusz, epigramma) sémákat használ.

11 BERDA, *I. m.*, 53–54.

Az *Egyedül* egyik kulcstémája a fiúlét maga, a szexualitással való szembesülés lehetősége, a betegség (beteg fiú októberi ágyon), az öngyilkosság (*Tizenhétéves öngyilkos*) kísértetei. A nemi határok áthágása ebben a kötetben jelenik meg először, nevezetesen a *Selyemfiú*¹¹ című portréversben, mely egy szépfiú („szeretetből-elromlott jólelkű suhanc”) leírásával indul, majd a szépség erotikus kisugárzása a nemi határokat is legyűri:

12 *Uo.*, 120.

Míg én nagyon szégyeltem magam,
mert arra gondoltam,
ha most a tükör előtt állnál
talán kipirult arccal
én is megcsókoltalak volna...

Az *Örökkévaló lobogással* (1932) c. kötet mutatja fel először Berda költészetének polivalens erotikáját a maga kiérlelttségében (ebben szerepel a *Vers a péklegényekről* c. opusz is). Egy olyan versanatómia alakul ki a szemünk láttára, melynek izomzata mintegy whitmani konok következetességgel vétetik fel a nyelv atlaszába. Ez a radikalizmus szöges ellentétben áll a nyugatos iskola erotikaértelmezéseivel. Maga a címadó vers (*Örökkévaló lobogással*)¹² whitmani programot hirdet, s egy költői testtopográfia invokációjaként is értelmezhető:

A férfiaságot énekelem, férfias formák
örök szépségeit öntöm szavaimmal szoborba
lázás nyugtalansággal, hogy ünnepeljem
s megmutassam Istenbőlvaló érzéseimet előtted!

Ne nézz le engem, ne becsüld le magad piruló
férfitársam, ha magunk szépségét fennen
hirdetni merem, s képzeletemben, mint éjből
a hajnal, úgy virágzik ki fiatal atléta-tested,
mely meztelenül lánghol a te kedvesed szeme előtt,
ha éjjelente veled álmodik epekedőn!
Lásd, tested és testem dicsőségét így
zengem én vidáman s soha nem lankadón, egyre
bátorítván magunkat: semmi szégyen barátom!
Imádjuk csak fiatal húsunk fényességeit boldogan,
lobogó vérünk igaz kedve szerint!

A maskulinitás radikalizmusa a test exhibicionista megmutatásában jelenik meg: íme, az emberi test, a férfi teste, a nemzés hatalma vagy elutasítása. Az imperatívuszok (Ne nézz le, lásd, imádjuk) a korbeli Berda-versek modalitásának meghatározó elemei: az állandó lendületet biztosítják egy felszabadulási struktúrában, melyben a férfitest a női mellé emancipálódhat mind szexuális, mind erotikus értelemben.

13 Vö. pl. „Oly programszerűen vállalja és vallja az epikureizmust, hogy szinte már szerepjátásnak tűnik”.
FORGÁCS Antal,
Berda József: Indulat, Válasz 3 (1936/5.), 319–320.

14 NÉMETH László,
Öröm. Berda József versei, Nyugat 1930/1., 1., 67.

15 MARCONNAY Tibor,
Berda József: Öröm, Protestáns Szemle 39 (1930), 266–267.

16 HAMVAS Béla,
Berda József: Irgalmas szegénység, Protestáns Szemle 40 (1931), 778–779.

17 HAMVAS Béla,
Berda József: Örökévaló lobogással, Protestáns Szemle 41 (1932), 604–605.

18 JUHÁSZ Géza,
Berda József: Öröm, Napkelet 8 (1930/7.), 689–691.

19 DARVAS Szilárd,
Berda József új versei, Korunk 14 (1939/6.), 575–576.

Az intermedialitás szintén jellemzi Berda maszkulinitás-ódáit: e vers szoborba öntésként képzei el a megőrkítést, szöszobrászattá nemesítve magát a poézist, azaz meg kívánja kötni magát a látványt. Az *Öröm* című kötetben található *Szilveszteri fürdőben* elvben egy rézkarc leírása: a kép hangzássá válása, strofikus egységekre bomlása, azaz a látvány képzelettel alakítása, a rézkarc képzeletenkénti egyéníthetőségének játéka. A 30-as évek végén az epikureizmus programszerű jelenléte Berda verseiben szinte a kritikai visszhang állandó eleme.¹³ Németh László 1930-ban József Attilával egybevetve rajzolja meg a fiatal, rokonszenvesnek, de igénytelennek vélt Berda karakterét: „Íme, egy tótszemű József Attila! Őszintébb csavargó, de szelídebb legény. Több benne a franciskánus-vér s lanyhább az akasztófahumor.”¹⁴

Az 1930-as években megjelenik ezzel szemben egy olyan kritikai hang is, mely folyamatosan Berda őszinteségére kérdez rá. Marconnay Tibor az *Öröm* című kötetrel kapcsolatban egyenesen „erőszakolt optimizmusról” beszél, s megjegyzi: „ő bizonyára őszintének tartja magát, de ezt az őszinteséget nem bírja elhitetni velünk, mert versei erőtlenek és rövidlélegzetűek”.¹⁵ Hamvas Béla 1931-ben úgy látta, Berda „mintha nem volna elég bátor leszállni önmagába”.¹⁶ Az „álgörögség”, a divatos pogányság és primitívség-eszmény Hamvas szemében még 1932-ben is szálla, de ekkor már érzékeli a Berda-költészet újabb uralkodó tónusát, amit a korábban űzött „agyrajongással” szemben immár nemes egyszerűséggel új mánornak nevez.¹⁷ E felvetések szerint Berda erotikája az intellektuális-bölcseleti helyett merőben radikálisan fiziológiai költészetnek mutatkozik. Juhász Géza Berda legfőbb hibájának egy utóromantikus attitűdöt tart: ezt nevezi „külvárosi szegénylegény-romantikának”.

Juhász Géza ezt a fiziológiai és antiintellektuálisnak tetsző lírát egyenesen romantikusnak tartja: Berdának szerinte „meg kell szabadulnia a külvárosi szegénylegény-romantika kopott kellékeitől”.¹⁸ Berda szövegeiben azonban nyoma sincs a romantikára valamelyest is jellemző attitűdnek, költészete nem keres távlatot és nem ismer heroizmust, sőt, a romantikus értékek áthelyezésével épphogy megsemmisíti azokat. Berda költészete ráadásul az *Öröm* című kötetben hatványozottan a teremtett mezítelenség kiemelésével a testi adottságok hierarchiája szerint rendezi át a maszkulinitás társadalmát (*Szilveszteri fürdőben*): az izmok, a karok, a mellkasok, a mezítelen formák felkínálkozó exhibicionizmusa hozza lázba, mely elemi őسادottság, és szociológiailag bármely réteghez köthető. A test válik kiolvasható szöveggé, a személyes történelem hordozójává, a testből olvasható ki az én karaktere, a mezítelenség nem szemérmertlenség többé, hanem hordozója a léthez fűződő viszonynak, és egyfajta ijesztően egyértelmű bölcseletnek. Téved Darvas Szilárd, amikor Berdát megkísérli valamiféle antiintellektuális hedonistának beállítani: „beéri a legprimitívebb testi örömmel is, csődbe jut, amikor szellemileg igényesebbnek mutatkozik”.¹⁹ Az intellektuális karakter már az első önálló Berda-kötet, az *Áradás* (1926) előszavában evidens volt

az előszóíró Szabó Lőrinc előtt, aki Berdát „intellektuális, nyers és zilált proletárléleknek” nevezte.²⁰

20 BERDA, *I. m.*,
739.

Az *Örökkévaló lobogással* című jelentős Berda-kötet egyik leghíresebb szövege, a *Vers a péklegényekről*²¹ Berda egyik alapművének számít:

21 *Uo.*, 117.

I.

Látnád a péklegényeket, mily
izmosak ők s hogy villog meztelen testük!
ismerik sorsukat s tudják;
kevélyebb s meztelenebb szépség
az övék, mint a magunké: csupa szikrázás,
mely ki és befelé tündököl, mint kedve
a robbanó napnak.

De te nem tudod, mért olvad össze,
mint párzó szerelem, izzadó testük
kamaszsága a sülő tészta illatával,
melyből kenyér csak azért lesz talán,
hogy húsuk friss illatát érezd boldogan,
ha ízzel harapod majd a finoman ropogó héjat,
mely oly fénnel csillog éppen, mint az ő
meztelen combjuk rózsás karcsúsága...

II.

Hej, legények, ti kemény húsok a pékműhelyekbe;
nem fogytok el soha már, úgy szaporodtok,
mint a mindennapi kenyér. – Nincs szebb,
s méltóbb munkája senkinek. Szőkék és
barnák vagytok ti, akár a boldog tészta, mely
kezetek meleg tapintásától formává dagad majd...

Teherben-megszépült fiatalság a tiétek,
izmos péklegények! – Ha munkátok után
fáradt inakkal nyugovóra tértek; álmotokban
kenyeret-dagasztó angyalok csókolják
cserepes szájatokat s nem látjátok,
meztelen combotok mosolya mily büszkén
fénylik-árad, mintha nagy darab bronzok
férfias ércsillogása volna a sötét szobában.

Ez az alaphang már az 1928-as *Egyedül* verseiben is felcsillant: a *Meztelen kamasz a város felett* c. költemény ezt példázza, bár ott a hagyományosan (mai szemmel nézve kissé közhelyes) ellenretorika uralkodik, mely a bűnt „szent ünnepélyé” avatja. A narcisztikus-autoerotikus alapérzet („ó gyönyörű huszonöt éves fiatal testem: / csak kéjelegi ragyogó-bőrű magadon!”) fokozatosan válik a termé-

22 VARGHA Kálmán,
„Cyarló örömök boldog énekese”.
Berda József indulása,
Irodalomtörténeti Közlemények 83 (1979/2.), 131–154.
Az idézet helye: 151.

23 BÁLINT György,
Irgalmas szegénység. Berda József versei, Nyugat, 1931/8., 16. szám, 2., 241. Illetve:
BÁLINT György,
Örökkévaló lobogással. Berda József versei, Nyugat, 1932/8., 15–16. szám, 2., 168–169.
Majthényi György a korábbi pietizmus-hoz a „koravenség” kiárasztását is oda-biggyeszti:
MAJTHÉNYI György,
Berda József: Irgalmas szegénység, Napkelet 9 (1939), 909.

24 Uo., 136.

szetes libidó ünneplésévé. Vargha Kálmán a vers kapcsán így jellemzi Berda testkultuszát: „Mintha új vallásra lelt volna, amelynek legfontosabb eleme a természettel való egyesülés és az antik kultúrára emlékeztető, tehát ősi, de végképp nem barbár testkultusz”.²²

A mámor felbukkanását Bálint György is regisztrálja, aki az *Irgalmas szegénység* túl pietista, „szentferencesen kozmikus szelíd-ségével” állítja szembe az *Örökkévaló lobogással* című kötet radikális testiségét, a „testek kozmikus összetartozását”.²³ Úgyel azonban arra, hogy a test hedonizmusával szemben ellenpólust kreáljon: ezt nevezi „gondolkodó testnek”. Berda fenti, egyik legerotikusabb költeményéről ennek szellemében így fogalmaz: „A péklegényekről szóló igen szép versében szinte extázisban ünnepli a dolgozó test dinamikus mámorát, de mintha elkerülné figyelmét az, hogy a munka, amelyért a péklegényeket ünnepli, bérmunka, tehát testi lényegében is tragikus valami.” Ennél körmonfontabb magyarázatot aligha lehetne találni arra a kényes jelenségre, melyet Rónai Mihály András ragadott meg Berda érzékiségéről szólva. A költemény a test ünneplése, a maszkulin fiútest szédítő himnusza, mely a klasszikus kenyér-test metaforarendszer összefüggés-hálózatát hozza játékba. Ez a keresztény szimbolikát áttranszformáló képrendszer még Pilinszky-nél is a testiséggel, a testben materializálódó szépséggel (sőt: egyenesen a homoerotikával) kerül kapcsolatba.

A *Férfigangon* című kötet (1933) a „férfikorbahajló szép kamasz-arc” bűvöletében fogant, Berda itt egészen a fogantatás materializmusáig hatol vissza. Az exhibicionizmus nosztalgái a *Fürdőben*²⁴ című versben élednek újjá:

Ó, arany szabadság, mezítelenségem! örök vágy
vagy te a tisztálkodásra, mikor így látod magad,
s érzed, mily cirógató ez a fürdőgőz, ez a nehéz szaga
önön testednek, mely már csupa bujaság.

Most látod igazán, mily méltó faragás vagy, s mily öröm
élvezned ezt az állapotot, hogy lubickolsz, s
fürdeted magad kecses mozdulatokkal hajlón, míg
egyre terjeng és ömlik körülted a szerelmet-vadító meleg
férfiszag, mely oly illatos, mint az almafavirág.

A szag- és illatképzetek eluralkodása a stimuláció eszközeként lengi be a vers tereit: a fürdő nehéz szagától végül az almafavirág könnyű illatáig jutunk. A péklegény-téma a Csipkék című sorozat erotikus tömbjei közt epigrammaként bukkan fel újra, de egy Pietsch Sándornak dedikált versben megjelenik az önkielégítés (vagy magömlés) leírása, de az angyali fiútest leírása is kap egy csipkét (*Angyalszerelem*):

Végre így is láthatlak téged, te gyönyörű márvány!
Nem menekülhetsz most előlem: parázna szemem
tükrében csillogsz te lám, – fiatalságom töretlen

fénysugarában fürdeted bájord tiszta kéjjel. Nézz csak,
merülj e villogó szemekbe, s mondd, látod-e ott arányosan
feszülő, nyulánk testedet, mint fénylik vissza csillogón?...
Ó illegesd, csillogtasd csak olajtól-illatos izmaidat
e méltó tükörben, s ne szégyenkezz, ne pirulj álmodó
angyalarcod miatt, melyet az angyalok
boldog szerelme gyötör már.

Rendszerint a meztelen fiútest ábrázolása a képzőművészetben is vagy mitológiai vagy bibliai narratívák mentén történt: Berda ismét a márványhoz, a szoborszerűséghez menekül, az olajjal kent izmok az antikvitást idézik, a vers fő metaforája azonban az angyali jelenés epifániaszerűsége. Az *Indulat* (1935) c. kötetben szereplő *Mészároslegény* ugyanezt a sémát variálja: „Izmaid úgy ragyognak, úgy dagadnak, / mint aki testét szoborba vésték!” Az önkép azonban itt radikális szélsőségekben kezd el tobzódni: „Éppen ilyen vagyok, ily nagygyomrú állat. / Eltaláltad, dagadt, a züllött pofámat. / [...] Torz és szép pofa ez. Kamasz és bő hassal áldott” (*Aba-Novák Berda-képe alá*).

A pederasztikus hagyomány kivált a *Gyerek a villamoson*²⁵ című versben éled újjá:

Míg szőke gyermekarcod csak az uccát
bámulja merengőn, észre sem veszed, kis hálátlan,
mint tüzel a parázna szem halványrózsaszin
térdedre, erre az üde ruganyosságra, mely úgy
kandikál ki csillogó meztelenségével a durva
felöltő alól, mint a haragos-zöld lombok között
ékeskedő hamvas aranybarack, mit oly boldog
merénylet volna leszakítani.

Lesznai Anna az *Emelt fővel* (1937) című kötetéről értekezve már a Berda-szókincs elemeit használja, amikor „izmos, kemény” sorokról beszél. „Ha boldog ókori kultúrák testimádata és feledt paradicsomkertek ártatlan öröme a külvárosba, vagányok, ágyrajárók s félrebecsült poéták közé bujdosol, akkor teremnek olyan versek, mint Berdáéi.”²⁶ A testi örömök kamaszossága mellé a Válasz anonim kritikusa odalátja már a férfimeditáció ellenpontját is, de ez is inkább a hedonizmuskorlátozó öncenzúra jegye, mintsem tényeken alapuló megfigyelés.²⁷ A *Tisztán és meztelenül* című vers a testkultuszt, a születés és az őállapot mitizálását is bevonja abba az autoerotikus hangulatba, mely a testet önnön birtoktudatán a boldogság forrásaként jeleníti meg. A Socrates szellemének dedikált *A gyermek, aki voltál...* című sorozatban részint a nosztalgia, részint az epifániaszerű szépségfelvillanások játékból bontható ki az az érzékiség, mely belengi a költemény tereit. Nem nehéz felismerni azt a variációs technikát, mely szinte konstans módon állandóan vonul kötetről kötetre Berda fiúleírásaiban: „Remekbeparagott tested klasszikus szobrokra / emlékezteti a műértő szemet, mikor látja; hogyan / kelleted-fitogtatod neme-

25 Uo., 152.

26 LESZNAI Anna,
*Emelt fővel. Berda
József versei,*
Nyugat 1937/2.,
137–138.

27 Ismeretlen szerző,
*Két költő. Berda
József: Emelt fővel.*
Gereblyés László:
Nehogy engedj!,
Válasz 4 (1937),
592.

28 GAÁL Gábor, *Egy „inyenkedő eretnek”*, Korunk 13 (1938/4.), 376–377.

29 BERDA József, *Ostor és olajág*, Budapest, Szépirodalmi, 1957, 13.

30 RÓNAY György, *Az olvasó naplója*, Vigilia 29 (1961), 749–755.

31 ILLÉS Lajos, *Berda József = Uő., Kezdet és kibontakozás*, Budapest, Szépirodalmi Kiadó, 1974, 193. A teljes Berda-esszé: 190–195.

32 BERDA, *I. m.*, 585.

33 Uo., 562.

sen feszülő formáidat!” Mintha Herbert List antikizáló szoborszerű fotográfiái elevenednének meg e szövegekben. Szinte mechanikus makacssággal bukkannak fel ugyanazok a megoldások és concettók. Gaál Gábor egyenest a reneszánsz jelleget fedezi fel a kötetben: „az ő világa is elsősorban gasztronómiai, teli meztelenséggel, intim testi funkciókkal, s mindezek őt is dévaj életörömmel töltik el”.²⁸

A Berda-költészet megcsontosodásának dokumentumaként tart-hatjuk számon Berda 1947-ig kiadott kötetait: az önismétlő gesztu-sok ugyan eredményeznek helyenkénti finomodást, de az indulat percből születtségének váratlansága elenyész, és a tervezettség profizmusá elhalványítja a spontaneitást.

Az 1954-es válogatott versekbe (*Élj és énekelj!*) új szövegek is kerültek: ezek közt továbbél a portrévers műfaja is, melyben itt-ott megcsillan a korábbi erotikus hangulat: „Meztelenül tündökölsz, mint a csordultig hő / szerelem” – írja pl. *Egy öntödei munkásra* című verse elején. Ez a típusú költészetmodell csak látszatra rokonítódik a hivatalos irodalmi elvárások pszeudorealizmusával: Berda nem realista, hanem elsősorban hedonista. Az immár hatványozottabban plebejus szocialista Berda 1957-ben publikálja *Ostor és olajág* című könyvét, melyből viszont teljességgel kiveszik a korábbi tematika, az élvezetek hedonizmusát tekintve háttérbe szorul az erotika és a szexualitás, a test elsősorban gasztronómiai hedonizmusát éli ki. Egy két részből álló, egy bizonyos Cs. O-nak dedikált költemény (*Két strófa a halál homálya ellen*) egy „erőszakkal elszakított barát” emlékének keresztül idézi meg a halál botrányát. A költemény Üzenet Pozsonyba alcímű része a szépség kommunikációjának, a test evidenciájának erejét demonstrálja: „A szépség szavaival értettük meg egymást, ki / választhat el már minket a világon?”²⁹ Az epigramma műfaja ekkor szinte kizárólag gnómává válik, az invektíva pedig politikai hátszelet kap. A kritikai visszhang is egyre nosztalgikusabbá válik, Rónay György 1961-ben (ekkor jelent meg Berda *Így igaz!* című köteté) Berda költészetének latin jellegét emeli ki, illetve a goliard hajlammal párosítva írja le azt az alkati sémát, melynek kettős szorításában ez a líra megszületik.³⁰ A „XX. századi Gargantua”³¹ késői kötetében a test már az enyészete, a szenvedése, a bomlása, a halálé. A kéziratban maradt versek közt viszont szép számmal akadnak olyan pajzán vagy egyenesen obszcén darabok is (pl.: „Szegény, szép faszom, de lelankadtál! / Féldeci gecit legalább leadtál. / Kár, hogy annyira el nem fáradtál, / hogy teljes testeddel gecivé válhatnál!”)³², melyek az életimádat dokumentumaiként a halál és az elmúlás szorongató félelmének ellenpontjaiként adnak hozzá örök színeket Berda profiljához. E szövegek élnek a műfajparódia eszközeivel, pl. a guggoló kanászról írt epigramma az idill destrukciója: „A levegő ma nehéz nyári láz. / A nyárfa alatt szarik a kis kanász. / S míg felette a hús lomb napernyőt tart: / kis kutyája nyalja a friss meleg szart.”³³ E szövegek azonban általában rigmusokként hatnak, melyek egy játékos elme rögtönzésesei a szépségföltő, a test változásaiába belenyugodni alig akaró entitás árnyékában.

NÉMETH CSILLA

A perverzió kritikája?

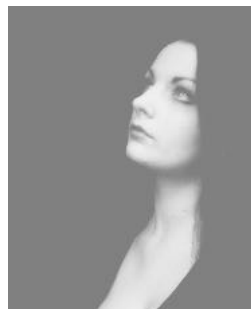
Restif de la Bretonne: A nagy francia ágy (Anti-Justine)

„Mértéktartónak lenni és szerénynek, avagy bujának és paráznának, ahogy az alkalom kívánja – ez az igazi bölcsesség” – olvashatjuk Bretonne hírhedtté vált könyvében. E bölcsességgel még nem is lenne különösebb probléma, ha az olvasó elég nyitott a parázna, erotikától túlfűtött olvasmányokra, és figyelmen kívül hagyná a mű vérfertőzésre épülő kerettörténetét. A regény szerzője, ahogyan azt az *Előszóból* megtudhatjuk, egy olyan erotikont szeretett volna a világ elé tárni, amely teljes mértékben ellentéte a sade-i libertinizmusnak: „Célom egy olyan könyv megírása [...], amelyben az érzékek a szívhez szólnak, amelyben a gyönyörök nem rejtegetnek semmi kegyetlent a szép nem számára, és amely nem halált, de sokkal inkább életet kínál képviselőinek, amelyben a szerelem visszatalál a természethez, és mentesen minden gátlástól, minden előítélettől, egyes-egyedül vidám és kéjteli képekben lép elénk.” E gondolatok hallatán az olvasó azt várná, hogy egy kellemes, kéjben és mámorban úszó, kedves kis regényt tart a kezében, mely mentes mindenféle sade-i kegyetlenségtől, a libertinus kéjencek brutalitásától, a szadomazochizmus és a női nem kínzásának élvezeteitől. Ezt az elvárást az olvasó többé-kevésbé, ha egyes jeleneteket nem vesz figyelembe (pl. a feleségét kínzó és áruba bocsátó férj esete, a kéjgyilkosság, melyet a barát követ el stb.), a mű előrehaladtával meg is kapja. Többé-kevésbé.

Azonban hiába próbálja a szerző a vérfertőzés műbe való emelését azzal magyarázni, hogy „ellensúlyozza vele a kéjencek megromlott ízlését, a szörnyű kegyetlenkedéseket, melyekkel Dsds gerjeszti őket”, ez a motívum mindvégig negatívumként jelenik meg.

A mű alaptörténete, hogy egy férfi meséli el szexuális élményeit, hasonlóan Apollinaire *Tizenegyezer vessző* c. Sade-paródiájához. Aki olvasott már erotikus és pornográf jellegű alkotást, nem lepődik meg a mű őszinte és buja, már-már a jó ízlés határait súroló gondolatmenetein és szóhasználatán sem.

Azonban még a Sade-olvasókat is megdöbbenetheti, hogy a fősze-replő felelevenített történetei családja körében, családtagjaival történnek meg! A mű első néhány fejezetében olvashatjuk, hogyan paráználkodik fiatal korában nővéreivel, miképpen szarvazza fel édesapját és nemz utódot anyjának, majd fajtalankodik önnön húgával-lányával. Ilyenkor joggal teszi fel a kérdést az olvasó, hogy ez vajon mennyiben jobb, ha jobb, mint a márki *Justine*-je?



„Ha a Justine egy örült műve, akkor az Anti-Justine egész örültekháza” – mondja Adolph Tarabant, kinek szavaival egyet kell hogy értsünk. Senki előtt nem lehet kétséges, hogy Sade *Justine*-je egy kegyetlen világot mutat be, melyben az erkölcs, a vallásosság mit sem ér az emberi gazsággal szemben. Azonban aki egy kicsit is tisztában van a korabeli francia arisztokrácia erkölcsi és filozófiai romlottságával, nem olvassa azt akkora ellenszenvvel, mint az *Anti-Justine*-t. (Itt meg kell említenünk azt is, hogy Bretonne és Sade kortársak voltak, csak más-más társadalmi rétegből kerültek ki. Sade mint a züllött francia arisztokrácia legbrutálisabb, legelítéltebb kultikus személye áll szemben egy szegény családból származó, „szexuál-perverziológiai szempontból cipő- és lábfejimidó fetisiszta, incesztusdicsőítő erotománnal”.)

Nem szeretnék sorrendet állítani, hogy a sade-i libertinizmus szellemében elkövetett kéjelgések és orgiák, vagy a Bretonne-i vérfertőzés, ill. kannibalizmus erkölcstelenebb és társadalmilag elfogadhatatlanabb-e, mivel ez mindenki számára privát vélemény. A „jó” erkölcs viszont azt mondja, hogy mindegyik ellentétben áll a természettel, de még inkább a Stendhal-féle szenvedélyes, *amour-passion* kölcsönösségén alapuló, fellobbanó vágyakozással túlfűtött szerelemmel.

Mégha a szerelem és odaadás motívuma meg is jelenik a műben, az nem szabadul meg a vérfertőzés taszító burkától. Ez az önmagából kifordult szerelem azonban meglepő módon nemcsak az apák szájából hangzik el, hanem saját lányaik sóhajai közt is, miközben épp szülőjükkel fajtalanzkodnak. „Fröccsents az ágyasomba egy kölyköt... egy kis lotyót!... Ha lány lesz... egy napon... majd... megfarkalod... Ha fiú lesz... ő farkal meg engem” – sikoltozza Conquette az üzekedés közben. Egy másik történetben, ahol egy férfi saját lányait ejti teherbe, nem szóltak senkinek, „mert odavoltak a gyönyörűségtől”.

A regény felénél a szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a műben semmiféle filozófiai tartalom nem jelenik meg, „mert semmi sem illik kevésbé egy ilyen műbe”, az olvasó nagy szerencsétlenségére. A mű egyetlen megfogalmazott erkölcsi célja mindössze annyi, hogy „olyan zamatos Erotikont adjak a renyhe vérmérsékletűek kezébe, amelynek olvastán kielégítő férjei lesznek hitvesüknek – még akkor is, ha már nem szép”. Vagy: „célom, hogy megmentsem a nőket a kegyetlenség derüliumától. Az Anti-Justine éppolyan ízes, éppolyan szenvedélyes, mint a Justine, csak épp a barbárság hiányzik belőle.” Az olvasóban viszont kétségkívül megfogalmazódik a kérdés, hogy vajon az apjának teljes mértékben kiszolgáltatott lányok viselkedése nem tekinthető-e barbárságnak, még akkor is, ha önszántukból történik az. Számos ilyen fejtegetést végezhetnénk, most viszont térjünk vissza a mű alapcéljához, a sade-i *Justine* Anti-jához.

Közismert, ahány olvasó, annyi vélemény, és ahány olvasó, annyiféleképpen indítja be egy mű az emberi erotikus fantáziát, ellenben sok esetben mégsem hozza meg a kívánt eredményt. Ha a mű célja a szenvedély felkorbácsolása, akkor a szerző kétségtelenül elérte a célját. Ha az undor és ellenszenv szenvedélyes hangulatot ölthet, akkor mindenképp.

Nem meglepő, ha erre a következtetésre jutunk, hiszen a nagy költő, Apollinaire is hasonlóképpen vélekedett a műről: „Egyedülálló könyv, a legörültebb, legfurcsább és legvisszataszítóbb, ami csak létezhet. Nincs vigasztalanabb, mint ez az alkotás, s ha nincs is egészen híján bájnak és szépségnek, mindvégig bujakóros elméről és céltalan képzeletőrőről tanúskodik.” Silvester Bernard hasonlóan súlyos következtetésre jut: „Mind a kettőt – Sade-ot és Restifet is (eredeti név) – gondos vizsgálatnak és alapos mérlegelés után degenerálnak, vagyis elfajzottnak nevezhetjük: arisztokrata származású az egyik, paraszti a másik, de mind a kettőben ugyanaz a megszállottság lakozott – mind a kettőt bujakórság üldözte”.

Nem célokom posztumusz ítéletet mondani egyik szerző fölött sem, mindössze a Justine–Anti-Justine kapcsolatát szerettem volna vizsgálat alá venni, hogy valóban egymás ellentéteinek tekinthetőek-e. Mint ahogyan azt a józan ész és a kritikusok véleménye is tükrözi, az alkotás nem igazán tekinthető pusztán erotikonnak, mely mentes lenne bármiféle sade-i hatástól. Hiába nem jelenik meg a sadizmus konkrétan a mű történetében, a Sade-kultusz, az iránta érzett ellenszenv és az előszeretettel használt perverzitás akarva-akaratlanul megbúvik a mű sorai között. E Bretonne-alkotást céljától eltérően én inkább Sade-utánzatnak tekinteném, kisebb „finomítással”, mint *Justine*-ellentétnek. Hiszen gondoljunk csak bele, ha a művet nyolckötetesre tervezte, mit tartalmazott volna a maradék hét... Ahogyan azt a *Szodoma százhusz napjánál* megfigyelhettük, a sadizmus és perverzió univerzumai végtelenek, összekapcsolódnak, körforgást alkotnak. S nem lenne más ez a Bretonne-alkotás esetében sem...

Tőkés László René Magritte műtermében, 2012



Motörhead, Schopenhauer, kék Camel, avagy hogyan épül a Halálcsillag

Képzeljük el napjaink Budapestjét, annak romkocsmáit, kávéházait, a sárga villamosokat és a szmoggal betérített épületeket, majd képzeljünk el egy harmincas éveiben járó író-t, pontosabban novellistát, akinek akciórádiusza a magyar fővárosban található Király utcai lakásától az Éden nevű majdnem kávézóig és a Szimpláig tart. Néha közbeiktat más kocsmákat, olykor-olykor pedig éttermeket is. Azonban legszívesebben lakásában tartózkodik, jobban mondva annak is a fürdőszobájában, kedvenc olasz kádjában Kázmérral, a narancssárga gumikacsával, a legjobb barátjával. Ő Emlék Bundás, történetünk főhőse, Cserna-Szabó András *Szíved helyén épül már a Halálcsillag* című, idén megjelent regényének központi alakja.

Emlék, szabadidejében régebbnél-régebbi szakácskönyveket és krimiket olvas, valamint naphosszat ül az Édenben. Mértéktelen alkoholfogyasztáshoz és általános költségeihez írással szerzi meg a szükséges pénzt. Cikkeket ír különféle gasztronómiai lapoknak, és lemezkritikákat, koncertbeszámolókat a Metal Hammernek. Néhanapján pedig a már megjelent novelláit adja el megváltoztatott címeikkel. Így telnek Emlék mindennapjai. Hősünk már két hete nem állt fel az ágyából, míg végül 2008. szeptember 25-én, Eufrozina napján „megtisztulni támadt” kedve. Elhatározta, hogy hosszú idő után bemegy a kiadóba, ahol Mór, a kiadó vezetője próbálja megtudni tőle, hogy miért nem ír. Emlék hazudozni kezd mindenféle nőkről, szerelmi csalódásokról, tudathasadásról beszél. Egészen pontosan arról, hogy ő egyszer Emlék Bundás, máskor pedig James Lee, a cowboy. „Magam is meglepődtem, hogyan tudok ennyi elképesztő baromságot összehordani egy szuszra. Dehát végül is író vagyok, ez a mesterségem.” (21.) Ebből a helyzetből születik meg Mór, a kiadó vezetőjének fejében az az ötlet, hogy Emlék írjon egy western regényt. Így Emlék kénytelen lesz belefogni a regény írásába, akár-hogy is irtózik a dologtól.

Ahogy haladunk előre a történetben, úgy kapunk bepillantást Budapest romkocsmáinak, kávézóinak, a Szimplának, a Tűzraktérnek, a Sirálynak és az Édennek a szürke mindennapjaiba. Megismerjük Zafírt, Emlék gyerekkori barátját, azt is megtudjuk, hogy Emlék és volt felesége, Jolán miért váltak el. Pontosabban, ki miatt. Az örök nő

neve Léna, akibe Emlék beleszeretett. Ez a románc viszont tiszavirág-életűnek számított, mert Léna egy nap szó nélkül eltűnt Emlék életéből. Újabb csalódás. A kudarcok történeteit és azok konklúzióit sokszor a kádban elhangzott vallomásokból tudjuk meg. „– Elbasztam az életemet – vallottam be Kázmér szemei közé nézve. Bár ezzel talán nem vagyok egyedül ezen az elátkozott bolygón. Ha csupán a jelenleg élő homo sapiensekre gondolunk, máris csak egy vagyok a több milliárd boldogtalan, elbaszott, kisiklott élet közül. Öreg, ez egy nagy csapat! Hatalmas család. Többen vagyunk, mint a legnagyobb világvallás. Többen, mint a föld összes nyugdíjasa. Többen, mint a Barça-drukkerek.” (64.)

A könyvben két regény fut párhuzamosan egymás mellett. Az egyik Emlék saját története, amit ő maga mesél el, a másik pedig a western regény, amit ír. A történetek fejezetei váltakoznak a könyvben. A western a „Mocskos Tizenegyek Bandájának” a virágzását és hanyatlását mutatja be. „Száz mérföldes körzetben nem élt olyan bankigazgató, kinek rémálmaiban ne szerepeltek volna. A Pinkerton Ügynökségnek senki másra nem fájt a foga, csakis a tizenegyekre. Villámgyorsak voltak, kíméletlenek és pontosak. Jéghideg profik.” (56.)

A regény hemzseg a vendégszövegektől. Schopenhauer, Slayer, Iron Maiden, Bëlga, Motörhead, Amy Winehouse szövegek és dalcímek épp úgy megtalálhatóak a regényben, mint Kölcsey, Ady, Krúdy, Kosztolányi, Hamvas, Bukowski szövegrészletei. „– Kossuth Lajos azt üzenté, március tizenötödikéig minden extraszolgáltatás ingyen van, csak az alapdíjat kell befizetni, macifíú. Anál, orál, mellezés, arcbaspricc, minden grátisz. Éljen a magyar szabadság, éljen a haza – mondta csábosan mosolyogva Jenő, a platinaszöke kurva a hatodikról.” (216.) Magát a regény címét is a történetben szereplő Hamis Csöcsök nevű zenekar egyik opusának sorai adják. „Szíved helyén épül már a Halálcsillag / Kicsinállak, elpusztítlak, kicsicsillag.” (171). A vadnyugati történetben is, csakúgy, mint a *Ponyvaregényben*, idéznek Ezékiel könyvéből.¹ A szöveg többször önmagára is utal.

A két történet a regény folyamán olyan közel kerül egymáshoz, hogy azok szereplői gyakran a másik történetben bukkannak fel. Így az olvasó meglepődhet, mikor azt látja, hogy egy esetben a banda három tagja a HARGITA IC kupéjában megtámadja Emléket, vagy amikor Garzón, a kupleráj gondnoka a Keleti pályaudvaron akarja behajtani rajta James Lee tartozását. A regény utolsó asztali jeleneténél pedig már maga a pincér Légyölő Kenként mutatkozik be, Emlék pedig James Leeként.

Emlék Bundás mondhatni végig teszi az egész történetet. Hol egyedül, hol többedmagával. Az elfogyasztott ételek pontos bemutatása, azok készítésének módozatai is az olvasó elé tárulnak, ami egy ideig érdekes, sőt sokszor viccesen is hat, de egy idő után már soknak tűnhet, csakúgy, mint a vulgáris beszéd sokszor indokolatlan használata. Negatívuma lehet talán még a regénynek a nyitva

¹ Vö. Maksa Mónika, *A western-től Schopenhauerig, Hamis Csöcsök, Népszabadság*, 2013. február 22. = <http://nol.hu/lap/tv/20130222-a-westertol-schopenhauerig> [2013. 3. 27] A vendégszövegek kapcsán Svébis Bence arra hívja fel a figyelmet, hogy a felkészületlen olvasó bele is gabalyodhat abba a rengeteg vendégszövegbe, parafrazisba, amivel Cserna-Szabó dolgozott. Svébis Bence, *Szindbád a vadnyugaton*, Magyar Narancs, 2013/8. (2013. 2. 21) = <http://magyarnarancs.hu/konyv/szindbad-a-vadnyugaton-cserna-szabo-83686?system=cachefrissit> [2013. 3. 27]



hagyott kérdések és a nem megmagyarázott események adagolása. Az említett hiányosságok és észrevételek ellenére azt lehet mondani, hogy *A szíved helyén épül már a Halálcsillag* egy könnyed olvasmány. Cserna-Szabó regénye nem mond ki világmegváltó igazságokat, nem mutatja meg az egyetlen járható utat – annak ellenére, hogy a szereplők a mélyebb dialógusok során próbálják megtalálni a lét értelmét –, csak azt teszi, amit egy ilyen regény a maga gyermekbetegségeivel együtt tenni akar: szórakoztat.

CSERNA-SZABÓ András, *A szíved helyén épül már a Halálcsillag*, Magvető, Budapest, 2013.

Zámbó Jimmy Kazimir Malevics műtermében, 2010



BAKA L. PATRIK

A pad pedig tizennégy parkban áll

Keserű József: Az össze nem függő parkok

H. Nagy Péter *Paraziták* c. opusának előszavában¹ – tőle korántsem szokatlan módon – a természettudományok jelenségei felől közelít az irodalomtudomány szakíróinak produktumaihoz. A parazitizmus mibenlétének kifejtése után a fogalom köztudatban élő primer jelentését annak ellentétébe fordítja át, a horgászhal példáját játékba hozva ugyanis rámutat a szóban forgó jelenség pozitív értelmezhetőségére is, hisz a parazitizmus az említett esetben mindkét fél – tehát az élősködő és a „kihasznált” egyed – számára egyaránt előnyökkel jár. H. Nagy J. Hillis Miller témához kapcsolódó eszmefuttatására² is reflektálva így értékeli produktívnak az irodalom „élősködő műfajait”, tehát a recenziót, a kritikát, a könyvbemutatókat, és számos esetben a tanulmányokat is. „[A]z élősködő kritikai szöveg nem megsemmisíti tárgyát, hanem – valamilyen körülmények között – fenntartja a róla való beszédet, mozgásban tartja annak értelmezési lehetőségeit.”³ Az irodalomtudomány „élősködő műfajai” tehát – saját tudományterületükön belül – egyfajta mágikus bölcsek kövének számítanak, melyek nem csak „aranyá”, azaz értékessé avanszál(hat)nak egyes műveket, hanem a belőlük fakadó elixír révén „örök életűvé”, értékállóvá is tehetik azokat. Kétségtelen továbbá az is, hogy nincs az a negatív kritika, amely súlyosabb volna a csendnél, annál, amikor egy szöveg reflexió nélkül marad, hiszen az elmarasztalás még mindig generálhat cáfolatot... mint történt ez irodalmunk számos nagy költőjének és írójának művei kapcsán is.

Keserű József 2011-es datálású teljesítményében, *Az össze nem függő parkokban* tizennégy alkalommal ragadja meg a fentebb emlegetett legendás követ, hogy számos világ- és magyar irodalmi szöveget értékeljen, vagy gondoljon tovább. A szerző – lévén irodalomteoretikus, kritikus, szerkesztő és oktató – végig nagy precizitással végzi el a választott írások értelmezését, a legfelső, metonimikus burok alatt feszülő rétegek bemutatását, kibontását és párhuzamba vonását más, széles filozófiai és szépirodalmi kontextusban megjelent művekkel.

A nyitó tanulmány – mely a kötet egyik impozáns írása – Emmanuel Lévinas filozófiai munkáinak egyfajta kalauza, az azokban felvetett nyelvi kérdések, a művészetek, s egyáltalán az irodalom lévinasi értékelésének jól összekomponált kivonata. A kötet írásai közül – erősen szakmai gondolatszövése okán – elsősorban ez a szöveg előfeltételez – s talán igényel is – bizonyos filozófiai (elő)ismereteket;

1 H. NAGY Péter, *Paraziták*, NAP Kiadó, Dunaszerdahely, 2006, 7–10.

2 J. Hillis MILLER, *A kritikus mint házigazda*, ford. Zsélyi Ferenc, Filozófiai Figyelő, 1987/3–4., 101–128.

3 H. NAGY, *l. m.*, 10.



4 Az oldalszámok – a továbbiakban is – a következő kiadásra vonatkoznak: KESERŰ József, *Az össze nem függő parkok*, NAP Kiadó, Dunaszerdahely, 2011.

a lévinasi tézisek s az azokkal szemben álló érvek megfelelő mélységű megértése ugyanis a laikus olvasó számára akadályokba ütközhet. A szöveg mindazonáltal – bár a kötet címe egyfajta esetlegességet sugall(hat) az írárok elrendezésének tekintetében – nem véletlenül kerül(het)et előre. Jelen állítást legalább két indok is alátámasztja. Egyfelől megemlíthető Lévinas ellenszenve a művészetek egészével, s ilyenformán az irodalommal szemben is. Bár Keserű – a kötet további részében is – sok esetben kerülni kívánja a profán értékelést, helyenként azonban a hallgatása is fontos lehet, az ugyanis, hogy az opus további részét képező írárok java (szép)irodalmi szövegek apropóján született, és sok esetben azok erényeire, újításaira mutat rá, feltételezi a szerző egyfajta csendes ellenállását Lévinas művészetellenességével szemben, hisz a művészet produktumairól kétségkívül mint értékekről beszél. A tanulmány elhelyezésének oka lehet továbbá az is, hogy az egymást követő írárok közt nem egy akad, amelyben Keserű többször Lévinas gondolataira reflektál.

Az kétségtelen, hogy *Az össze nem függő parkok* szerzője végig jól érezhető tisztelettel közelít vizsgálata tárgyához, s a kötetbe gyűjtött írásai kapcsán az is megjegyezhető, hogy a hagyományt, illetve a jelentőt egyre távolabb eső műveket legfeljebb kontextusként, vagy elődökként kezeli. Más szóval: elemzett műveit a kissé tágabban vett jelenből válogatja, ezzel is hangsúlyozva a kortárs irodalom – közoktatásban sokszor elhanyagolt – jelentőségét.

A teljesség bármiféle igénye nélkül az alábbiakban önkényesen ragadunk ki néhány szöveget a recenzált kötetből. Keserű József Maurice Blanchot *Halálos ítélet* c. írása kapcsán a műelemzésen túl a szerző egyedi halál- és nyelvfelfogására is kitér. A kötet harmadik szövege, a *Testtől testig* c. írás elsősorban Nádas Péter *Párhuzamos történetek* c. textusának testi vonatkozásaival foglalkozik, végig reflektálva az író korábbi teljesítményeire. A későbbiekben Duba Gyula és Hunčík Péter történelemfelfogása kerül egymás mellé, melyekről bátran állítható, hogy ellentétesnek bár nem ellentétes, mégis merőben más előfeltevés és hagyomány felől közelítenek a múlthoz, annak jelenségeihez, illetve jelenformáló hatásaihoz.

„Ami igazán megragadhat bennünket, az az iróniának és a humornak egy sajátos formája; pontosan emiatt nem alkalmazható a peszsimizmus és az optimizmus egyébként is gyenge lábakon álló kategóriája Céline regényeire” (153.)⁴ – írja Keserű Céline magyarul megjelent művei kapcsán, szövegében pedig nagy hangsúlyt fektet az író nyelvhasználatának bemutatására is. Az Európa Könyvkiadónál sorozatban megjelent Vladimir Nabokov-regényeket egyaránt nagyító alá helyezi a szerző, s hogy miért, arra talán a következő idézet ad valamiféle választ: „Vladimir Nabokov azok közé az írók közé tartozik, akik már a legelemibb szinten képesek zavarba ejteni olvasójukat.” (165.) Vida Gergely *Babits-olvasatok* c. kötetének értékelése talán ott bujkál abban a jelenségben, hogy az általa új fényben megvilágított és elemzett Babits-líra mentén az opust bemutatni kívánó kritikust éppúgy arra készíti, hogy a versek új értelmezését kövesse el.



Ilyenformán lesz a „végérvényesség ideája az, amit az itt tárgyalandó könyv sikeresen megkérdőjelez” (173.), tehát az irodalomtudomány megújulása a korok előrehaladtával mindig, újra és újra bekövetkezhet, és be is kell, hogy következzen. Eme folyamat elsőrendű elősegítői pedig nem mások, mint az irodalmi szakírók szövegei, akik életben tartják és átörökítik a következő korokra a múlt és a jelen műveinek újabb és újabb, más és más értelmezéseit.

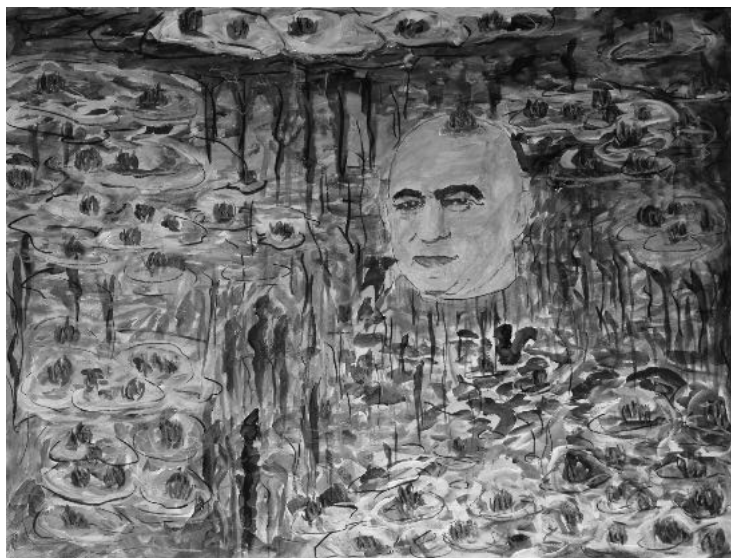
Fentebb, a Keserű-kötet első tanulmánya kapcsán elkövettünk egy olyan mondatot, hogy annak tökéletes megértéséhez szükségeltetik egyfajta filozófiai előismeret. A bemutatott kötet stílusa azonban kétségkívül azt az érzést kelti, hogy egy tanáremberrel állunk szemben, aki „a keresés, a megértés vagy a megértetés” (5.) mentén az olvasóval együtt kívánja elérni kitűzött célját... s el is éri azt, hisz bár lehet, hogy olykor még keresnünk, kutatnunk kell a megoldás után, a tanár általi megértetés azonban sohasem marad el, s mindig megértést eredményez.

Az össze nem függő parkok címet Hegedűs Norbert egy Cortázar-novellára, *Az összefüggő parkokra* eredezteti vissza, de Umberto Eco *Hat séta a fikció erdejében* c. kötetével is kapcsolatba hozza.⁵ Keserű József előszavában, szövegei kapcsán így nyilatkozik: „Gondoljunk rájuk úgy, mint össze nem függő parkokra, amelyek között az olvasó maga teremthet kapcsolatot.” (5.) Nos, az egyes írásokat Lévinason, a tág kontextuson és belső hivatkozásokon kívül az a pad köti össze, melynek a tetszetős kötetborító szab keretet. Ez azonban ebben a formában még csak egy váz, amely tizennégy – és még ki tudja, hány – parkba enged átjárást. A dologhoz kell ugyanis még valaki: az olvasó, aki a kötet felütésével ténylegesen megnyitja a parkok, a szövegek közti átjárót. A magunk részéről bátran állíthatjuk, hogy tanulságos utazásról van szó.

KESERŰ József, *Az össze nem függő parkok*, NAP Kiadó, Dunaszerdahely, 2011.

5 HEGEDŰS Norbert, *Kérdések és variációk – irodalomtudomány és multidiszciplinaritás*, Opus, 2012/1., 87–88.

Rákosi Máttyás Monet
kertjében, 2011



SZOMBATHY BÁLINT

Örök frissesség és megújulás

drMáriás Béla munkáihoz

Az Újvidéken (Vajdaság) született és művészi pályáját is ott kezdő, majd Budapesten kiteljesítő drMáriás Béla a kortárs magyar művészet egyik legkülönösebb alakja. Életművét 2007-ben megjelent kismonográfiája összegzi, melyet az idei budapesti Könyvhétre időzített nagyszabású, 280 oldalon megjelenő albuma tetőz be.

drMáriás Béla 1986 és 1991 között végezte tanulmányait a belgrádi Zeneművészeti Egyetemen, s 1987-ben szülővárosában, Újvidéken (Novi Sad) megalakította a Tudósok nevű zenekart. 1991 óta él a magyar fővárosban, ahol kiemelkedő képzőművészeti, zenei, írói és publicisztikai tevékenységet folytat. Képzőművészeti munkássága a nyolcvanas évek közepén vett lendületet, érzékenyen magába szűrve a kor alapvető élményvilágát és nyelvi-stilisztikai kiterjesztéseit. Indulását alapvetően befolyásolták a nemzetközi művészet olyan központi mozgásai, mint az új-vad képiség, az új-expresszionizmus, az egzisztencialista figuráció, a sötét hullám és a punk kultúra. Érzelmileg túlfűtött élményvilágának tragikus felhangot adtak a délszláv háború közvetlenül megélt élményei.

drMáriás figurализmusának első meghatározó archetípusa a minimális alaktani elemekből összerakott „pálcika-ember”, amely a nyolcvanas évek második felében – újvidéki korszakában – a „kivárgat-emberben” evolvál, megalapozva Máriásnak az immár Magyarországon kibontakozódó nihilista korszakát, a Semmivel való viaskodás egyéni poétikáját. A nagy létkérdéseket lezárva piktúrája idővel oldottabbá, szertelenebbé vált, s témájában is közelített az olyan mindennapi emberi jelenségekhez, mint a fogyasztói kultúra, valamint a politikusok és a celebek világa. Művészete egyre fanyarabbá, élcelődőbbé és kritikaibbá vált – mind képein, mind regényeiben és zenei darabjaiban. Ábrázolásmódjának karikírozó vonásai egyre erősödtek, hangsúlyossá téve a művész szociális és társadalmi érzékenységét.

drMáriás felépített, kiművelt egy világot. Vagy, ha úgy akarjuk: nem szépítette meg a létező világot, nem púderozott, és nem zománcozott vagy nikkelezett. Költészeti fogalmakkal élve: nem kiesztergályozott szonetteket írt, hanem zabolátlan, szalonképtelen szabad verseket, kánonokat áthágó kakofonikus balladákat, példázatokkat. Esetenként úgy működtek ezek, mint a leghatásosabb parabellumok, mély, örök nyomokat hagyva bennünk. Magát a felismerést adták.

Volt időszak, amikor drMáriás a sztárocskákat és a politikusokat megidéző jeleneteket – figyelve a rádió és a tévé híreit, a bulvár-

drMáriás Béla



pok pletykáit – szinte napi frissességgel „örökítette meg”. A rögzített szituációk a történelem egy adott pillanatát ragadják meg, és hatásukat is frissiben fejtik ki legerősebben. Nehéz elképzelni, hogy a *Navracsics Tibor a tények szorításában*, a *Steiner Pál beszorult Rogán Antal fejébe*, a *Semjén Zsolt mint Szent Lángos* vagy a *Demszky Gábor a csata szünetében hímes tojást fest* című és a hozzájuk hasonló abszurd rajzok néhány évtized elteltével is ugyanazt jelentik majd, mint ebben a pillanatban, illetve, mint keletkezésük idején. Függetlenül az alkotások művészi színvonalától, képet adnak drMáriás munkásságának konstans értékrendszeréről.

Ne feledjük, a művészettörténet számos nagy egyénisége érintette ezt a tartományt. Hirtelenjében George Grosz 1922 és 1933 között keletkezett szuverén – és mindenekelőtt kemény – politikai karikatúrái jutnak eszembe. Akkor úgy hozta a helyzet, hogy Groszknak világosan állást kellett foglalnia valamelyik politikai oldal mellett, ám a hívatásos politikai karikaturisták helyzete eleve más volt. Walt McDougall, a 19–20. század fordulóján tevékenykedő szakmabeli a következőket írta: a politikai karikaturistának „olyan kíváncsi rugalmassággal kell rendelkeznie, ami alkalmassá teszi őt arra, hogy bármelyik párt számára tudjon karikatúrát készíteni, anélkül, hogy saját véleményét megtagadná”. McDougall burkolt célzást tett arra, hogy a művésznek a sok érdek kereszttüzeiben meg kell őriznie függetlenségét, hiszen számára mindegyik oldal egyaránt célkereszt. Németh György erről így vall: „Amit hányingerszerűen tudok utálni, az a képmutató, beképzelt, kivagyí, úrhatnám banda minden oldalról. Őket azért karikázom, mert dühödten fel tudok háborodni azon, ahogyan egyesek a közéletet igénybe veszik saját érvényesülésük céljából. Mindig hangsúlyozom, hogy nem politikai karikatúrákat rajzolok, hanem közéletieket, csak a politika maga alá temette a közéletet”. Valószínű, drMáriás gunyorosságának indítékai úgyszintén valahol itt keresendők.

Elgondolkodtató, hogy drMáriás minden előtanulmányt mellőzve, iskolai képzettség híján csapott bele ebbe a kalandba. S nem tapogatózott ide-oda, nem kereste, hanem azonnal hozta önmagát. Érett művészként indult, szinte első lépésétől önálló úton járt. Utólag elmondható: hatalmas szerencséje, hogy nem képzőművészeti iskolába iratkozott. Mert akkor bizonyára nem efféle képekkel szembesítene bennünket – ezeket nem tanítják sehol. De mégis mellbevágóak, mert őszinte egyéni véleményt formálnak a múlt és a jelenkor nyilvános közszereplőiről.

Képválogatásunk a legkorábbi és a legfrissebb munkákból merít, átölelve az egész drmáriási opust, közte ennek a roppant termékeny alkotónak sok egyéb meghatározó alkotását. Ennek értelmében jelen vannak az újvidéki korszak sötétes-fehéres kivágot-emberei – a névtelen történeti archetipusok –, valamint napjaink celeb- és politikusi színpadának nevesített központi alakjai, nemtől, vallástól, színtől, szexuális és politikai irányítottságtól függetlenül. „Doktorunk” világunk általános rendelőjét előbb s utóbb senki sem kerülheti el.

**Brezsnyev 35 év
várankozás után
megkapja első
Trabantját s kirándul-
ni indul Szibériába,
2012**



MUNKATÁRSAINK

Baka L. Patrik (1991, Brünn) prózaíró, kritikus, a Selye János Egyetem magyar–történelem szakos hallgatója. Regénye *Az Égiek legendája* címmel 2007-ben jelent meg. Százdon él.

Csehy Zoltán (1973, Pozsony) költő, műfordító, irodalomtörténész, a Comenius Egyetem oktatója. Legutóbbi verseskötete *Homokvihar* címmel 2010-ben jelent meg. Dunaszerdahelyen él.

Gágyor Péter (1946, Ipolyság) drámaíró, prózaíró, műfordító, szerkesztő,ínházi rendező. Legutóbbi regénye *Senkik* címmel 2011-ben jelent meg. Komáromban él.

Hegedűs Norbert (1987, Rimaszombat) irodalomkritikus, a Selye János Egyetem doktorandusza. Komáromban és Rimaszombatban él.

Hegedűs Orsolya (1974, Érsekújvár) a Konstantin Filozófus Egyetem oktatója. Könyve *A mágia szövedéke. Bevezetés a magyar fantasy olvasásába I.* címmel 2012-ben jelent meg. Érsekújváron él.

Juhász Gergely (1988, Érsekújvár), médiakommunikátor. Ez az első publikációja. Budapesten él.

Kötter Tamás (1970, Csorna) prózaíró. Budapesten él.

Mester Györgyi (1954, Budapest) író. Legutóbbi könyve *Zizi naplója – a „kos” jegyében* címmel 2012-ben jelent meg. Budakeszin él.

Németh Csilla (1989, Komárom) a Selye János Egyetem magyar–történelem szakos hallgatója. Naszvadon él.

H. Nagy Péter (1967, Budapest) irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, a Selye János Egyetem oktatója. Legutóbbi könyve *Adatok tánca* címmel 2012-ben jelent meg. Érsekújváron él.

Rácz Gergő (1987, Királyhelmece) kritikus, irodalomszervező, tanár. Királyhelmeceen él.

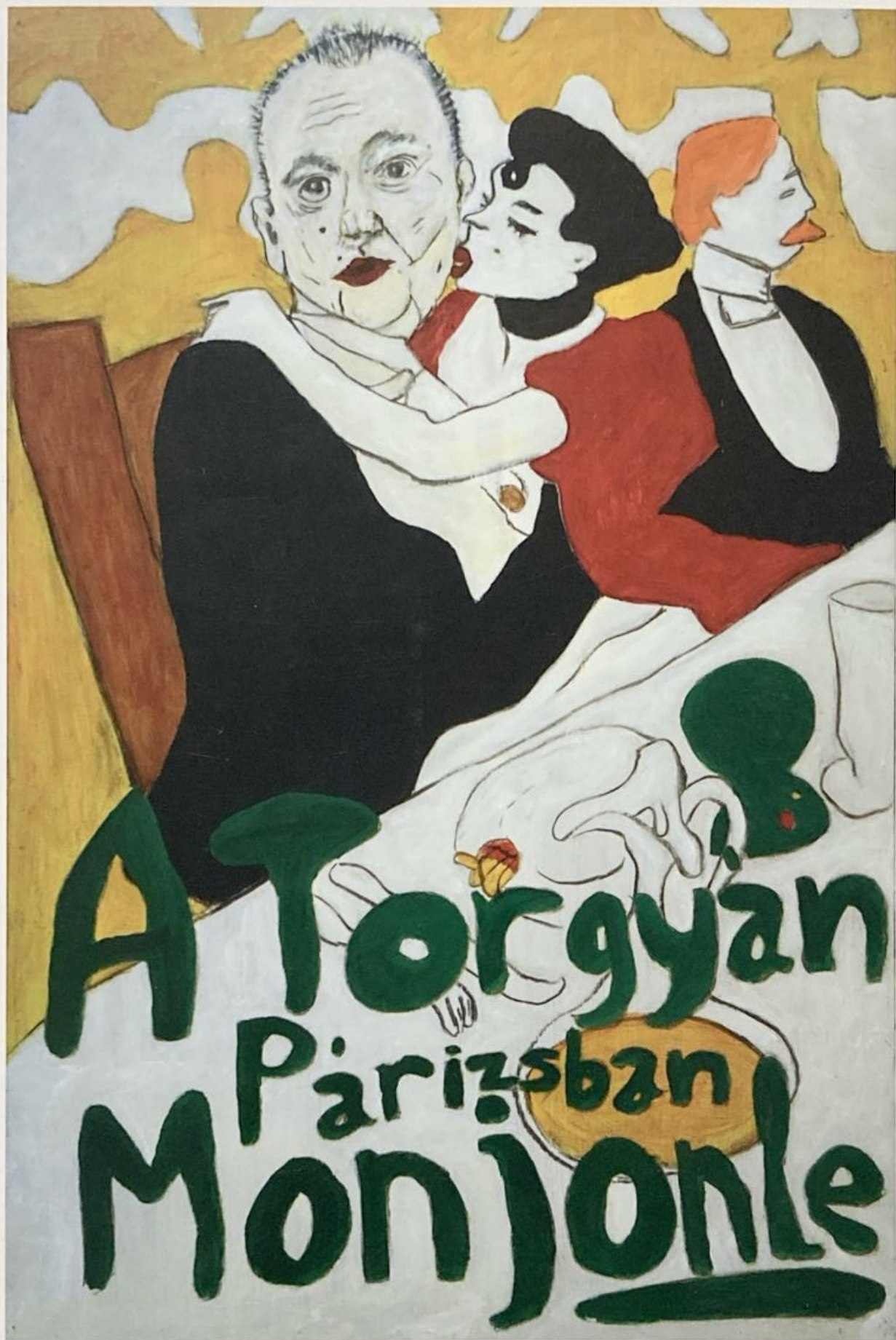
Szalay Zoltán (1985, Dunaszerdahely) prózaíró, kritikus, az *Irodalmi Szemle* szerkesztője. Legutóbbi novelláskötete *A kormányzó könyvtára* címmel 2010-ben jelent meg. Pozsonyban él.

Szombathy Bálint (1950, Pacsér – Újvidék) költő, képzőművész, művészeti író, a Magyar Műhely szerkesztője. Budapesten él.

Szunyog Zsuzsa (1971, Királyhelmece) író, költő, tanár. *Olé!* című verseskötete 2009-ben jelent meg. Pozsonyban él.

Vojakovič Cyntia (1988, Kassa) a Selye János Egyetem magyar–angol szakos hallgatója. Makrancon él.

A folyóirat idei hat számát az SZMÍT ajándékba adja a tagságnak, az irodalmi szervezeteknek és a folyóirat-szerkesztőségeknek.



ISSN 1338-0265



9 771338 026000 06